

Marjo Puro

3 - 5 -VUOTIAIDEN LASTEN KUULEMINEN KUNNASSA

Tapaustutkimus lasten osallistumisesta
kirjastorakennuksen suunnitteluun taidelähtöisin
menetelmin

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Pro gradu
kesäkuu 2019

TIIVISTELMÄ

Marjo Puro: 3 - 5 -vuotiaiden lasten kuuleminen kunnassa, tapaustutkimus lasten osallistumisesta kirjastorakennuksen suunnitteluun taidelähtöisin menetelmin
Pro gradu
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
kesäkuu 2019

Lasten kuulemisen projektia ja tutkimusta lähdettiin toteuttamaan tilanteessa, jossa kuntaan suunniteltiin uuden kirjaston rakentamista. Toteutettiin projekti, jossa 3 - 5 -vuotiaille lapsille kerrottiin uuden kirjaston rakentamisesta ja heitä kuultiin taidelähtöisin menetelmin. Lasten näkemyksiä kirjastosta kerrottiin kunnan päättäjille. Päättäjiltä kysyttiin ajatuksia lasten näkemyksistä ja kuulemisesta.

Tutkimuksen tausta muodostui lapsen asemasta kunnassa ja lapsen kuulemisesta ja osallistumisesta. Tutkimuskysymyksiä muotoutuivat, mitä mahdollisuuksia on lisätä lapsen ääntä kuntapäätöksissä ja mitä mahdollisuuksia taidelähtöiset menetelmät antavat lapsen äänen kuulemiseen. Tutkimus on laadullista tapaustutkimusta, jonka taustalla vaikuttaa lapsuudentutkimuksen paradigma. Tutkimuksen visuaalista aineistoa ja kirjallista aineistoa analysoitiin sisällönanalyysillä.

Projekti toteutettiin vuonna 2015. Siihen osallistui 18 lasta ja 28 kuntapäätäjää. Lasten osallistuminen toteutettiin taidelähtöisin menetelmin pidetyissä tuokioissa. Kuulemisen menetelmät perustuivat kolmiulotteiseen rakentamiseen, draamaan, piirtämiseen ja valokuvaukseen. Kaikkiin menetelmiin sisältyi sekä lasten keskusteluja, että aikuisen ja lapsen keskustelua. Kaikki tuokiot videoitiin, lisäksi lasten tuottamat tuotokset kuvattiin. Kuntapäätäjien näkemyksiä kysyttiin kyselylomakkeella.

Kuntapäätäjät suhtautuivat positiivisesti lasten näkemyksiin. He olivat vaikuttuneita lasten luovista näkemyksistä ja kokivat että lasten ideat ovat myös toteuttamiskelpoisia. Päättäjät kokivat, että lasten ottamat valokuvat toivat lapsen perspektiivin hyvin esille. He kokivat, että lapsia voitaisiin kuulla nykyistä enemmän kaikissa asioissa, jotka heitä koskettavat.

Lasten kuulemistilanteita tarkasteltiin kolmesta näkökulmasta: vuorovaikutuksen, luovuuden ja osallisuuden näkökulmista. Luovuus nousi tutkimukseen mukaan kuntapäätäjien vastauksien ja myötä. Tutkimus toi esiin eri menetelmien piirteitä. Käytetyistä menetelmistä valokuvaus toi aikuiselle näkyväksi lapsen perspektiivin. Kolmiulotteisessa rakentamisessa, piirtämisessä ja draamassa luovat näkemykset pääsivät esiin. Kaikilla menetelmillä toteutetuissa tuokiossa lapsen puheenvuorojen määrän perusteella lapsilla oli tilaa ja valtaa ilmaista itseään. Tuokioiden osallisuudessa päästiin pääsääntöisesti Shierin mallin mukaan lasten näkemysten vaikuttamisen tasolle. Koko kuulemisen prosessin osallisuudessa jäätin Joensuun osallisuuden porrasmallin mukaan tieto-osallisuuden tasolle. Koska kuulemisen menetelmät tuottavat erilaisia tuloksia, niin lasta kuultaessa usean eri menetelmän käyttäminen tuo näkemyksiä monipuolisemmin esille.

Lait ja suunnitelmat velvoittavat lapsen kuulemisen, osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollistamiseen ja kuntapäätäjillä näyttäisi olevan tahto toteutukseen. Vielä tarvittaisiin varhaiskasvatusikäisen lapsen kuulemista tukevia rakenteita ja koulutusta sekä päättäjille että varhaiskasvatukseen.

Avainsanat: kuntasuunnittelu, kuuleminen, luovuus, osallistuminen, osallisuus, taidelähtöiset menetelmät, varhaiskasvatus, vuorovaikutus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	NÄKÖKULMIA LAPSEN KUULEMISEEN	7
2.1.	LASTEN OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN AIEMMAN TUTKIMUKSEN VALOSSA	7
2.2.	LAPSEN ASEMA KUNNALLISESSA PÄÄTÖKSENTEOSSA.....	9
2.3.	LAPSEN KUULEMISEN KULMAKIVIA.....	12
2.3.1.	<i>Osallisuus</i>	12
2.3.2.	<i>Vuorovaikutus</i>	16
2.3.3.	<i>Luovuus</i>	17
3	METODOLOGISET VALINNAT JA TUTKIMUKSEN KULKU	19
3.1.	TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
3.2.	TUTKIMUS TAPAUSTUTKIMUKSENA	21
3.3.	TAIDELÄHTÖISET MENETELMÄT KUULEMISESSA	22
3.4.	TUTKIMUKSEN KULKU.....	26
3.5.	SISÄLLÖNANALYYSI.....	30
4	TULOKSET	34
4.1.	LASTEN AINEISTON ANALYYSI	34
4.1.1.	<i>Vuorovaikutus eri tuokioissa</i>	44
4.1.2.	<i>Lasten osallisuuden toteutuminen</i>	48
4.1.3.	<i>Luovuuden näkökulmat aineistossa</i>	51
4.2.	KUNTAPÄÄTTÄJIEN AINEISTON ANALYYSI	62
4.3.	TULOSTEN YHTEENVETO	66
5	POHDINTA	67
5.1.	TULOSTEN TARKASTELUA.....	67
5.2.	POHDINTOJA TUTKIMUSMENETELMISTÄ	72
5.3.	POHDINTOJA EETTISYYDESTÄ.....	75
5.4.	LUOTETTAVUUDEN TARKASTELUA.....	79
5.5.	JATKOTUTKIMUSAIHEITA.....	80
6	LÄHTEET	82
	LIITTEET	89
	<i>LIITE 1. SUUNNITELMA JA TIEDOTE KIRJASTOHANKKEEN OHJAUSRYHMÄLLE JA LEMPÄÄLÄN SIVISTYSJOHTAJALLE</i>	<i>89</i>
	<i>LIITE 2. TUTKIMUSLUPAHAKEMUS</i>	<i>91</i>
	<i>LIITE 3. PÄÄTÖS TUTKIMUSLUVASTA</i>	<i>93</i>
	<i>LIITE 4. TIEDOTE LASTEN VANHEMMILLE TUTKIMUSLUVAN PYYTÄMISEN YHTEYDESSÄ</i>	<i>94</i>
	<i>LIITE 5. KYSELYLOMAKE PÄÄTTÄJILLE</i>	<i>96</i>
	<i>LIITE 6. LASTEN NÄKEMYKSIÄ KIRJASTOSTA – ESITTELY PÄÄTTÄJILLE.....</i>	<i>97</i>
	<i>LIITE 7. OTE LITTEROINNISTA JA ANALYYSISTA.....</i>	<i>101</i>
	<i>LIITE 8. LAPSET KIRJASTOARKKITEHTEINA.....</i>	<i>102</i>
	<i>LIITE 9. TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS</i>	<i>103</i>

1 JOHDANTO

Perustuslaki, kuntalaki ja lasten oikeuksien sopimus velvoittavat lasten kuulemiseen kuntapäätöksissä. Tätä on lähinnä toteutettu kouluikäisten kanssa oppilaskunnissa ja nuorisovaltuustoissa, mutta varhaiskasvatusikäisille ei ole kuulemiseen rakentunut pysyviä käytäntöjä, vaikka varhaiskasvatuksessa lasten osallisuus ja sen tutkiminen ja kehittäminen on ollut esillä erityisesti päiväkotikontekstissa. 1.9.2018 voimaan tullut varhaiskasvatuslaki ohjaa varmistamaan lapsen osallistumismahdollisuuksia, samoin kuin vuonna 2016. Lasten kuulemista käytetään erityisesti lastensuojeluun ja oikeudellisiin toimiin liittyvissä asioissa. Lastensuojelun käsikirjan mukaan lapsen kuuleminen on enemmänkin vuorovaikutteista kuin vain lapsen mielipiteen vastaanottamista. Aikuisen tulee olla kiinnostunut lapsen mielipiteestä niin, että lapsi kokee puheensa tärkeäksi ja hänellä on vapaus ilmaista itseään. (THL 2016.)

Niina Mäntylän mukaan osallistuminen jaetaan yleiseen osallistumiseen ja osallistumiseen lapsen tai nuoren omassa, henkilökohtaisessa asiassa. Tällainen tilanne on, kun lasta kuullaan esimerkiksi huostaanoton yhteydessä. Yleisempää osallistumista on lapsen osallistuminen esimerkiksi kunnalliseen päätöksentekoon. Tässä tutkimuksessa on kyseessä yleinen osallistuminen. (Mäntylä 2011, 21 - 22.)

Lastensuojelun käsikirja kertoo myös, että mikäli lapsi ei kykene ilmaisemaan itseään suullisesti, niin lapsen näkökulmaa voidaan selvittää myös muilla tavoin, esimerkiksi havainnoimalla ja keräämällä tietoa lapsen läheisiltä. Lisäksi lapsen mielipidettä voidaan selvittää esimerkiksi lapsen leikkejä ja piirustuksia tms. tutkimalla. (THL 2016.) Tämän tyyppistä lasten kuulemista varhaiskasvatuslain säädäntöprosessissa toteuttivat Kirsti Karila ja Maarit Alasuutari vuonna 2014. Kuuleminen toteutettiin valokuvauksen ja haastattelun yhdistelmällä. Hankkeen lähtökohtana oli näkemys siitä, että lasten mielipiteet ja tulkinnat voivat tarjota aikuisille uusia oivalluksia lasten näkemyksistä. (Alasuutari & Karila 2014, 65.)

Näiden lakien, sopimusten ja suunnitelmien perusteella näyttää siltä, että lasten osallistuminen kuntatasolla tulisi olla itsestään selvää. Suomessa on kouluikäisille lapsille virallisia rakenteita, joiden puitteissa lapset voivat osallistua vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. Tällaisia rakenteita ovat koulujen oppilaskunnat, 7 - 12-vuotiaiden lasten parlamentit ja yli 12-vuotiaille nuorisovaltuustot. Varhaiskasvatusikäisille ei tällaisia rakenteita näyttäisi olevan lainkaan. (OKM 2011.)

Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimuksen mukaan laeista huolimatta lasten ja nuorten osallisuudessa on paljon parantamisen varaa. Virallisista rakenteista johtuen, lasten osallistumisen toteutus on usein aikuisten suunnittelemaa ja johtamaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa todetaan, että osallisuuden parantamiseen kaikille alueille tarvittaisiin uusia välineitä ja työkaluja. (OKM 2011, 6 - 7.) Myös valtiovarainministeriön sivuilla todetaan, että haasteellisinta on alle kouluikäisten kuuleminen. Lasten kuulemistapoja on kokeiltu varhaiskasvatuksessa, mutta aikuisten tulisi vielä kehittää omia taitojaan lasten kuulemisessa. (Valtioneuvosto 2015.)

Toteuttamassani projektissa lasten kuuleminen toteutettiin taidelähtöisin menetelmin. Aineistoksi saatiin visuaalista aineistoa, jota analysoitiin sisällönanalyysillä. Kuntapäättäjäille esiteltiin lasten näkemyksiä. Näiden esittelyjen yhteydessä pyysin kirjallista palautetta ja ajatuksia lautakuntien ja toimikuntien jäseniltä. Päättäjiltä sain myös tutkimusluvan, joten myös niitä vastauksia on käytetty tutkimuksessani lasten parissa kerätyn aineiston lisäksi. Tuloksia kuvataan kolmesta näkökulmasta vuorovaikutuksen, luovuuden ja osallisuuden näkökulmista. Tutkimus tuottaa tietoa kuntapäättäjäille ja varhaiskasvattajille siitä, miten lapsia voisi kuulla ja osallistaa sellaisissa hankkeissa, joissa lapsia tulee lakien mukaan kuulla.

Löysin tutkimuksen aiheen, kun Lempäälän kuntaan suunniteltiin uuden kirjastotalon rakentamista. Kirjaston suunnittelua varten koottiin ohjausryhmä, jossa oli edustajia kunnan eri lautakunnista. Itse olin mukana vapaa-aikalautakunnan edustajana. Olin silloin juuri sopinut kasvatustieteen maisterin opintoihin kuuluvasta harjoittelusta Lempäälän kunnan sivistystoimen kanssa, kun osallistuin ohjausryhmän ensimmäiseen kokoukseen.

Ensimmäisellä kokoontumiskerralla käsiteltiin sitä, että miten eri kansalaisryhmiä kuullaan kirjaston suunnitteluvaiheessa. Alustavissa

suunnitelmissa ei kuitenkaan ollut mietitty, kuinka lapsille tiedotetaan ja heidän näkemyksiänsä kuullaan kirjastorakentamisesta. Ehdotin kokouksessa, että voisin suunnitella ja toteuttaa lasten kuulemisen kirjastorakentamiseen liittyen. Ehdotus hyväksyttiin ja ryhdyin suunnittelemaan sitä.

2 NÄKÖKULMIA LAPSEN KUULEMISEEN

Tutkimukseni sijoittuu lapsuudentutkimuksen alueelle. Lapsuudentutkimuksessa lapset ymmärretään sosiaalisina toimijoina eikä niinkään muiden toimijoiden kohteina. Lapsuudentutkimuksessa on laajennettu näkemystä lapsista niin, että lapset eivät ole ainoastaan aikuisuuden odotushuoneessa ”tulossa joksikin” (becomings) vaan myös jo ”olevia” beings itsessään. Lapsuus nähdään siis arvokkaana vaiheena, eikä vain valmistautumisena aikuisuuden toimijuuteen. Tämä näkyy tutkimuksessani niin, että lapsen näkökulmia kuullaan, vaikka myös aikuisten näkökulmia tutkitaan. Tutkimuksessa luotetaan siihen, että lapsilta itseltään ja tutkimalla lapsia saadaan tietoa lapsista ja lasten toiminnasta. Lapsille annetaan ääni ja luotetaan siihen, että lasten vaikutus ei rajoitu pelkästään perheeseen ja lasten lähiympäristöihin, vaan he voivat vaikuttaa yhteiskuntaan laajemminkin. Useissa tutkimuksissa kysytään lasten vanhemmilta ja kasvattajilta lapsia koskevista asioista ja jopa lapsen mielipiteistä. Tiedon saanti ja sen analysointi voi sillä tavalla olla tutkijalle helpompaa, mutta lapsen asioista autenttisempaa materiaalia on mahdollista saada häneltä itseltään. (Alanen 2009, 17, 22.)

2.1. Lasten osallisuus ja osallistuminen aiemman tutkimuksen valossa

Varhaiskasvatusikäisten lasten kuulemisesta ja osallisuudesta on tehty tutkimusta lähinnä varhaiskasvatuksen kontekstissa. Lasten kuulemiseen liittyi Liisa Karlssonin tutkimus ”Lapsille puheenvuoro”. Karlssonin (2000, 10) tutkimuksessa pyrittiin lisäämään lasten osallistumisen mahdollisuuksia käyttämällä Sadutus-menetelmää. Ammattilaisten käsitykset ja toimintakulttuuri muuttuivat sadutuksen käyttämisen myötä ja lasten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet suunnittelussa ja toiminnassa lisääntyivät. (Karlsson 2000.)

Lasten osallistumista ja eriarvoisuuksien rakentumista päiväkodissa on tutkinut Mari Vuorisalo. Vuorisalo tutki lasten osallistumista etnografisesti Bordieaun kentän ja pääoman käsitteiden avulla. Vuorisalon väitöstutkimus kuvaa osallistumista päiväkotiarjessa. (Vuorisalo 2013.) Lasten osallisuuden mahdollistamista osallisuuden pedagogiikan mallin avulla on tutkinut Jonna Kangas. Kangas ehdottaa väitöstutkimuksessaan, että lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa tulisi ymmärtää mahdollisuuksiksi vaikuttaa omaan oppimiseensa ja vertaisryhmän kulttuuriin päiväkodissa. Kankaan mukaan kasvattajan rooli osallisuuden mahdollistajana on keskeinen. (Kangas 2016.) Maarit Alasuutari tutki lapsen ääntä suomalaisessa päivähoidossa. Hän tutki lapsen ääntä vanhemman ja päiväkodin työntekijän välisissä keskusteluissa. Lapsen osallistuminen ja ääni välittyivät etukäteen kotona täytetyn lomakkeen välityksellä. Asetelmassa lapsen osallisuus toteutuu aikuisen välityksellä. Vuorovaikutus ja valta-asetelmat vaikuttavat lapsen äänen välittymiseen merkittävästi. (Alasuutari 2014). Lähtökohtana näissä edellä mainituissa tutkimuksissa on ollut se, että lapsen tulee olla osallinen omassa elämässään ja arjessaan. Tämän on tulkittu tarkoittava sitä, että osallisuuteen tulee kiinnittää huomiota ja sitä tulee kehittää varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Raija Raittila (2008) on tutkinut väitöskirjassaan ”Retkellä: lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen” varhaiskasvatusikäisten lasten ympäristösuhdetta lasta kuullen. Raittilan tarkoituksena oli selvittää miten lapset ja kaupunkiympäristö kohtaavat. Raittila sijoittaa tutkimuksensa lapsuuden tutkimuksen ja lapsuuden maantieteen tutkimuksen kentille. Raittila toteutti tutkimuksensa etnografisesti.

Aiempaa tutkimusta lasten kuulemiseen kunnan suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyen on tehty lähinnä kouluikäisistä lapsista. Karen Malone otti lapset mukaan osallistaviin työpajoihin, jossa suunniteltiin lapsiystävällistä kaupunginosaa Australiassa. Malonen tutkimuksen osallistui 150 lasta, joista 30 oli 5 - 6 -vuotiaita. (Malone 2013, 378). Suomessa kuntaa nuorten osallisuusympäristönä on tutkinut Anu Gretchel vuonna 2002 (Gretchel 2002a). Lapsia ja nuoria kuntakontekstissa on tutkinut myös Anu Alanko. Alanko tutki lasten ja nuorten osallisuusryhmien toimintaa Oulussa 2013. Alanko tutki väitöstutkimuksessaan osallisuutta erityisesti demokratiakasvatuksen

näkökulmasta, keskeisenä kysymyksenä minkälaisen demokratiakasvatuksen tilan osallisuusryhmä muodostaa. (Alanko 2013.)

Lasten osallistumista ja suunnittelua on tutkittu myös johtamiskorkeakoulun opinnäytteessä Maiju Konttinen. Hän on tehnyt johtamiskorkeakouluun pro gradun lapsia osallistavasta puistosuunnittelusta (Konttinen 2015). Siinä lasten osallisuutta puistosuunnitteluun tutkittiin suunnitteluun osallistuneiden asiantuntija-aikuisten haastatteluiden avulla. Gradussa esille nousi kuulemisen tärkeys osallisuuden edistäjänä. Konttinen sanoo, että vaikka laeissa puhutaan lapsen omien näkökulmien huomioimisesta, niin riittävän selkeä ohjaus ja ohjeistus lasten kuulemiseen puuttuu. (Konttinen 2015).

2.2. Lapsen asema kunnallisessa päätöksenteossa

Lapsen asemaan kunnassa vaikuttavat lait ja YK:n lasten oikeuksien sopimus. Ne pyrkivät vaikuttamaan lasten osallisuuden toteutumiseen. 1.9.2018 voimaan tullessa varhaiskasvatuslaissa sanotaan, että yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on *”varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.”* (Varhaiskasvatuslaki 1. luku 3 §, 9). Perustuslain 6. pykälä toteaa, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja että heidän on saatava kehitystasonsa mukaan vaikuttaa kunnan päätöksentekoon (Perustuslaki). Lisäksi kuntalain pykälässä 27. sanotaan, että kuntalaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan päätöksentekoon (Kuntalaki).

Lisäksi 2017 on tullut voimaan uusi nuorisolaki, joka koskee kaikkia alle 29-vuotiaita. Yhdeksi lain tavoitteeksi on asetettu nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen. Lain tavoitteena on myös edistää nuorten kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa. Nuorisolaissa viitataan kuntalain 26. pykälään. Siinä säädetään nuorten mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa nuorisovaltuustossa tai vastaavassa vaikuttajaryhmässä. Nuorisolaissa sanotaan, että kunnan tulee tarjota ja järjestää mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa nuorisotyötä ja nuorisopolitiikkaa koskeviin asioihin. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa. (Veltor 2016, 7-8.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, pykälässä 12 korostetaan kaikkien alle 18-vuotiaiden oikeuksia toimijana. Siinä todetaan, että lapsella, joka kykenee

muodostamaan oman näkemyksensä, tulee olla mahdollisuus ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa itseä koskevissa asioissa. (Yhdistyneet kansakunnat 1989.)

Myös 2016 voimaan tulleissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille osallistumista ja vaikuttamista hyvin painokkaasti.

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 24.)

Horelli, Kyttä ja Kaaja (2002, 31) kertovat, että osallistumista ja vuorovaikutteista suunnittelua on esiintynyt Euroopassa ja Amerikassa 1960-luvulta lähtien ja se on liittynyt yhteiskunnallisiin tapahtumiin ja tilanteisiin. 1990-luvulla Suomessa tehtiin lakimuutoksia, jotka paransivat kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia. (Horelli ym. 2002, 31.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto on toteuttanut useita lasten osallistumista edistäviä projekteja. MLL on toteuttanut osallistuvan suunnittelun hankkeita vuosina 1996-1999. Tällaisia hankkeita ovat olleet muun muassa lapset ja tieympäristön suunnittelu -opetuspaketti ala-asteen oppilaille ja lapsiystävällinen taloyhtiöpiha -kilpailu. Lisäksi lapset ovat olleet mukana asuntomessujen leikkipuistoalueen suunnittelussa Noitarumpu-projektissa ja päiväkodin lapset ovat olleet valokuvaajina Kotimatkani-valokuvaprojektissa. (Sisäasiainministeriö 1999.) 2000-luvulla MLL on muun muassa julkaissut oppaan Yhdessä lasten

kanssa -seikkailu osallisuuteen (Stenius, T, MLL:n osallisuusverkostolaiset & Karlsson, L. 2005).

Kuntien lasten ja nuorten osallisuuteen tähtäävät hankkeet käynnistyivät 1998 - 2002. Silloin käynnistettiin sisäasiainministeriön koordinoima valtakunnallinen osallisuushanke. Hankkeen tavoitteena oli lisätä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kunnissa, toisin sanoen lähidemokratian lisääminen. (Kiilakoski, Gretchel & Nivala 2012, 15.)

Lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksien tukemista jatkettiin 2003. Hallitus laati Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman 2003 - 2007. Ohjelmassa tuotiin esille opettajankoulutuksen, opettajan ja koulun rooli aktiivisen ja demokraattisen kansalaisen kasvattamisessa. 2007 Matti Vanhasen hallitus laati lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007 - 2011. Siihen oli kirjattu tavoitteeksi, että 2010-vuoden loppuun mennessä kaikissa Suomen kunnissa olisi toiminnassa kuulemisjärjestelmä 5 - 17 -vuotiaille lapsille. Vuonna 2010 70 %:ssa kunnista oli toiminnassa nuorten vaikuttajaryhmä ja 30 kunnassa toimi lasten parlamentti lasten vaikuttamisfoorumina. (Oikeusministeriö 2007, 7-8; Opetusministeriö 2007,36; Nuora 2011, 14.)

Vuoden 2011 Kataisen hallituksen ohjelmassa jatkettiin lasten ja nuorten osallistumisen tukemista. Lasten ja nuorten kuulemista ja osallistumismahdollisuuksia lähiympäristönsä suunnitteluun ja ympäristöpolitiikan päätöksentekoon luvattiin kehittää. Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa (2015) ei enää käsitelty lasten ja nuorten osallisuuden tukemista. (Valtioneuvoston kanslia 2011; 2015.)

Lempäälän kunnassa varhaiskasvatusikäisen lapsen asemaan vaikutti lasten kuulemisen aikaan Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2012 - 2016 (2012) ja Lempäälän kunnan päivähoidon laatukäsikirja 2013 - 17 (2013). Lempäälän kunnassa on jo useiden vuosien ajan juurrutettu ja jalkautettu lasten osallisuuteen perustuvaa työskentelyä varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on ollut saada yhtenäinen käsitys ja toteutustapa lasten osallisuudesta koko kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja johtajille. (Auvinen 23.2.2016.)

Vuonna 2012 laaditussa varhaiskasvatussuunitelmassa näkyi jo lapsen osallisuus tavoitteiden tasolla, mutta vuotta myöhemmin laaditussa päivähoidon laatukäsikirjassa (2013) osallisuuden ja kuulemisen näkyvyys oli lisääntynyt selvästi. Yhtenä laatukäsikirjan asettamana tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Tälle

tavoitteelle asetetaan kolme kriteeriä, joista yksi on se, että lapsia kuullaan ja he ovat mukana oman ryhmänsä toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Laatukäsikirjan toteutuksessakin näkyy lapsen osallisuuden arvostaminen, niin että julkaisussa on käytetty lasten ottamia valokuvia ja lasten kommentteja laadukkaasta päivähoitosta. (Päivähoidon laatukäsikirja 2013, 3, 14 - 15.)

Vuonna 2017 voimaan tullessa ”Lapsuus Lempäälässä, vahva silta tulevaisuuteen”, Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa osallisuus on todella vahvasti mukana. Varhaiskasvatussuunnitelma esittelee neljä painopistealuetta, ”neljät silmälasit”, joiden kautta tarkastellaan valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Yksi painopistealueista on osallisuus.

Osallisuus on mukana sekä lasten, vanhempien että henkilöstön osallisuutena. Lasten osallisuus on mukana läpi koko varhaiskasvatussuunnitelman. Lapsia kuullaan ja kuunnellaan kokonaisvaltaisesti ja varhaiskasvatuksessa toteutetaan osallisuuden pedagogiikkaa. Osallisuus näkyy suunnitelmassa myös sitaatteina lasten, vanhempien ja henkilöstön ajatuksista. Suunnitelma sisältää myös lasten piirroksia. (Lapsuus Lempäälässä -vahva silta tulevaisuuteen, Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2017.)

Myös Lempäälän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017 - 2019 turvaa lapsen ja nuoren osallisuutta kunnassa. Lasten ja nuorten osallisuutta perustellaan lakien ja sopimusten voimin. Suunnitelmassa todetaan, että lapsen oikeuden tulla kuulluksi tulisi näkyä kaikessa lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä. (Lempäälän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017 - 2019.)

2.3. Lapsen kuulemisen kulmakiviä

Seuraavaksi kerron lapsen kuulemiseen liittyvistä osallisuuden, vuorovaikutuksen ja luovuuden viitekehyksistä.

2.3.1. Osallisuus

Lapsen kuulemisen taustalla on käsitys lapsen osallisuudesta. Osallisuuden (participation) käsite voidaan ymmärtää eri tavoin käyttöyhteyden mukaan (Turja,

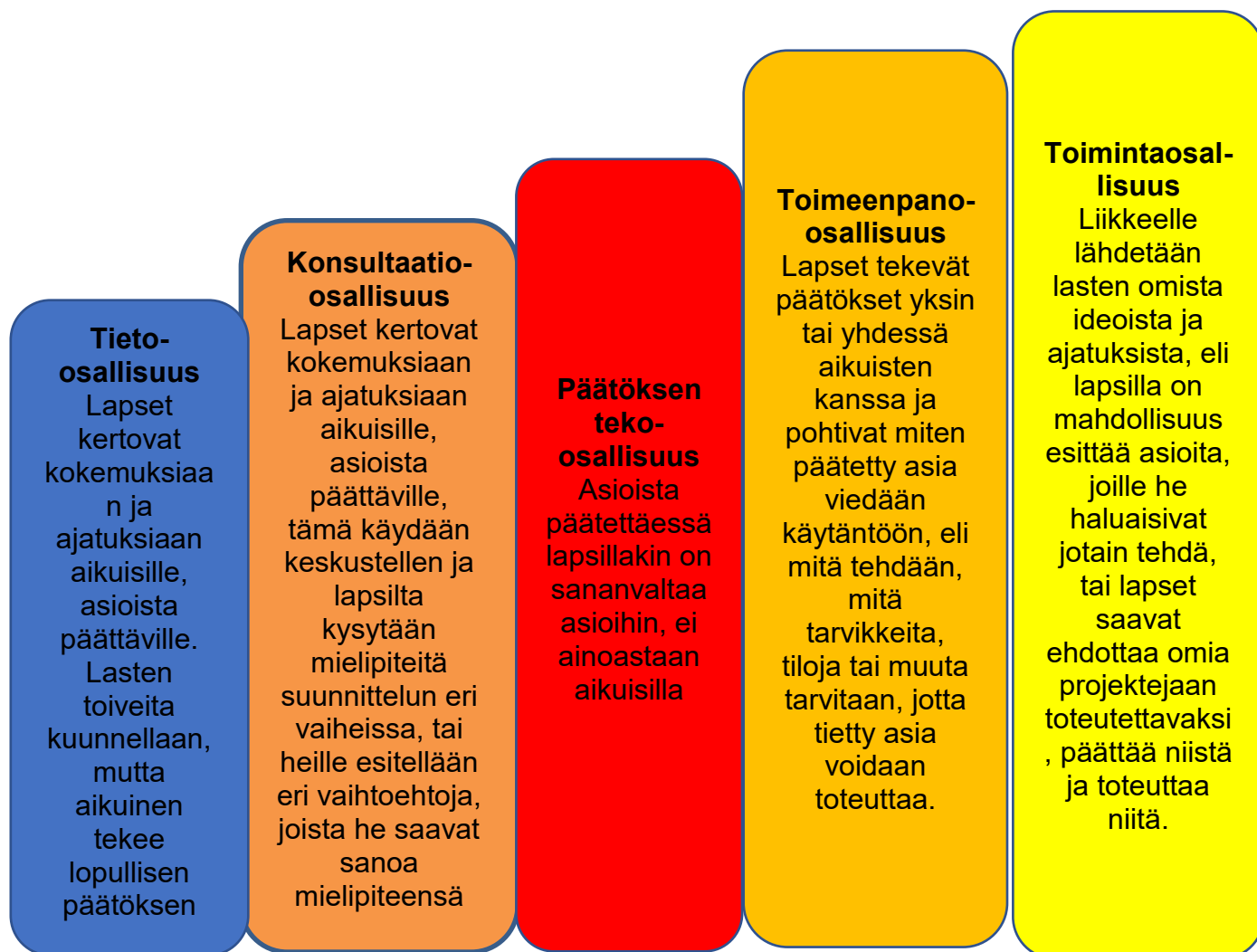
2012, 46; Kiilakoski 2008, 10). Englanninkielinen termi, participation, voidaan kääntää joko osallisuudeksi tai osallistumiseksi. Johanna Kiili käyttää lasten osallistumista tutkivassa väitöskirjassaan osallistumisen käsitettä (Kiili 2006). Sen sijaan Gretchel käyttää väitöskirjassaan osallisuuden käsitettä. Gretchelin väitöskirja käsittelee kuntaa nuorten osallisuusympäristönä. (Gretchel 2002.) Käsittääkseni osallistuminen on käsitteenä ollut kauemmin käytössä kuin osallisuuden käsite. Näiden kahden käsitteen käytössä tulisi olla merkitysero, mutta vaikuttaa siltä, että niitä käytetään osin samassakin merkityksessä. Turja (2012, 47) määrittelee eron niin, että osallistuminen voi olla lähtökohta syvempään osallisuuteen. Ajattelisin niin, että osallistuminen mahdollistaa kuulemisen ja syvimmillään osallisuuden.

Osallisuuteen liittyy läheisesti osallistaminen. Sillä tarkoitetaan sellaisten toimenpiteiden tekemistä, että osallisuus mahdollistuu. Turja kritisoi osallistamisan käyttöä. Osallisuus perustuu aina vapaaehtoisuuteen ja osallistaminen kuulostaa autoritaariselta. Turja ehdottaa, että osallistamisen sijaan voisi käyttää ilmaisua osallisuuden mahdollistaminen tai osallisuuteen kutsuminen. (Turja 2012, 47.)

Anu Gretchelin mukaan osallisuuden olennaisin piirre on oma kokemus. Hänen mukaansa osallisuus on tunne, joka tulee esille kokijan tiedoista, tarinoista ja puhetavoista. (Gretchel 2002b, 90 - 91.) Tämän mukaan osallisuuden toteutumiseen ei riitä se, että luodaan kuulemisjärjestelmiä. Olennaista on, että osallistujan tulee saavuttaa kokemus siitä, että häntä arvostetaan ja hänen mielipiteillään on merkitystä. (Kiilakoski 2008, 13.)

Päivi Virkki (2015) on tutkinut varhaiskasvatusta toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Hän sanoo, että lasten osallisuus voidaan nähdä osana demokratiakasvatusta. Länsimaiseen ajatteluun kuuluu se, että demokratiaan kuuluu kansanvaltaisuus. Demokratian vaalimista pidetään tärkeänä jo pientenkin lasten kasvatuksessa ja lasten halutaan kasvavan demokratiaan sekä päiväkodissa että kotona. (Virkki 2015, 60.)

Osallisuutta on konkretisoitu ja mallinnettu erilaisin tikkain, portain ja kuvioin. Varhaiskasvatuksen pedagogiikassa on käytetty muun muassa Harry Shierin (2001) osallisuuden tasomallia ja Roger Hartin (1997, 40 - 45) tikasmallia. Lisäksi Turja (2014, 31 - 34) on kehittänyt Hartin mallin pohjalta moniulotteisen mallin.

KUVIO 1. Osallisuuden porrasmalli (Joensuu 2008, 148).

Joensuun (2008, 148) esittelemässä osallisuuden portaissa KUVIO 1. s. 14.) on viisi askelmaa: tieto-osallisuus, konsultaatio-osallisuus, päätöksenteko-osallisuus, toimeenpano-osallisuus ja toimintaosallisuus. Kaikessa ei tarvitse tavoitella osallisuuden korkeinta tasoa, mutta aina voi pohtia olisiko korkeimman portaan saavuttaminen mahdollista. (Joensuu 2008, 147.)

Shierin osallisuuden tasomallia on viime aikoina käytetty suomalaisissa osallisuustutkimuksissa. Shierin mallia ovat käyttäneet esimerkiksi Kangas 2016 ja Venninen, Leinonen ja Ojala 2010. Shierin mallissa (TAULUKKO 1. s.15 - 16) osallisuus jakautuu viiteen tasoon, jossa ensimmäisellä tasolla lapset tulevat kuulluiksi, toisella tasolla lapsia tuetaan ja kolmannella tasolla lasten mielipiteet

otetaan huomioon. Tällä kolmannella tasolla Shierin mukaan toteutuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä osallisuus. Neljännellä tasolla lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin ja viidennellä tasolla lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksentekoprosessissa. (Shier 2001, 110 - 115.)

TAULUKKO 1. Osallisuuden tasot (Venninen, Leinonen & Ojala 2011, 88)

Shier 1	Lapsi tulee kuulluksi	Aikuinen pysähtyy kuuntelemaan, kun lapsi haluaa jutella
		Lapset näyttävät ja kertovat aikuiselle heitä kiinnostavia asioita
Shier 2	Mielipiteen ilmaisua tuetaan	Aikuinen mahdollistaa jokaisen lapsen mielipiteen-ilmaisun
		Aikuinen hankkii tietoa lapsista monin tavoin
Shier 3	Lasten näkemykset vaikuttavat	Aikuinen tukee lapsia toimimaan heidän ideoidensa pohjalta
		Aikuinen suunnittelee lasten kiinnostuksen pohjalta toimintaa
Shier 4	Lapset osallistuvat päätöksentekoon	Aikuinen muuttaa suunnitelmia lasten kiinnostuksen mukaan
		Lasten ehdotukset muuttavat suunniteltua toimintaa

Shier 5	Lapset jakavat valtaa ja vastuuta	Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun
		Lapset suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa ryhmälle

Valitsin osallisuuden toteutumisen tarkasteluun koko projektissa Joensuun esittelemän osallisuuden porrasmallin (KUVIO 1, s. 114.) ja tuokioissa ilmenevän osallisuuden tarkasteluun Shierin tasomallin TAULUKKO 1, s. 15 - 16).

Nivala ja Ryyänen (2013, 15) kehottavat suhtautumaan osallisuuden ja osallistumisen erilaisiin malleihin kriittisesti. Malleja ei voi suoraan hyödyntää kaikkiin tilanteisiin ja lisäksi ne voivat luoda käsityksen siitä, että olisi aina parempi pyrkiä osallisuuden ylimmälle tasolle, joka ei aina ole kuitenkaan tilanteeseen sopiva taso.

Kasvatustyössä osallisuus on ollut tutkimuksen ja kehittämisen kohteena sekä suomessa että ulkomailla viime vuosien ajan. Varhaiskasvatuksessa on erilaisin hankkein ja suunnitelmin kehitetty osallisuutta. Esimerkiksi vuonna 2009 VKK-Metro-hanke on tutkimusraportein ja koulutuksella levittänyt osallisuustietoutta pääkaupunkiseudulla. (Heikka, Fonsen, Elo & Leinonen 2014, 3.)

2.3.2. Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksen tutkiminen on keskeisessä osassa, kun tutkitaan lasten kuulemista. Vuorovaikutuksen keskeisiä elementtejä ovat aloitteet. Aloitteet voivat olla kysymyksiä, kehotuksia, kieltoja, aloitteisiin vastaamista, niiden jatkamista tai niihin vastaamatta jättämistä. (Karlsson 2000, 59.)

Karlssonin (2000) mukaan keskustelutilanteet varhaiskasvatuksessa voidaan jakaa kahteen ääripäähän, joita ovat institutionaalinen malli ja dialoginen, demokraattinen malli. Institutionaalinen puhe sisältää arvioivaa ja kyselevää vuorovaikutusta. Institutionaalisessa puheessa työntekijä tekee aloitteen useimmiten kysymyksen muodossa. Lapsi vastaa kysymykseen, jonka jälkeen työntekijä kysyy uuden kysymyksen. Kyselemällä pyritään saamaan lapsi aktiiviseksi ja tilanne vuorovaikutteiseksi. Kasvatustilanteissa kysymykset ovat

kuitenkin usein epäaitoja tai näennäisiä. Tällaisessa institutionaalisessa keskustelussa lapsella ei juuri ole tilaa tuoda omia näkemyksiään esille. (Karlsson 2000, 60.)

Keskustelun toisena ääripäänä voidaan nähdä soljuva dialoginen ja demokraattinen malli. Siinä sekä aikuisella että lapsella on aloitteentekomahdollisuus. Tässä mallissa kullakin keskustelijalla on mahdollisuus tuoda esiin ajatuksiaan. Keskustelijoiden kysymykset ovat aitoja, eli sellaisia joihin kysyjä ei etukäteen tiedä vastausta. Demokraattinen dialogi pohjautuu yhdenvertaisuuteen ja kunnioitukseen. Tällaista puhetta esiintyy luontevasti kotona esimerkiksi äidin ja lapsen keskusteluissa. Näiden ääripäiden mallien välimaastoon sijoittuu myös muita keskustelun malleja, esimerkiksi ongelmanratkaisu. (Karlsson 2000, 62 - 63.)

Karlsson kertoo, että vuorovaikutus voi toimia myös pelkästään lapsen aloitteiden varassa. Lapsi on määräävässä asemassa ja aikuinen toteuttaa lapsen toiveita. Karlssonin mukaan tällaisia pelkästään lasten aloitteisiin perustuvia keskusteluja ei tullut esille koulun ja varhaiskasvatuksen konteksteihin sijoittuvissa tutkimuksissa. (Karlsson 2000, 64.)

2.3.3. Luovuus

Luovuuden näkökulman tutkiminen nousi mukaan tähän tutkimukseen aikuisten aineiston analyysistä. Aikuiset kuntapäättäjät kiinnittivät huomiota lasten luoviin ja toteuttamiskelpoisiin näkemyksiin. Tästä syystä nostin luovuuden näkökulman aineistolähtöisesti tutkimukseen mukaan.

Luovuuteen liittyy monenlaisia teorioita. Luovuuden systeemiseen malliin kuuluu luova yksilö, luova prosessi, luova produkti eli tuotos ja ympäristön luovuutta tukeva tai tukahduttava ympäristö. Nämä neljä elementtiä ovat riippuvaisia toisistaan ja muodostavat yhdessä kokonaisuuden. Tässä yhteydessä keskityn tarkastelemaan luovaa prosessia ja luovaa tuotosta kuulemisen näkökulmasta. (Uusikylä 1996, 147.)

Graham Wallasin luovan prosessin nelijakoinen kuvaus on laajalti hyväksytty luovan prosessin kuvauksena. Luovaan prosessiin kuuluu valmistautuminen, hautominen ja kypsyttely, oivallus ja todentaminen. Luovassa prosessissa oleellista ja tärkeää on ongelman löytäminen, ei ainoastaan sen

ratkaisu. Valmistautumisvaiheessa ongelmaa tutkitaan ja tarkastellaan monelta kantilta, toisessa vaiheessa ajatusten annetaan hautua, kolmannessa vaiheessa oivalletaan ratkaisut ja neljännessä vaiheessa syntyy itse tuotos. (Uusikylä 2012, 119 - 120.)

Mikä voidaan määrittää luovaksi tuotokseksi eli produktiksi? Tässä on kriteeriongelma, koska luovalle tuotteelle on hankala löytää tunnuspiirteitä. Luova tuotos saattaa olla aikaansa edellä, niin että sen arvo tunnustetaan vasta jälkikäteen. Produktin arviointi on helpointa silloin kun arvioidaan selvärajaisen alan tuotosta. Uusikylä väittää, että on liian yksinkertaistavaa sanoa, että on luovuutta osoittavia tuotoksia. Hän sanoo, että on eriteltävä tarkemmin, minkälaisesta tuotoksesta on kyse. Lisäksi koska luovan tuotoksen olennainen piirre on uutuus, niin ei ole olemassa kriteerejä jolla sitä voisi arvioida. Uusikylä kuitenkin toteaa, että lasten tuotokset, esimerkiksi piirrokset ovat luovia tuotoksia, vaikka joku muu olisi tehnyt samanlaisen aiemmin. (Uusikylä 2012, 139 - 142.) Tässä yhteydessä luovuutta tarkastellaan kuulemisprosessin näkökulmasta, miten lapsen tuotos ja lapsen prosessin aikainen puhe välittävät luovia ideoita.

Koska kaikki lapsen kehityksen osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa, niin luovuudenkin kehitys on yksilöllistä ja sidoksissa muiden osa-alueiden kehitykseen. Samaikäiset lapset voivat olla luovuuden suhteen eri kehitysvaiheissa. Lapsen luova prosessi näkyy esimerkiksi leikissä, mutta luovuus saattaa näkyä myös taiteellisessa toiminnassa: kuvataiteessa, tanssissa ja musiikissa. Mielikuvituksella on vahva yhteys luovuuteen niin että vilkas mielikuvitus saa aikaan luovia ideoita. Lapsen mielikuvitus on huipussaan varhaisvuosien aikana. (Duffy 1998, 20, 51 - 53; Saracho 2012, 109.) Sarachon (2012, 127) mukaan lapsen luovuudessa täytyy keskittyä enemmän prosessiin kuin lopputulokseen

3 METODOLOGISET VALINNAT JA TUTKIMUKSEN KULKU

Kerron aluksi tutkimuskysymyksistä ja tutkimuksen etenemisestä ja sitten tapaustutkimuksesta ja taidelähtöisistä menetelmistä ja visuaalisesta aineistosta. Sitten kerron tutkimuksen ajallisesta etenemisestä ja siitä, miten tein analyysin.

3.1. Tutkimuskysymykset

Vaikka lasten kuulemisen, osallistumisen ja osallisuuden eteen on ponnisteltu jo muutamia vuosikymmeniä, niin aihe ei ole vanhentunut, vaan on edelleen ajankohtainen. Edellisessä kappaleessa esittelemieni taustan ja aiempien tutkimusten valossa vaikuttaa siltä, että vaikka varhaiskasvatuksessa on kokeiltu erilaisia lapsen kuulemisen menetelmiä, niin edelleen kaivataan tietoa varhaiskasvatusikäisen lapsen kuulemisen mahdollisuuksista. Tällaista tietoa voivat hyödyntää varhaiskasvattajat työssään, varsinkin kun osallistuminen ja osallisuus ovat mukana varhaiskasvatuksessa sekä lakisalla että varhaiskasvatuksen perusteiden tasolla. Tietoa voivat hyödyntää kunnan virkamiehet ja luottamushenkilöt päättäessään kunnassa asioista johon varhaiskasvatusikäisten lasten kuuluminen liittyy. Käytettävissäni on keräämäni tutkimusaineistot, joista pyrin löytämään vastauksia kysymyksiini. Tutkimuksen pääkysymykset olivat hahmottuneet jo tutkimuksen alkuvaiheessa, mutta kuten laadulliseen tutkimukseen ja tapaustutkimukseen kuuluu, niin alakysymykset muotoutuivat aineiston analyysin aikana.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten lapsen ääntä voi lisätä kuntapäättämisessä?

Alakysymyksiä ovat:

- Miten kuntapäättäjät ottivat vastaan lasten näkemykset suunnitteluprosessissa?
- Millaisia näkemyksiä kuntapäättäjillä on lasten kuulemisesta?

2. Miten taidelähtöiset menetelmät mahdollistavat lapsen äänen kuulemiseen?

Alakysymyksiä ovat:

- Miten osallisuus toteutuu lasten kuulemisessa?
- Millaista on vuorovaikutus kuulemistilanteissa?
- Miten luovuus ilmenee lasten kuulemisessa?

Ensimmäiseen kysymykseen, miten lapsen ääntä voi lisätä kuntapäättämisessä, haetaan vastauksia aikuisten, kuntapäättäjien aineistosta. Toiseen kysymykseen, miten taidelähtöiset menetelmät mahdollistavat lapsen äänen kuulemisen, haetaan vastauksia aikuisten, kuntapäättäjien aineistosta. Olen tutkimuksessa tutkijana ja aineistonkerääjänä lastentarhanopettajan ja taideopettajan osaamisella ja kokemuksella. Se, että olen sekä lastentarhanopettaja, että taideopettaja vaikuttaa siihen, millaisen tutkimusasetelman olen luonut, miten toimin aineiston keruutilanteissa ja miten tulkitSEN aineistoa. Aineistonkeruutilanteet ovat tässä tutkimuksessa myös pedagogisia tilanteita, mikä tarkoittaa sitä, että ne eivät ole vain kuulemistilanteita ja aineistonkeruutilanteita, vaan että ne on myös suunniteltu ja toteutettu noudattaen varhaiskasvatuksen suunnitelmia.

3.2. Tutkimus tapaustutkimuksena

Tämä tutkimus on laadullista tapaustutkimusta. Tapauksena on lasten kuuleminen Lempäälän kirjastorakentamisen suunnittelussa. Tutkin tätä rajattua tapahtumaa eri menetelmin. Tapaustutkimus voi sisältää sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Tässä tutkimuksessa käytän laadullisia menetelmiä. Pyrin ymmärtämään ja kuvailemaan tapausta laajasti eli holistisesti. Tavoitteena on kuvailla tätä tapahtumaa ja ymmärtää ilmiötä paremmin. Tapaustutkimus ei ole suoraan yleistettävissä, mutta pohdin tulosten hyödyllisyyttä ja käyttökelpoisuutta vastaavissa tapauksissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006)

Olen päättänyt määritteleämään tutkimukseni tapaustutkimukseksi vasta tutkimusaineiston keräämisen jälkeen. Erikssonin & Koistisen (2005, 6) mukaan on yleensä kysymys aineistolähtöisestä tutkimuksesta, jos näin tapahtuu. Eriksson ja Koistinen (2005, 9 – 10) esittelevät tapaustutkimuksen jaottelua Staken (1995) mukaan. Sen mukaan tapaustutkimus jakautuu itsessään arvokkaaseen tapaustutkimukseen, välineelliseen tapaustutkimukseen ja kollektiiviseen tapaustutkimukseen. Tutkimukseni sijoittuu itsessään arvokkaan ja välineellisen tapaustutkimuksen välimaastoon. Itsessään arvokkaan tapaustutkimuksen piirteitä tässä on se, että olen kiinnostunut tästä nimenomaisesta tapauksesta, mutta välineellisen tapaustutkimuksen piirteet ilmenevät niin, että yritän tapauksen avulla ymmärtää ilmiötä myös laajemmin. (Eriksson & Koistinen 2005, 9 - 10.)

Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, kuinka taidelähtöisillä menetelmillä voidaan kuulla varhaiskasvatusikäistä lasta ja siitä, miten kuntapäättämisessä voidaan kuulla lasta. Timo Peuhkurin (2004, 307) mukaan tapaustutkimus voi olla arvokas jo sinällään rajatun ilmiön tiheänä kuvauksena tai äänen antamisena tapauksen osapuolille, tai jonkin yksittäisen ongelman esiintuomisena. Tutkimukseni antaa äänen erityisesti lapsille.

Tapaustutkimuksessa voi käyttää useita eri aineistoja ja menetelmiä rinnakkain. Tässä tutkimuksessa käytän sekä lasten parissa kerättyä aineistoa, että aikuisilta kerättyä aineistoa. Useita aineistoja ja menetelmiä käyttämällä kuvaus tapauksesta saattaa rikastua ja voi olla mahdollista saavuttaa parempi lopputulos kuin yhdellä aineistolla ja menetelmällä. (Eriksson & Koistinen 2005, 27.)

3.3. Taidelähtöiset menetelmät kuulemisessa

Alanen (2009, 23) kertoo että lapsuudentutkimuksen on pyrittävä kohti lapsilähtöistä metodologiaa. Pyrkimys lapsilähtöisyyteen ilmenee tutkimuksessani erityisesti aineiston keruumenetelmissä, jotka on valittu lapsille soveltuviksi. Lapsilähtöisyyden tavoite näkyy myös läpi koko tutkimuksen, koska lähtökohta tutkittavalle tapaukselle on ollut lasten äänen kuuleminen

Taidekasvatus kuuluu tärkeänä osana varhaiskasvatuksen suunnitelmiin. Varto (2011, 22) kertoo että taidekasvatusta on sellaiset käytännöt, joissa opetetaan toimimaan taiteen menetelmin ja lisäksi arvioidaan toiminnan tuloksia. Varhaiskasvatussuunnitelma perusteissa kerrotaan, että taidekasvatus sisältää sekä spontaania että suunniteltua toimintaa. Varhaiskasvatuksen taide- ja ilmaisukasvatukseen sisältyy monipuolisesti eri taiteen ilmaisun muotoja. (Varhaiskasvatussuunnitelma perusteet 2016, 41 - 43.)

Koska projektiin kuuluneissa tuokioissa ensisijaisena tarkoituksena oli kuuleminen ja tutkimusaineiston kerääminen, niin taidekasvatuksen sijaan käytän käsitettä taidelähtöiset menetelmät. Tutkimuksessani tuokiot ovat varhaiskasvatuksen taidekasvatusta, vaikka ovatkin samalla taidelähtöisiä tutkimusmenetelmällisiä valintoja. Lehikoinen ja Vanhanen määrittelevät ”Taide ja hyvinvointi” -tutkimuskatsauksen johdannossa, että taidelähtöiset menetelmät ovat yleiskäsite eri taidemuotojen työskentelylle. Taidelähtöisillä menetelmillä voidaan tehdä taidetta tai niitä voidaan soveltaa muissa yhteyksissä. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 10.).

Päivi Känkänen (2013) on tutkinut taidelähtöisiä menetelmiä lastensuojelun piirissä. Känkänen kirjoittaa, että taide voi täydentää virallista tietoa lastensuojelutyössä ja että taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät ja taideperustaiset tutkimusmenetelmät voivat olla avuksi tiedon syventämisessä. Ajattelin että taidelähtöiset menetelmät sopivat myös tuottamaan, eikä pelkästään täydentämään tietoa varhaiskasvatusikäisistä lapsista ja ovat sen ikäiselle luonteva tapa ilmaista asioita. Känkänenkin kertoo, että vaikka hän on tutkinut taidelähtöisiä menetelmiä lastensuojelussa, niin hänen mielestään taidetta voi hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollossa eri yhteyksissä. Hän mainitseekin, että sosiaali- ja terveydenhuollossa on ryhdytty käyttämään luovia

menetelmiä ja taidelähtöisiä menetelmiä yhä enemmän osana hoito- ja kasvatustyötä. (Känkänen 2013, 111, 115 - 116.)

Tutkimukseen soveltuvat taidelähtöiset menetelmät muodostuivat ammatista saatujen kokemusten, aiemman tiedon ja muiden tutkimuksista lukemani tiedon perusteella. Valinnan perusteena oli pohdinnat siitä, että mitä menetelmiä lasten kanssa voi käyttää ja toiseksi se, että millaisilla menetelmillä saan parhaiten lasten näkemyksiä kirjastorakentamisesta esille. Soveltuvien menetelmien kehittämisen ideoinnin pohjana on ollut muun muassa Liisa Karlssonin (2014) kehittämä Sadutus-menetelmä, Maarit Alasuutarin ja Kirsti Karilan (2014) esimerkki valokuvan ja haastattelun käyttämisestä, Piia Roosin (2015) ja Elina Viljamaan (2012) lasten piirustusten käyttö tutkimuksessa. Taidelähtöisillä menetelmillä työskentely kerrytti visuaalisen aineiston. Visuaalinen aineisto koostuu videoista, tuotoksista otetuista valokuvista sekä lasten ottamista valokuvista.

Visuaalisten menetelmien vahvuuksina lapsuudentutkimuksessa on ilmaisun laajeneminen visuaaliselle puolelle. Nuorimmilla sanavarasto voi vielä rajoittaa verbaalista ilmaisua. Lisäksi saattaa olla, että lapset kokevat visuaalisen aineiston tuottamisen hauskemaksi ja jaksavat keskittyä siihen pidempään kuin kielellisiin tehtäviin. On havaittu myös, että visuaalisten osallistavien menetelmien käyttäminen antaa osallistujille lisää valtaa ja havainnollistaa lasten mielipiteiden moninaisuutta. (Mustola, Mykkänen, Böök & Kärjä 2015, 18 - 19.)

Pat Thomson (2008, 11 - 14) jakaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvan visuaalisen tutkimuksen tutkimukseen, jossa lapset ja nuoret ovat tutkimuksen kohteena ja tutkimukseen, jossa lapset ja nuoret ovat tutkimuskumppaneina. Lapsia voidaan pitää tutkimuksessani tutkimuskumppaneina, koska he ovat osallistuneet tutkimusmateriaalin tuottamiseen. Piirustukset, kirjastorakennukset ja kirjastosta otetut valokuvat ovat heidän tuottamaansa tutkimusmateriaalia, jota he auttavat myös analysoimaan kertoessaan tuotoksestaan.

Seuraavaksi kerron käyttämästäni menetelmistä tarkemmin. Menetelmät pohjautuivat draamaan, piirtämiseen, kolmiulotteiseen rakentamiseen ja valokuvaukseen. Kaikkiin näihin yhdistyy lasten keskustelut keskenään ja lapsen keskustelut aikuisten kanssa. Jatkossa käytän näistä menetelmistä yksinkertaisesti nimeä draama, piirtäminen, kolmiulotteinen askartelu ja valokuvaus.

Draama

Heinonen (2000, 30) määrittelee draaman varhaiskasvatuksessa kaksijakoisesti. Draama on luovan puheilmaisun muoto. Se on taideaine, jossa lasten oma elämyksellinen yhteistoiminta on pohjana ilmaisun kielen ja keinojen ("ilmaisutaitojen") tutkimisessa. Draama on myös "työtapa, jossa teatterin keinoja apuna käyttäen tutkitaan jotakin asiaa ja omaa kokemuksellista suhdetta siihen. Osa tutkimuksen draamatuokiosta oli selvästi Tapio Toivasen kuvailemaa draamaleikkiä. Toivanen (2009, 34) määrittelee, että draamaleikki on draaman ja roolileikin yhdistämistä. Lähtökohtana draamaleikkiin voi olla vaikka kirja tai jokin opittava asia. Lasten kuulemistuokiossa draamaleikissä rakennettiin kirjasto ja leikittiin kirjastoleikkiä. Kasvattajan tehtävänä on antaa draamaleikille alkusysäys ja rakentaa leikin puitteet. Draamatuokion toteutus koostui sekä yksilö-, että ryhmäharjoituksista. Draama oli lasten elämyksellistä toimintaa, jossa teatterin keinoja apuna käyttäen tutkittiin ja luotiin kirjastoon liittyviä asioita.

Piirtäminen ja kolmiulotteinen rakentaminen

Piirtäminen ja kolmiulotteinen rakentaminen liittyvät molemmat varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatukseen. Piirtäminen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä on melko suosittua. Viime aikoina lasten piirustuksia on hyödyntänyt ainakin Piia Roos (2015) väitöskirjassaan Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta sekä Elina Viljamaa (2012) väitöskirjassaan Lasten tiedon äärellä.

Vaikka valokuvia voidaan pitää totuusarvoltaan suurempina kuin piirroksia, niin piirtämisellä on silti vahva paikkansa visuaalisen aineiston tuottamismenetelmänä. Piirtäminen on myös lapsille hyvä keino esittää tunteita ja omia ajatuksia. Lapsi tulkitsee maailmaa ja kykenee ilmaisemaan asioita piirtämisen avulla. Piirustus ei kuitenkaan koskaan täysin vastaa sitä mielikuvaa, mikä piirtäjällä on piirrettävästä kohteesta. Myös valitut välineet ja tekniikka vaikuttavat prosessiin ja lopputulokseen. (Oksanen 2012, 23 - 24; Karppinen 2001, 110.)

Kolmiulotteinen rakentaminen voidaan sijoittaa kuvataidekasvatuksen lisäksi myös käsityökasvatukseen. Seija Karppinen määrittelee, että käsityö

varhaiskasvatuksessa tarkoittaa ”monipuolista materiaalien, helppokäyttöisten välineiden ja tekniikoiden kokeilua niin pehmeiden kuin kovien materiaalien parissa”. Karppinen kertoo myös, että käsityön tekemisessä lapsille tärkeää ei välttämättä ole se, että syntyy valmis lopputulos, vaan lapsi iloitsee itse toiminnasta. Lapsikin osaa kuitenkin itse arvostaa toiminnan tuloksena syntynyttä tuotetta. (Karppinen 2009, 55 - 56, 58.)

Valokuvaus

Valokuvaus liittyy myös varhaiskasvatuksen kuvataidekasvatuksen alle. Valokuvat voivat olla lasten ilmaisun ja kommunikaation välineitä. Lapset pystyvät kuvillaan tuomaan esille näkökulmia, joita voidaan huomioida suunnittelussa ja toteutuksessa. Nykyään valokuvaaminen on myös helppoa välineiden arkipäiväistymisen ja helpon käytettävyyden myötä. Valokuvia voidaan pitää todellisuuden representaatioina mikä johtaa siihen, että niiden lähdearvo nähdään korkeana. Valokuvat kantavat mukanaan tietoa, tunnetiloja ja heijastumia. Tässä tutkimuksessa lapset kuvasivat päiväkodin lähikirjastossa mielipaikkaansa. (Rose 2016, 238 - 239; Setälä 2012.)

Valokuvauksen ja haastattelun yhdistelmää on käytetty tutkimuksissa aiemmin. Alasuutari ja Karila tutkivat lasten näkemyksiä varhaiskasvatuksesta näin vuonna 2014 kuullessaan lapsia varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia varten. (Alasuutari, M. & Karila, K. 2014.) Päivi Setälän mukaan nähdään, että lasten valokuvien ottamiseen kuuluu olennaisena se, että lapset kertovat omista kuvistaan. Lasten selitystä kuvasta ei kuitenkaan pitäisi tulkita ainoana tulkintana kuvasta, vaan tutkijan on tehtävä myös omat tulkintansa. (Setälä 2012, 243.)

Kolmiulotteinen rakentaminen, draama, valokuvaus ja piirtäminen voivat olla taidekasvatusta tai luovaa toimintaa. Kun käytän näitä käsitteitä tässä tutkimuksessa, niin tarkoitan niillä nimenomaan Kuulemisen menetelmiä ja aineiston tuottamisen tapoja.

Kuvausta ja videointia on käytetty tutkimuksen yhteiskuntatieteiden ja varsinkin antropologian kenttätöössä jo 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Videon käytössä on useita vahvuuksia. Videolle tallentuvat kaikki yksityiskohdat, jotka jäisivät tutkijalta muuten huomaamatta. Videoinnilla on mahdollista saada tallennettua harvinaisia tilanteita, vaikka ei tietenkään ole varmaa, että kamera olisi päällä juuri oikeaan aikaan ja suunnattu juuri oikein. Lisäksi videot takaavat

pääsyn uudelleen reaaliaikaiseen tapahtumaan ja takaavat sen, ettei tutkimus ole vain kirjoitettujen muistikuvien ja illuusioiden varassa. Eri katselukerroilla voidaan koodata eri asioita. Video mahdollistaa myös kollaboratiivisen työskentelyn. (Walsh, Bakir, Lee, Chung, Chung & Colleagues 2007, 44 - 47.)

Videoinnissa voi olla myös huonoja puolia tai heikkouksia, jotka täytyy ottaa huomioon. Konteksti ja taustatiedot eivät välttämättä tule esille videokuvauksessa. Video antaa illuusion, että olisi paikan-päällä, mutta video ei näytä kuitenkaan kaikkea. Lisäksi video ei ole niin sensitiivinen ja tarkka kuin ihmissilmä. Esimerkiksi valo ja äänet eivät välttämättä toistu samoin kuin aistein havaittaessa. Videossa ei myöskään välity lämpötila, tuoksut ja muut sellaiset asiat. Luottamuksen säilyttäminen on riskialttiimpaa kuin kirjoitetuissa muistiinpanoissa. Videolla näkyvät kasvot, eikä henkilöllisyyksiä voi muuttaa niin kuin tekstissä voi. (Walsh ym. 2007, 47 – 49.)

Lasten näkemyksiä kirjastorakentamisesta kerättiin neljällä erilaisella taidelähtöisellä menetelmällä. Videointeja tuokioista kertyi yli 8 tuntia, tästä videomateriaalista otin litterointiin ja analysointiin n. puolet, eli 4h 6 minuuttia. Tuokiot kuvattiin kahdella Ipadilla, joista toisen kuvaama materiaali jäi varamateriaaliksi. Piirustustuokion litteroitavaksi videoksi valittiin paikallaan ollut kamera, muiden tuokioiden litteroinnit tehtiin käsivarakameroiden otoksista. Menetelmiin käytetty aika ja niistä tehtyjen litterointien pituus vaihtelevat menetelmästä riippuen. Lisäksi olen karsinut litteroitavaa materiaalia ja valinnut litteroitavat kohdat. Poistin muun muassa kohdat, joissa puhutaan muista asioista. Videoaineiston litterointeja oli yhteensä 76 sivua. Kaikki tuokiot toteutettiin touko-kesäkuussa 2015.

3.4. Tutkimuksen kulku

Huhtikuussa 2015 Lempäälän kunnassa perustettiin kirjastorakentamisen ohjausryhmä. Ohjausryhmän ensimmäisessä kokouksessa käytiin läpi sitä, kuinka kuntalaisia osallistetaan kirjaston suunnittelussa. Kiinnitin huomiota, että, varhaiskasvatusikäiset puuttuivat tuosta suunnitelmasta ja ehdotin että voisın suunnitella ja toteuttaa tuon kuulemisen. Ehdotus hyväksyttiin. Liitteenä (liite 1) suunnitelma ja tiedote kirjastohankkeen ohjausryhmälle ja Lempäälän sivistysjohtajalle.

Tutkimuksen tekemistä ja aineiston hankkimista varten haettiin tutkimuslupa Lempäälän kunnalta huhtikuussa 2015. Tutkimuslupahakemus (liite 2) ja päätös (liite 3) ovat liitteinä. Tutkimukseen osallistuvilta lapsilta ja heidän vanhemmiltaan pyydettiin kirjallinen lupa tutkimukseen osallistumiseen ja videointiin sekä videomateriaalien käyttöön hankkeessa ja tutkimustarkoituksessa. (liite 4.) Kuntapäättäjien suostumus tutkimukseen kysyttiin tutkimuslomakkeessa. (liite 5.)

Touko-kesäkuussa 2015 toteutettiin lasten kuuleminen kirjastohankkeessa kolmessa päiväkodissa ja yhdessä perhepäivähoidon ryhmässä. Tuokiot toteutettiin siinä järjestyksessä, miten ne sopivat ryhmien omiin aikatauluihin. Ensimmäisenä toteutettiin kolmiulotteinen rakentaminen, toisena draama, kolmantena valokuvaus ja viimeisenä piirtäminen. Yhteensä kuulemistilanteisiin osallistui 18 lasta, joista 11 oli tyttöjä ja 7 poikia. Lasten parissa kerätty aineisto koostuu videolle dokumentoidusta aineistosta sekä lasten tuottamasta aineistosta. Lasten tuottama visuaalinen aineisto on osallistujien kuulemisprojektissa syntynyttä aineistoa. Kuulemisprojektissa syntyneistä tuotoksista, muista kuin valokuvista, on otettu valokuvat. Lasten aineiston analyysissä ja tarkastelussa voi huomioida visuaalisen tutkimuksen, taidelähtöisen tutkimuksen erityispiirteitä ja videotutkimuksen erityispiirteitä.

Jokaiseen tuokioon osallistui myös ryhmän oma aikuinen, joka oli joko lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja. Kerroin aikuiselle, että hänen tehtävänä on kuvata tuokio ja olla saatavilla, jos lapset tarvitsevat apua. Annoin ohjeeksi myös, että annetaan lapsille vapaat kädet ideoida ja toteuttaa suunnitelmansa, ja yritetään puuttua mahdollisimman vähän tilanteisiin. Rakentelutuokioon osallistui innokas opettaja, joka auttoi, mutta myös keskustelutti ja kyseli lapsilta paljon. Piirustustuokioon osallistunut hoitaja keskittyi kuvaamiseen, mutta kuunteli kyllä lapsia, jos lapset puhuivat hänelle ja vastasi lasten kysymyksiin. Draamatuokion opettaja keskittyi ainoastaan kuvaamiseen, samoin kuin valokuvaus-tuokioon osallistunut hoitaja.

Kolmiulotteinen rakentaminen toteutettiin keskustan alueen päiväkodissa, päiväkodin omassa salitilassa. Siihen osallistui kuusi 4 - 6 -vuotiasta lasta. Ensimmäinen tapaaminen aloitettiin niin, että kerroin uuden kirjaston rakentamissuunnitelmista. Kerroin lapsille, että he saavat suunnitella sellaisen kirjastorakennuksen, kuin haluaisivat sen olevan. Lapset saivat valita

työskentelypaikkansa ja materiaalinsa vapaasti. He saivat valita myös sen, kenen kanssa haluaisivat rakennusta suunnitella ja toteuttaa.

Materiaalina rakentamisessa käytettiin pääasiassa päiväkodista löytyneitä materiaaleja: pahvilaatikoita, maaleja, väripahveja, liimaa, lankoja, kierrätysmateriaaleja. Neljä lapsista työskenteli pareittain ja kaksi osittain yksin ja osittain parina. Tämä ryhmä oli ainoa, jonka kanssa tavattiin kahdesti. Toinen tapaaminen sovittiin, koska työt eivät valmistuneet vielä ensimmäisellä kerralla. Molemmilla kerroilla työskenneltiin reilu tunti kerrallaan. Videolle tallentui lasten selitykset ja keskustelut työvaiheiden ajalta. Lopuksi lapset vielä esittelivät tuotoksensa videolle. Lisäksi valmiit tuotokset valokuvattiin. Videomateriaalia kertyi 2 tuntia 5 minuuttia, josta litteroin 51 sivua.

Draamatuokio toteutettiin päiväkodin toimintatilassa. Tuokioon osallistui viisi 4 - 5 -vuotiasta lasta. Olin suunnitellut tuokion, jossa oli ensin johdantokeskustelu aiheeseen ja lämmittely. Lämmittelyn jälkeen oli harjoitus, jossa lapset saivat rakentaa itselleen lukupaikan ja mennä lukemaan sinne valitsemaansa kirjaa. Lukupaikkatehtävän jälkeen annoin ohjeet siitä, että nyt on mahdollisuus suunnitella ja rakentaa Lempäälään uusi kirjasto. Lapset ryhtyivät leikkien rakentamaan ja suunnittelemaan kirjastoa. Rakennettuaan kirjaston valmiiksi he jatkoivat rakentamassaan kirjastossa kirjastoleikkiä. Leikin jälkeen oli vielä kokous, jossa pohdittiin sellaisia asioita uudesta kirjastosta, joita ei ollut tullut esille tuokion muissa vaiheissa. Tuokion lopuksi oli vielä rentoutus. Koko tuokion kesto oli 50 minuuttia, samoin kuin videomateriaalin kesto.

Lämmittelyharjoitus ja rentoutus tehtiin opettajajohtoisesti. Lukupaikkatehtävä tehtiin yksilöharjoituksena. Kirjaston rakentamistehtävä tehtiin ryhmässä. Lapset rakensivat parin tai kolmikon kanssa yhteistä kohtaa, mutta olivat selvästi kuitenkin rakentamassa yhteistä kirjastoa.

Valitsin litteroitavaksi tästä aineistosta johdantokeskustelun, kirjaston rakentamisleikin ja kirjastokokouksen. Niiden yhteiskesto oli noin 16 minuuttia, josta litteroituna tuli 11 sivua. Jätin tietoisesti pois alkulämmittelyn ja loppurentoutuksen, koska niissä eivät lapset tuottaneet kirjastorakennuksen suunnitteluun liittyviä ideoita. Kirjastoleikki sisälsi lasten leikkikeskusteluja ja vuorovaikutusta, mutta siinä ei tullut ilmi varsinaisesti mitään sellaista, jota olisin halunnut ottaa mukaan tähän tutkimukseen. Alku- ja loppukeskustelut sisälsivät kysymyksiä, joihin lapset vastasivat. Kysymykset olivat luonteeltaan

kuvittelutehtäviä. Lukupaikka- ja rakentamistehtävässä annettiin aluksi ohjeet, mutta muutoin lapsia ei ohjailtu näissä tehtävissä. Draamatuokiossa oli käytettävissä päiväkodista löytyviä välineitä: tynnyjä, peittoja, mattoja, kankaita ja isoja legoja.

Kunnan pohjoispään päiväkodin ryhmäläisten kanssa kuuleminen toteutettiin valokuvaus-menetelmällä. Tähän tuokioon osallistui neljä 4 - 5-vuotiasta lasta ja mukana oli lastenhoitaja omasta ryhmästä. Päiväkodilta käveltiin lähikirjastolle, jossa lapset saivat ottaa kuvia lempipaikoistaan kirjastossa. Samoin kuin kaikille ryhmille, kerroin lapsille aluksi, että kuntaan suunnitellaan uutta kirjastorakennusta ja he pääsevät vaikuttamaan siihen, millainen siitä tulee. Kuvausvälineenä lapsilla oli Ipadit. Ennen kuvausta opastin heille, kuinka Ipadia käytetään. Kuvat otettuaan lapset saivat kertoa toisilleen kuvista. Tuokiossa oltiin kirjaston sisällä, siksi myös valokuvausmenetelmän tuotokset kertovat kirjaston sisätilan ulottuvuuksista, eikä kirjastorakennuksen ulkopuolta lainkaan. Tuokion kesto oli 25 minuuttia. Valokuvien katsominen ja niistä keskustelu kesti noin 8 minuuttia. Tästä tuokiosta on litteroitu 8 minuutin keskusteluosuus ja litteroinnin pituus on viisi sivua.

Piirtäminen toteutettiin perhepäivähoitoryhmän lasten kanssa. Lapsia oli tutkimuspäivänä paikalla kolme. Lapset olivat 3 - 5 -vuotiaita. Paikkana oli kerhotila, jonka lattialle lapset asettuivat piirtämään kukin omaa piirustustaan. Paperina oli A3-kokoiset valkoiset piirustuspaperit ja kyninä puuvärit ja vahavärit. Tuokio kesti noin tunnin. Litteroin siitä 43 minuuttia, josta tuli 16 sivua. Tutustumiskeskustelut ja alkujärjestelyt jätin pois litteroinnista. Piirtämisen aikana lapset puhuvat paljon itsekseen, mutta puhuvat myös toisilleen tai hoitajalle tai minulle. Lapset puhuvat osittain päällekkäin ja osittain niin epäselvästi, ettei siitä saa selvää. Välissä on eri pituisia hiljaisia osuuksia jolloin lapset vain piirtävät.

Kuulemistuokioissa kuvattujen videoiden ja lasten tuotosten perusteella kokosin Powerpoint -esityksen "Lasten näkemyksiä kirjastosta" (liite 6). Kävin esittelemässä kuulemisen tuloksia lautakunnille ja työryhmille vuoden 2015 aikana. Esityksen jälkeen pyysin lautakuntien ja työryhmien jäseniä vastaamaan heille laatimaani kyselylomakkeeseen. Sain vastauksia kaikkiaan 28:lta lautakunnan tai työryhmän jäseneltä. Litteroituna niistä koostui seitsemän sivua tekstiä. Kuntapäättäjien vastaukset analysoin sisällönanalyysilla. Lasten

kuulemisista kuvatus materiaalin litteroin kesällä 2016. Tutkimusprosessista löytyy kuvio liitteestä (liite 9, s. 99)

3.5. Sisällönanalyysi

Analyysin ja tulkinnan ydin on aineiston hyvä tuntemus. Aineiston tuntemuksessa minua auttoi se, että olin kaikissa tuokioissa itse paikalla. Olen myös katsonut tuokioista kuvatut videot läpi useampaan kertaan ja lukenut niistä tehdyt litteroinnit useiden silmälasien: vuorovaikutuksen, luovuuden ja osallisuuden silmälasien läpi. Ennen erilaisten silmälasien läpi tarkastelua kirjoitin kuvaukset eri tuokioista aineisto-otteineen. Kuvaukset kertovat tuokioista, niiden suunnitelmista ja sisällöistä ja ne välittävät kokonaiskuvaa tuokioista.

Olen käyttänyt sisällönanalyysia tutkimuksessani sekä aikuisten, että lasten aineiston tulkintaan. Eri osa-alueissa analyysiä on tehty eri tavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113 - 117.) Vuorovaikutuksen analyysiä tein teoriaohjaavasti. Taustalla keskustelunanalyysin metodit ja Liisa Karlssonin havainnot ja teorit Sadutusta käsittelevästä tutkimuksesta (2000). Ensimmäisenä huomioni oli kuulemistilanteiden vuorovaikutuksessa. Koodasin aikuisen ja lapsen puheenvuorot. Koodaamisen yksikkönä oli puheenvuorot. Esimerkiksi: *"Mitkä värit sä haluat?"* on luokiteltu kysymykseksi. Taulukot aikuisten ja lasten puheenvuoroista löytyy sivulta 42. Erityyppiset puheenvuorot on myös kvantifioitu eli laskettu. Kvantifiointi voi rikastaa laadullista analyysiä, mutta se voi olla ongelmallista, jos aineisto on kovin pieni. Tutkimuksessani aineiston pienuus ei välttämättä ollut ongelma vaan se, että lasten tilanteiden aineistot eivät olleet vertailukelpoisia, koska ne olivat erimittaisia, eri tavoin kuvattuja ja niihin osallistui eri määrä lapsia. Suuntaa antavaa tietoa voi kvantifioinnilla kuitenkin saavuttaa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 120 - 121.)

Tutkin myös vuorovaikutuksen laatua, eli sitä miten kuulemistuokioissa esiintyy institutionaalista vuorovaikutusta, jonka Karlsson (2000, 60) nimeää arvioivaksi ja kyseleväksi malliksi ja miten soljuvaa dialogista keskustelutapaa. Tätä varten jaoin kaikkien tuokioiden litteroinnit episodeiksi. Yksi episodi muodostui yhtenäisestä keskustelu- tai tapahtumasarjasta. Kolmiulotteinen rakentaminen jakautui 81 episodiin. Draama ja valokuvaus jakautuivat molemmat 7 episodiin. Piirtäminen jakautui 24 episodiin. Kolmiulotteiseen rakentamiseen tuli

paljon enemmän episodeja sen vuoksi että ryhmän kokoontui kaksi kertaa. Lisäksi kolmiulotteisessa rakentamisessa seurattiin useaa lasta tai paria, mikä pilkkoi episodit aika lyhyeksi. Lyhyimmillään episodi voi olla yhden puheenvuoron mittainen ja pisimmillään kahden sivun mittainen litteraatio, jossa samat ihmiset toimivat ja keskusteleivat.

Osallisuuden analysointiin käytin teorialähtöistä analyysiä. Tarkastelin lasten osallisuuden toteutumista taidelähtöisissä tuokioissa Shierin osallisuuden tasomallin mukaan (Shier 2001, 110 - 115). Käytin osallisuuden tason määrittelyn apuna Vennisen, Leinosen ja Ojalan (2011) tutkimusta, jossa he tutkivat osallisuuden kehittymistä pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Malli jakautuu viidelle tasolle. Tasolla 1 lapsi tulee kuulluksi, tasolla 2 mielipiteen ilmaisua tuetaan, tasolla 3 lasten näkemyksillä on vaikutusta, tasolla 4 lapset osallistuvat päätöksentekoon ja tasolla 5 lapset jakavat valtaa ja vastuuta. Osallisuuden analyysissä käytin samoja episodeja kuin vuorovaikutuksen laadun analyysissä. Jokaisen episodin luokittelin sen mukaan, miten aikuisen toiminta episodissa sijoittuu Shierin tasomallin mukaisesti. Koko prosessin osallisuutta on kuvattu Joensuun porrasmallin mukaan. Liitteessä (liite 5) on esimerkki litteroinnista, johon on koodattu sekä osallisuuden episodi, vuorovaikutuksen luokittelut, että luovat ilmaukset.

Luovuuden analyysiä tein aineistolähtöisesti. Olen hakenut analyysiyksiköt aineistosta. Aikuisten aineistossa analyysiyksikkönä olivat ilmaukset, jotka saattoivat koostua kokonaisesta lauseesta muutamaaan sanaan, esimerkiksi: *”...ideoiden rikkaus riemastuttaa...”*, *”Luovuus lapsilla on ehtymätön.”* Molemmat näistä ilmauksista kertovat aikuisten havainneen lasten luovan näkökulman aiheeseen.

Kuntapäättäjiltä kerätyssä materiaalissa nousi esille se, että lasten luovat ideat olivat vaikuttavia ja toteuttamiskelpoisia. Myös lasten tuokioista tehdyistä litteroinneista luovuuden näkökulma tuli selvästi esille. Nämä huomiot ohjasivat tarkastelemaan sitä, miten ja millä tavoin luovuus ilmenee lasten kuulemisessa. Aineisto on luokiteltu luovuuden näkökulmasta niin, että tilanteiden litteraateista on koodattu luovuuden ilmaisut. Lisäksi lasten tekemiä tuotoksia on tarkasteltu luovuuden näkökulmasta ja niissä esiintyneet ideat on kirjoitettu ylös. Luovuuden ilmenemistä prosessissa ja tuotoksessa on vertailtu kuulemisen näkökulmasta. On tarkasteltu sitä, miten kuulemisen näkökulmasta luovat ideat välittyvät.

Välittyvätkö ne prosessissa, tuotoksessa vai molemmissa. Luovuuden ilmentymäksi on tulkittu kaikki lasten esittämät näkemykset ja ideat huolimatta siitä, onko niillä uutuusarvoa vai ei. Tässä esimerkissä Salla suunnitteli kirjaston sisätilaa

KUVIO 2. Sallan näkemys kirjaston sisätiloista.

Sallan kertominen piirtämisen aikana auttaa meitä ymmärtämään, mitä kuvassa on.

Kun aina kun lapset ei halua kirjoja ja sillon ne menee leikkipaikalle, niin ne on sellasia leikkitteltoja johon lapset voi mennä sisälle ja siellä on pehmoleluja ja puhelimia ja muita. Nää kolme täällä, näitten ympyröitten sisällä, ne on puhelimia ja sitte nää ympyrät mitkä on täällä, ne on niitä pehmoleluja. (piirtäminen s.8 - 9.)

Triangulaatiolla tarkoitetaan moninäkökulmaisuutta ja sen ajatellaan lisäävän tutkimuksen luotettavuutta. Tässä tutkimuksessa on käytetty aineistotriangulaatiota ja menetelmätriangulaatiota. Lisäksi analyysissa on

käytetty useita eri teorioita, joten voidaan ajatella, että myös teoriatriangulaatiota on käytetty. Silloin kun tutkimuksessa käytetään useampia triangulaatiotyypppejä, voidaan puhua myös monitriangulaatiosta. Aineistotriangulaatio toteutuu tässä tutkimuksessa niin, että aineistona on sekä lasten että aikuisten tuottamat aineistot. Menetelmätriangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkimusaineiston hankinnassa käytetään useita tiedonhankintamenetelmiä. Tässä tutkimuksessa on käytetty kyselyä ja taidelähtöisiä menetelmiä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

4 TULOKSET

Kerron lasten kuulemistilanteista lasten parissa kerätyn aineiston avulla, ensin vuorovaikutuksen näkökulmasta, sitten osallisuuden näkökulmasta ja lopuksi luovuuden näkökulmasta. Sen jälkeen kerron kuntapäättäjien kyselyn tulokset. Kappaleen lopussa on vielä yhteenveto tuloksista taulukon muodossa (TAULUKKO 6. s. 66).

4.1. Lasten aineiston analyysi

”Maalataan tätä vähän tälläseks” - kolmiulotteinen rakentaminen

Kolmiulotteisen rakentamisen lopputuloksena syntyi neljä eri kirjastorakennusta. Ennako-oletuksena oli, että lapset suunnittelevat kirjastorakennuksen ulkoasua ja suurimmaksi osaksi näin olikin. Lasten puheessa tuli joitain ajatuksia, joissa käsiteltiin kirjaston sisätilaa.

Lapset toimivat keskenään hyvin eri tavoin. Enni ja Ilmi tekivät tiivistä parityötä koko projektin ajan. He työskentelivät kumpikin itsenäisesti, mutta toinen toisiltaan vaikutteita saaden.

Enni: Ilmi, pistetäänkö tähän maitopurkkiin vähän tämmösiä pilkkuja?

Ilmi: Tähän sivuilleki.

Enni: Maalataan tätä vähän tälläseks.

Ilmi: Hei, nyt et sieltä, kun minä teen

Enni: Ilmi, sä voit maalata sen ihan kokonaan. Ilmi, mulla alkaa olla maali lopussa.

Ilmi: Täältäki. (kolmiulotteinen rakentaminen, s. 39)

Toisen työparin Maija keskittyi ideoimiseen ja tekemiseen, Sari oli kiinnostuneempi ympäröivistä tapahtumista. Hän halusi tutkia muiden tuotoksia ja keskustella niistä. Selvästi tehtävään sitoutuneempi Maija ohjeisti Saria tehtävän toteuttamisessa.

Sari: Kyl mä voin pistää teippii.

Maija: Sinä voit laittaa vaikkapa tän pillin.
Sari: Vai teipillä? Hei mää teen tosi hauskan jutskan.
Maija: Se on pilli eikä teippi. Aaa. (kolmiulotteinen rakentaminen s. 20)

KUVIO 3. Sarin ja Maijan rakennus

Aatu ja Alma tekivät kumpikin omia rakennuksiaan. Kun Alman työ jäi välillä kuivumaan, hän halusi auttaa Aatua.

Minä: Miten on Aatu, saako Alma maalata tätä?
Aatu: Mitäs sä tekisit siihen?
Alma: Maalaisin tämän tänne?
Aatu: Ai minkä tämän?
Alma: Keltaiseksi.
Aatu: No ei nyt ehkä. Mutta arvaa minkä sä voisit kuiteski tehdä?
Voisit maalata tän. (kolmiulotteinen rakentaminen, s.5 - 6)

Lapsilla oli käytettävissä runsaasti materiaaleja työnsä toteuttamiseen, mutta lapset tarvitsivat myös paljon ohjeistusta ja apua töidensä toteuttamiseen. Tuokiossa läsnä olevat aikuiset kaatoivat värejä purkkiin, käyttivät mattoveistä,

autoivat hankalassa leikkaustehtävässä. Tässä esimerkki tilanteesta jossa Enni kertoo ongelmasta ja johon tarjoan ehdotusta:

Enni: Me ei saada oikein näitä tähän kiinni.

Minä: No saanko mä auttaa siinä kiinnittämisessä? Näytät mitä laitetaan ja mihin laitetaan.

Enni: Tää laitetaan tähän, tähän tarvitaan vähän liimaa

Minä: Paljon liimaa siihen niin sitte se pysyy.

Enni: Tohon vielä vähän liimaa. Oho. (kolmiulotteinen rakentaminen, s.5.)

Yritin itse olla puuttumatta lasten ideointiin, mutta tilanteessa ollut lastentarhanopettaja teki ehdotuksia, jotka saattoivat vaikuttaa jonkin verran myös lopputulokseen. Enni ja Ilmi aloittivat rakentamisen vaakatasossa, niin, että lapset istuivat vastakkain ja kumpikin teki omaa puoltansa pahvista. Ilmillä oli selvä näkemys siitä, mitä oltiin tekemässä:

Lto: Mikä se on siinä, mitä sä nyt teet siihen kirjastoon?

Ilmi: Tää tulee siihen kirjaston seinälle. Tää on kirjaston seinä. (kolmiulotteinen rakentaminen, s. 2)

Myöhemmässä vaiheessa lastentarhanopettaja ehdotti pahvin taittamista keskeltä, jolloin rakennuksesta muuttui kolmiulotteiseksi. Tämä sopi lapsille ja he toteuttivat ehdotuksen.

”Tää on semmonen ulkokirjasto” - draama

Lasten näkemys ja ääni kuuluivat lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja leikissä, koska välineet rajasivat kirjastorakennuksen ulkoista toteutusta. Draamatuokiossa kirjasto tuli esille enemmän kirjaston sisällä olevia ominaisuuksia. Käytettävissä olevat materiaalit olivat sellaisia, että niistä rakentui enemmän kirjaston sisäisiä rakenteita kuin julkisivua. Lopuksi tehdyssä eläytymistehtävässä kuviteltiin kirjaston sisällä olevia asioita.

Tässä Mira ja Sanni rakentavat yhdessä ja Mikko muistuttaa heitä oviaukosta.

Mira: Tää on se kirjaston lattia. Nyt sä voit laittaa tähän niitä säkkituoleja

Sanni: Ja tyyny siihen nukkumaan

Mikko: Hei muistakaa, älkää peittäkö tätä kohtaa koska tässä on oviaukko

Mira: Siitä voi tulla tähän toiseen kirjastoon. (draama s. 8.)

KUVIO 4. Kuva draamatuokiosta

Tämän keskustelun aikana lapset rakentavat kirjastoa. Keskustelussa tulee ilmi, että vierekkäin on kaksi rakennusta ja lisäksi ulkopuolella on ulkokirjasto

Mira: Siihen tulee semmosta, niinku toinen kirjasto siihen viereen
jonne voi tulla, se on vähän isompi se toinen
Sanni: Ja täältä tulee huiveja, jossa tulee pehmeitä, jos on kovaa.
Mira: Tää on semmonen ulkokirjasto, jos haluaa tulla ulos lukeen
kirjoja.
Mää autan sua
Mira: Tää on se kirjaston lattia.
Mira: Nyt sä voit laittaa tähän niitä säkkituoleja
Sanni: Ja tyyny siihen nukkumaan
Mikko: Hei muistakaa, älkää peittäkö tätä kohtaa koska tässä on
oviaukko
Mira: Siitä voi tulla tähän toiseen kirjastoon. ...
Mira: Täs kato tässäkin on sisustusta
Sanni: Tässä kyllä on paljon ja laitetaan vielä huiveja...tää on
pehmeitä.
Sanni: Mää laitan tähän huivin.
Mira: Me ollaan nyt saatu näitä huiveja

Mira: Tässä voi välillä nukkua, jos haluaa. Tässä voi olla välillä nukkumassakin tässä kirjastossa. Tämä on pehmeä.
Mira: Tässä kirjastossa voi nukkua ja sitte vielä. Tää on tosi pehmeä nukkumista varten. (draama, s. 7 - 8)

Draamatuokiossa lapset keskustelivat paljon keskenään. Puutuin aika vähän heidän kirjaston rakentamiseensa. Tässä on esimerkki kohdasta, jossa kysyn tai ohjaan toimintaa

Mikko: Nyt tää kirjasto näyttää aika valmiilta.
Minä: Onks siellä kirjoja?
lapset: eei.
Minä: Tosta vois ainakin noi kirjat laittaa sinne.
Nina: Mutta missä on kirjaston hyllyt?
Sanni: saaks mäki laittaa
Mira: Tähän laitetaan näitä eläinkirjoja
Topi: Laita tonne kirjahyllyyn?
Mira: Tässäkin on kirjahyllyä tässä. Tässä on niinku lastenkirjoja.
Me tarvitaan lisää kirjoja kirjastoon.
Minä: Niinkö?
Puuhaulua
Topi: No hei, tossakin pitää olla kyllä kirjoja.
Minä: Kyllä te voitte vähän jakaa niitä kirjoja
Mira: Ulkokirjastossakin pitää olla kirjoja. Tässä on ulkokirjasto kyllä sitte muistakaa. (draama, s. 8 - 9)

KUVIO 5. Esimerkki lukupaikkakuvasta. Tia istuu pyöreällä tyynyllä ja lukee kirjaa.

„Tää on must kaikist ykkönen lempipaikka” – valokuvaus

KUVIO 6. Valokuvaustuokio kirjastossa

Valokuvauksen aikana lapset keskustelivat keskenään. Kun kerrottiin valokuvista, niin silloin vuorovaikutus painottui siihen, että aikuinen kysyi ja lapsi vastasi:

Minä: Täs on Merjan kuvat. Nyt Merja sitten tota, voit kertoa sun lempipaikoista. Miksi tää oli sun lempipaikka, miksi valitsit tämän?

Merja: No, koska se tuntuu kivalta.

Minä: Miks se tuntuu kivalta?

5 s. hiljaisuus

M: mitä sä teet tässä sun lempipaikassa? Mitä sä voisit tehdä siellä?

Merja: Istua. (valokuvaus, s.1.)

Viimeisenä lempipaikoistaan kirjastossa kertoo Ossi. Leo ja Merja osallistuvat myös keskusteluun:

Ossi: Tää on must kaikist ykkönen lempipaikka.

M: Mitä kaikista?

Ossi: Ykkönen lempipaikka.

M: Ykkönen. mitäs sä teet tässä sun lempipaikassa?

Ossi: Luen ja istun samalla.

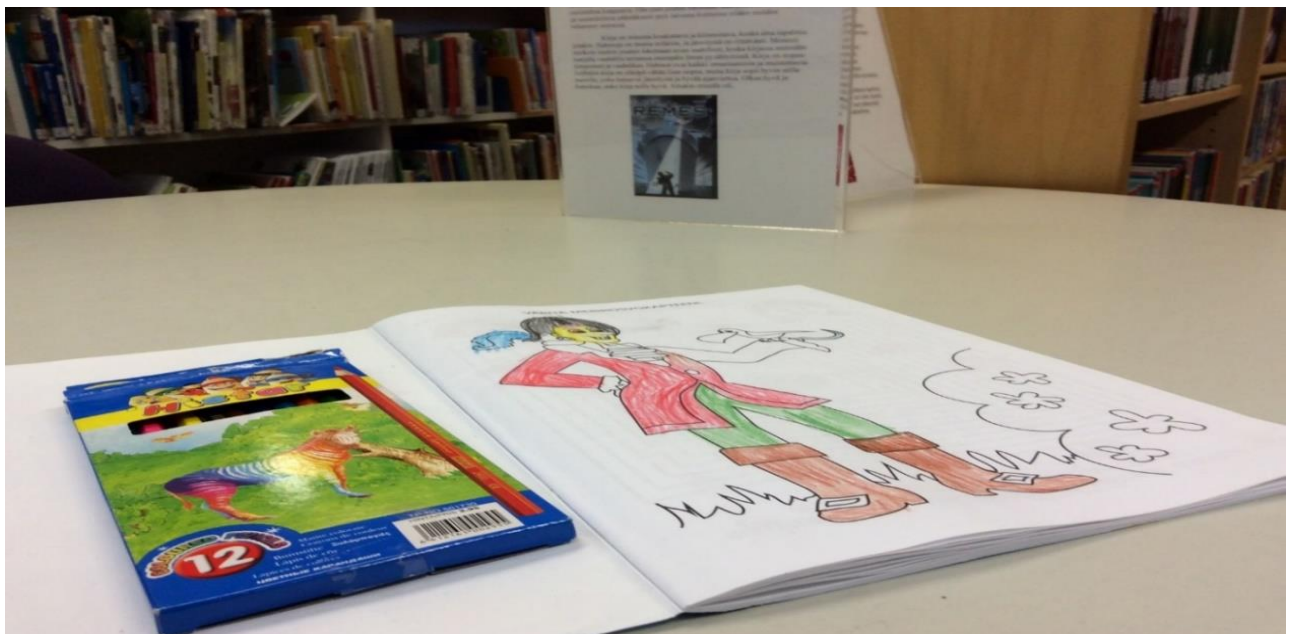
m: Tää oli monella tää sama tuoli, mikäs tästä tekee niin kivan paikan?

Leo: Siinä saa istua.

Merja: Ja kun se on niin pehmeä. (valokuvaus, s. 5.)

KUVIO 7. Tämä tuoli on kirjaston lempipaikka. Se oli kolmen (3/4) lapsen kuvassa. (valokuvausmenetelmä) Vaalea nojatuoli harmaalla kivilattialla. Takana ja sivulla kirjahyllyjä, joissa kirjoja.

KUVIO 8. Mielipaikka: Mahdollisuus värittämiseen eli väretyyskirja ja kynät olivat kahden (2/4) lapsen kuvissa. Kuvassa värityyskirja avoimena pöydällä ja puuvärit paketissa värityyskirjan päällä.

”Nää lapset kuuntelee tätä satua” - piirtäminen

Piirustukset kertovat siitä, millaisen kirjaston lapset haluaisivat, mutta piirtämisen aikana tulee esille myös paljon sellaisia asioita, joita lapset eivät enää lopussa muista kertoa. Piirtämisen aikana tapahtuu myös leikiksi luokiteltavaa toimintaa. Lapsi kertoo piirustuksestaan ja samanaikaisesti kertominen muuttuu leikiksi. Tässä Usko kertoo ja leikkii yhtä aikaa:

Usko: Mä piirsin tollasen. Tuolta mahtuu toinen auto ja tuolta mahtuu toinen auto ja tuolta menee auto. Täältä. Huuuuuu Täältäki huuu. Menee samalle autotielle. Tänne näin. Se on iso autotie. Tuolta menee autot. Autot menee tuonne ylös. Sitte niistä voi tippua vähän ihmisiä, kun ne menee tonne ylös. Vähän on vaikeeta. Alusta (ottaa istuinalustan) sinistä (ottaa sinisen kynän) (piirtäminen, s. 2.)

Piirtämisessä esiintyy lapsen kysymyksiä toiselle lapselle tai aikuiselle sekä aikuisen kysymyksiä lapselle. Lapset kysyvät toisiltaan piirustuksessa näkyvistä asioista: *”Salla: Eetu mikä toi, mitä toi ikkuna tarkoittaa?” (piirtäminen, s. 2.)* Salla ei saa vastausta kysymykseensä.

Aikuinen useimmiten pyytää lasta selittämään piirustustaan Tässä esimerkki tutkijan kysymyksestä:

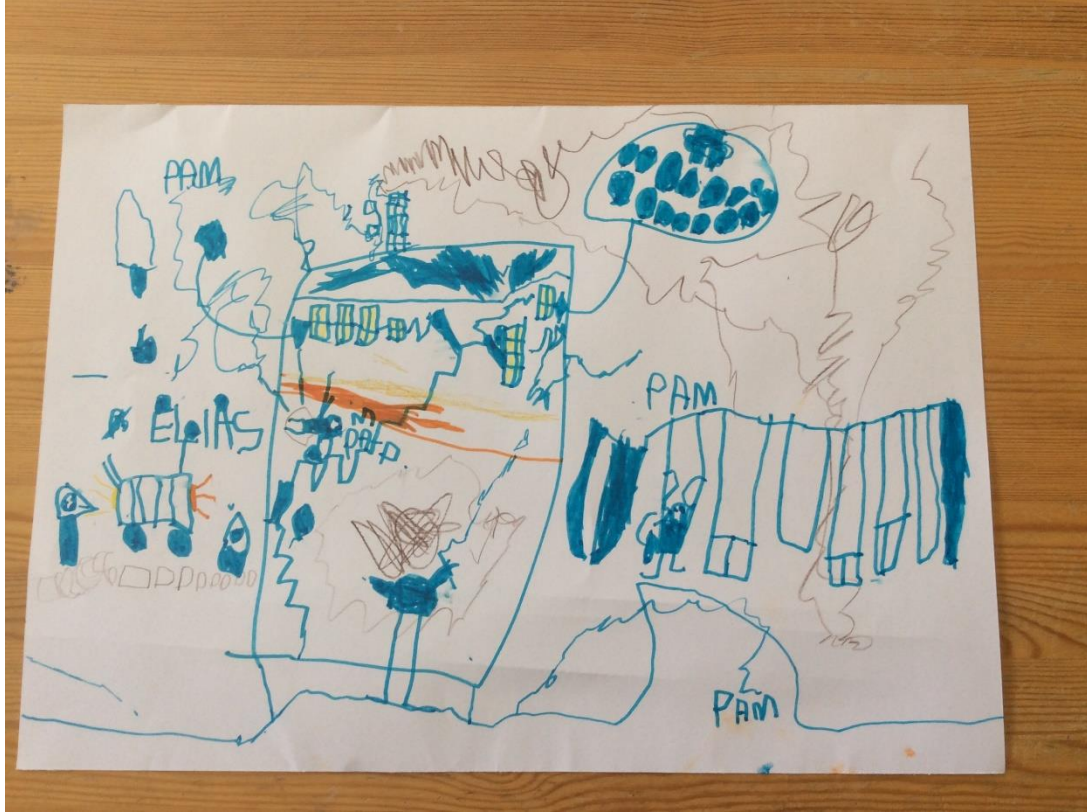
Minä: Onko ne siellä kirjaston sisällä sisällä vai ulkona ne rappuset?
Eetu: Sisällä (piirtäminen, s.5)

Tässä on esimerkki tilanteesta, jossa lapsi kysyy aikuiselta:

Salla: naurua
Arvaa mikä Helena toi on?
Helena: No kerro?
Salla: Mä tein vahingossa ton kilpikonnän. Keskellet autotietä.
(piirtäminen, s.3.)

Lasten piirustukset kuvaavat enimmäkseen kirjastorakennusta ja sen ympäristöä ulkopäin. Salla piirtää ensimmäisen piirustuksensa jälkeen vielä kaksi muuta piirustusta, josta toinen kuvaa kirjaston seinän kuviointeja ja toinen kirjaston lastenostolla olevia välineitä. Eetun piirustus kuvaa joustavasti sekä kirjastoa ulkopuolelta, kirjaston pihan leikkivälineitä, että kirjaston sisällä olevia yksityiskohtia.

Eetu: Täällä ikkunassa ei tapahdu mitään, mutta täällä ikkunassa tapahtuu. Nää lapset kuuntelee tätä satua. Tässä on niiden... (piirtäminen, s.3)

KUVIO 9. Eetun piirustus kirjastosta

4.1.1. Vuorovaikutus eri tuokioissa

Tutkin eri tuokioiden litteroinneista sitä, miten niissä esiintyy vuorovaikutuksen eri malleja institutionaalisesta vuorovaikutuksesta soljuvaan dialogiseen ja demokraattiseen keskusteluun. Valtaosa keskusteluista sijoittui soljuvan dialogisen ja demokraattisen keskustelun piiriin. Esimerkki soljuvasta dialogisesta keskustelusta, jossa lapsi tekee aloitteen:

Enni: Tää juttu on maalattu nyt.
Minä: Hyvä, hieno juttu. Oho, olittepas te taitavia Saitte sinne maalattua.
Enni: Ilmi maalas tuolta päästä ja mä täältä päästä.
Minä: Joo.
Enni: Painetaan hissin nappulaa.
Minä: Siinä onkin hauska ominaisuus. Mikä se muuten on?
Enni: Tää on hissi.
Enni: Nyt me mennään Ilmi peseen meiät. (kolmiulotteinen rakentaminen, s. 42.)

Piirtämisessä, kolmiulotteisessa rakentamisessa ja draamassa esiintyi perinteistä institutionaalista mallia ainoastaan tuokion aloituskeskustelussa. Näissä tuokioissa esiintyi myös pelkästään lapsen aloitteiden varassa toteutuvaa vuorovaikutusta. Sen sijaan valokuvaus-menetelmällä toteutetussa tuokiossa suurin osa keskustelusta sijoittui perinteisen institutionaalisen keskustelun piiriin. Esimerkki perinteisestä institutionaalisesta keskustelusta, aikuinen aloittaa ja lapsi vastaa kysymyksiin:

Minä: Mitäs sä oot Ossi kuvannut?
Ossi: Tää oli mun lempipaikka, koska siinä voi lukea. Tääkin on mun toiseksi lempipaikka, siinä voi lukea kirjaa. Tässä on DVD:itä.
Minä: Lainaaks sä niitä DVD:itä kotiin? Ootko lainannu DVD levyjä?
Ossi: En. (valokuvaus s.4 – 5.)

Laskin eli kvantifioin litteroimastani aineistosta lapsen (TAULUKKO 2. s. 47) ja aikuisen (TAULUKKO 3. s. 47) puheet tuokioissa. Laskenta on tehty aloitteiden mukaan, ei niihin käytetyn ajan mukaan. Kaikissa näissä tuokioissa lapset käyttivät vähintään 43 % osuuden aloitteista. Piirtämisessä (62,3 %) ja draamassa (60,8 %) lapset olivat suhteellisesti eniten äänessä.

Valokuvausmenetelmässä vähiten eli 43,1% oli lasten puheenvuoroja. Rakentamisessa lasten puheen osuus oli 47,9 %.

Aikuisten puheenvuorot jaoin 9 eri luokkaan ja lasten puheenvuorot 11. Lasten ja vanhempien puheessa samoja luokkia olivat kysymys (*Minä: Ajatteliksää Salla tehdä tähän samaan kuvaan sen lukupaikan vai teeksä sen sitten toiselle paperille?*”, piirtäminen, s. 4), vastaus (edelliseen kysymykseen vastaa Salla: *”Toiselle paperille.”*, piirtäminen, s. 4.), ohje (*Minä: ”Mees peseen kädet sitten seuraavaks.”*, kolmiulotteinen rakentaminen, s. 13), kehu ja kannustus (Salla kehuu Uskon piirustusta: *”...kato hieno. Lipputanko toki. Hieno.”*, piirtäminen, s. 2) sekä toteamus (lapsi toteaa katsoessaan toisen lapsen kuvaa: *”Sama kuva kun mulla”*, valokuvaus, s.3).

Näiden yhteisten luokkien lisäksi aikuisten puheesta löytyivät vielä luokat ehdotus (*Minä: ”Kato jos siihen tekis reiän, niin se pysyis siinä. Tai solmun. Toinen vaihtoehto olis solmu.”* kolmiulotteinen rakentaminen, s. 48), tulkinta (keskustellaan Meerin lempipaikasta. Meeri kertoo, että kuvassa näkyvä paikka on hänen lempipaikkansa, koska siinä voi piirtää, tästä minä teen tulkinnan: *”Sä tykkäät värittämisestä”* valokuvaus s. 2), tiedonanto (*Minä kerron tuokion aluksi: ”Niin, Lempäälään rakennetaan uusi kirjasto. Tiäkkö mitä, me halutaan tietää ja kaikki Lempäälän kunnan päättäjät haluaa tietää, että minkälaisen kirjaston lapset haluaisivat, jos lapset saisivat päättää, minkälainen on kirjasto, niin minkälainen siitä tulisi.”* draama, s. 2) ja vahvistus (*Minä kertaan ja varmistan lasten esittämiä ideoita: ”Eli jos te saisitte päättää miltä tuoksu siellä kirjastossa, niin siellä tuoksuisi uudelta ja hyvältä, popcornilta, karkilta ja mehulta.”* draama, s.10).

Lasten puheesta löytyi lisäksi luokat selitys, metapuhe, idea, huudahdus, laulu tai leikki sekä pyyntö. Selitys liittyy yleensä jonkin tilanteen, esimerkiksi leikin tai kuvitelman selittämiseen (*Siru: ”Täs kato tässäkin on sisustusta.”*, draama, s. 8). Sen sijaan metapuhe liittyy oman toiminnan selittämiseen, esimerkiksi lapsi kertoo mitä on tekemässä tai mitä tekee seuraavaksi (*Enni pesee maalipurkkeja ja pensseleitä. ”Mää pesen nää”*, kolmiulotteinen rakentaminen, s. 15) Ideaksi luokitellussa puheessa lapsi esittää jonkin uuden idean tai näkemyksen suunniteltavana olevaan asiaan. (Salla: *”Kun aina kun lapset ei halua kirjoja ja silloin ne ei mee leikkipaikalle, niin ne on sellaisia leikkitteltoja johon lapset voi mennä sisälle ja siellä on pehmoleluja ja puhelimia*

ja kaikkia muita.”, piirtäminen, s. 8), Huudahdukset ovat tervehdyksiä tai spontaaneja tunteen ilmaisuja (Siru osoittaa innostusta: *”Jee!”*, draama, s. 3). Leikki tai laulu lomittuvat luontevasti mukaan lasten toimintoihin (Aatu on pystyttänyt lipun rakennukseensa: *”...lippu lippu liehumaan, hulaba hei”* kolmiulotteinen rakentaminen, s. 49) Pyynnöt ovat sellaisia puheenvuoroja, että lapsi pyytää aikuiselta tai toiselta lapselta jotakin. (Alma haluaa lisää väriä: *”Mä haluan keltasta”*, kolmiulotteinen rakentaminen, s.22).

Leikki ja laulu näkyivät kolmiulotteisen rakentamisen ja piirtämisen puheessa molemmissa kahdeksan kertaa. Draamassa leikki näkyi lasten toiminnassa lähes koko ajan, vaikka se ei näkynytäkään puheenvuoroina. Näin Usko leikki piirtäessään:

Usko: Tosta hypätään tuolta. Kovaa vauhtia sinne. Tonne konttoriin asti. Sieltä hypätään tonne. Ja sitten se tippuu tonne konttoriin heti. Se tippuu sinne. Tosta putkesta, se on nopea. Se on nopea. Tuo putki on nopee. Se liikuttaa ihmistä tonne. Savupiippu putkeen. (piirtäminen s. 5.)

TAULUKKO 2. Lapsen puhe tuokioissa

Lapsen puhe	Rakentaminen	Draama	Valokuvaus	Piirtäminen	
Kysymys	34	3	5	17	
Toteamus	43	3	18	17	
Kehu tai kannustus	3	-	-	1	
Selitys	137	25	12	88	
Vastaus	148	10	27	39	
Meta	23	1	-	-	
Idea	6	12	-	11	
Huudahdus	8	1	-	4	
ohje	7	2	-	3	
leikkii tai laulaa	8	-	-	8	
pyyntö	20	-	-	-	
yhteensä	446	57	62	189	
Liitetoituja sivuja	50	6	5	15	yhteensä 76 sivua

TAULUKKO 3. Aikuisen puhe tuokioissa

Aikuisen puhe	Rakentaminen	Draama	Valokuvaus	Piirustus	
Kysymys	193	16	29	65	
Ehdotus	13	1	-	1	
Tulkinta	6	-	6	-	
Toteamus	44	4	9	6	
Kehu tai kannustus	20	1	3	9	
Tiedonanto	5	2	15	3	
Vahvistus	67	5	16	15	
Ohje	110	9	3	16	
Vastaus	28	-	1	3	
Yhteensä	486	38	82	118	
Litetoituja sivuja	50	6	5	15	yhteensä 76 sivua

4.1.2. Lasten osallisuuden toteutuminen

Lasten osallisuuden kokemuksen lisääntyminen on yhtenä yhteiskunnallisen osallistumisen tavoitteena. Seuraavaksi kerron osallisuuden toteutumisesta, ensiksi tuokioissa ja sitten koko tutkimusprosessissa. Tarkastelin lasten osallisuuden toteutumista taidelähtöisissä tuokioissa Shierin osallisuuden tasomallin mukaan (Shier 2001, 110 - 115). Käytin osallisuuden tason määrittelyn apuna Vennisen, Leinosen ja Ojalan (2011) tutkimusta, jossa he tutkivat osallisuuden kehittymistä pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Malli jakautuu viidelle tasolle. Tasolla 1 lapsi tulee kuulluksi, tasolla 2 mielipiteen ilmaisua tuetaan, tasolla 3 lasten näkemyksillä on vaikutusta, tasolla 4 lapset osallistuvat päätöksentekoon ja tasolla 5 lapset jakavat valtaa ja vastuuta. Taulukossa 4. (s. 47) on sijoitettu osia episodeista tasomallin taulukkoon analyysin havainnollistamiseksi.

Valokuvausmenetelmässä liikuttiin osallisuuden kahdella ensimmäisellä tasolla, mikä tarkoittaa sitä, että lapsi tulee kuulluksi ja mielipiteen ilmaisua tuetaan. Valokuvausmenetelmässä korostui aikuisen toiminta mielipiteen mahdollistajana, koska jokaisen ottamia valokuvia tutkittiin yhdessä ja kaikki saivat kertoa ottamistaan kuvista. Merja kertoo tutkijalle kuvastaan valokuvauksen kolmannessa episodissa. Myös Riitta osallistuu keskusteluun. Keskustelussa liikutaan Shierin tasoilla 1 ja 2. Osa tästä episodista löytyy taulukosta 4. s. 54.

M(minä): Sitte tässä on Merja sun toinen kuvas.

Riitta: Sama kuva kun mulla.

M: Miks tää on lempipaikka?

Merja: No, koska siinä voi piirtää.

M: Sä tykkäät värittämisestä.

Merja: joo

Riitta: Mäki tykkään.

M: Onko täällä kirjastossa tämmösiä värityskirjoja joita saa värittää?

Riitta: Yks värityskirja vaan. (valokuvaus s.2.)

Piirtämisessä, rakentamisessa ja draamassa liikuttiin Shierin tasoilla 1 - 3, joka tarkoittaa sitä, että edellisten lisäksi lasten näkemykset vaikuttavat toimintaan. Jos tarkastellaan ainoastaan tuokioita, niin lasten toimintavapaus ja mahdollisuus vaikuttaa omaan ja toisten toimintaan oli suurta piirtämisessä, rakentamisessa ja

draamassa. Voitaisiin ajatella, että toiminnassa toteutuvat myös Shierin mallin taso 4: Lapset osallistuvat päätöksentekoon. Tässä piirtämisen 14:ssä episodissa liikutaan tasoilla 1 ja 3 joka näkyy niin, että lapsi näyttää ja kertoo aikuiselle ja aikuinen tulee lasta toimimaan ideansa pohjalta.

Eetu: Täällä on yks tavallinen keinu, yks vauvakeinu, kaks tavallista keinoa ja yks vauvakeinu ja tavallinen keinu.

M. Kun te olette piirtäneet noita ulkotiloja siihen, niin sit voit miettiä sitä että mitäs muuta siellä olis kun keinuja? Mitä muita leikkivälineitä?

Salla: Minkä väristä turvahiekka on?

M: Niin tota, mitä muita leikkivälineitä siellä ulkona voi olla kuin keinut ja hiekkalaatikko jos te saatte päättää?

Eetu: Tän verran tässä on (piirtäminen s.8.)

TAULUKKO 4. Osallisuuden toteutuminen kuulemisessa

Shier 1	Lapsi tulee kuulluksi	Aikuinen pysähtyy kuuntelemaan, kun lapsi haluaa jutella	Toteutuu Valokuvauksessa	Toteutuu kolmiulotteisessa rakentamisessa, draamassa ja piirtämisessä
		Lapset näyttävät ja kertovat aikuiselle heitä kiinnostavia asioita	Esim: Osa Episodista 3 M: Miks tää on lempipaikka? Merja: No, koska siinä voi piirtää	
Shier 2	Mielipiteen ilmaisua tuetaan	Aikuinen mahdollistaa jokaisen lapsen mielipiteen- ilmaisun	M: Sä tykkäät värittämisestä Merja: Joo Riitta: Mäki tykkään	
		Aikuinen hankkii tietoa lapsista monin tavoin		Esim. Kolmiulotteinen askartelu, osa episodista 25 Saara: Mä en osaa ommella M: Sä voisit
Shier 3	Lasten näkemykset vaikuttavat	Aikuinen tukee lapsia toimimaan heidän ideoidensa pohjalta		keksiä millä muulla tavalla vois laittaa Saara: Liimalla M: Niin
		Aikuinen suunnittelee lasten kiinnostuksen pohjalta toimintaa		
Shier 4	Lapset osallistuvat päätöksentekoon	Aikuinen muuttaa suunnitelmia lasten kiinnostuksen mukaan		
		Lasten ehdotukset muuttavat suunniteltua toimintaa		
Shier 5	Lapset jakavat valtaa ja vastuuta	Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun		
		Lapset suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa ryhmälle		

Lasten kuntapäätöksiin, rakentamiseen ja muuhun suunnitteluun osallistumisen ongelmakohtana on se, että päätökset tapahtuvat hitaasti ja rakennusten tekemiseen menee aikaa. Kuulemiseen vuonna 2015 päiväkotikäisenä osallistuneet lapset ovat vuonna 2019 jo koululaisia. Lapsilla näin pitkissä prosesseissa on haasteellista saavuttaa osallisuuden kokemusta. Lasten näkemykset esiteltiin arkkitehdeille, mutta lopullinen päätävävalta oli aikuisilla. Kirjasto- ja kulttuuritoimenjohtajan ajatuksena oli, että kirjaston lastenosaston sisustuksessa voisi hyödyntää kuitenkin näitä lasten näkemyksiä. Mikäli lastenosaston sisustuksen vaihtoehtoista kysyttäisiin ja he pääsisivät valitsemaan niistä mieleisensä, toteutuisi osallisuuden portaiden päätöksentekosallisuuden taso joka on Joensuun mallin kolmas taso. Ilman tätä vaihetta prosessi jää Joensuun mallin ensimmäiselle portaalle eli tieto-osallisuuden tasolle. Tieto-osallisuuden tasolla lapset kertovat kokemuksiaan ja ajatuksiaan aikuisille, asioista päättävälle. Lasten toiveita kuunnellaan, mutta aikuinen tekee lopulta päätöksen.

Eniten prosessista hyötyivät silloisissa lautakunnissa istuneet, joille lasten kuulemisen katsaus oli silmiä avaavaa. Vaikka lasten osallisuus jäisi tässä projektissa tieto-osallisuuden tasolle, ei työskentely lasten kanssa ole ollut turhaa. Lapset ovat prosessissa saaneet tietoa kunnassa suunniteltavasta merkittävästä asiasta ja he ovat tulleet tietoisiksi erilaisista kirjastoon liittyvistä asioista.

4.1.3. Luovuuden näkökulmat aineistossa

Taidelähtöisistä tehtävistä luovia tuotoksia ja prosessia synnyttivät kolmiulotteinen rakentaminen, piirtäminen ja draama. Valokuvausmenetelmässä lapsella oli vapauksia, mutta se ei varsinaisesti ollut luova tehtävä. Luovuus ilmeni kolmiulotteisessa rakentamisessa sekä piirtämisessä sekä lopputuloksessa, että prosessissa. Draamassa ei pyritty mihinkään tuotokseen ja siinä luovuus ilmeni prosessissa.

TAULUKKO 5. Luovan idean välittyminen kuulemisprosessissa

	lapsi	luovuus prosessissa	luovuus tuotoksessa
Luovuus näkyy tuotoksessa	kolmiulotteinen rakentaminen Alma	prosessin aikainen puhe ei tuo lisäarvoa näkemykselle	luovuus tulee esille tarkastelemalla tuotosta
	kolmiulotteinen rakentaminen Maija ja Sari	lasten keskustelu ei tuo lisäarvoa tuotokselle	luovuus tulee esille tarkastelemalla tuotosta
Luovuus näkyy prosessissa ja tuotoksessa	kolmiulotteinen rakentaminen Aatu	prosessin aikainen puhe rikastaa näkemystä, kertoo paljon ideoistaan	löytyy paljon luovia piirteitä, mutta kaikki ideat eivät välity tarkastelemalla tuotosta
	kolmiulotteinen rakentaminen Enni ja Ilmi	prosessin aikainen parikeskustelu ja kertominen aikuisille rikastavat näkemystä	löytyy paljon luovuutta, mutta kaikki ideat eivät välity tarkastelemalla tuotosta
	piirtäminen Usko	metapuhetta ja keskustelua siskon kanssa. Luovimmat hetket ovat, kun kertomiseen sisältyy leikki	tuotoksessa paljon värejä, mutta siitä ei erotu yksityiskohtia
	piirtäminen Salla	metapuheella, keskusteluilla muiden lasten kanssa ja aikuiselle kertomalla näkemys tuotoksesta selkenee	tuotoksissa paljon luovia yksityiskohtia, puhe selvittää ideoita
	piirtäminen Eetu	puhuu itseksensä prosessin aikana. Puhe selvittää piirroksessa olevia yksityiskohtia ja tapahtumia	Tuotoksessa on paljon luovia yksityiskohtia, mutta kaikki yksityiskohdat eivät aukene ilman puhetta
Luovuus näkyy prosessissa	draama	Luovuus ilmenee draamaleikissä ja kuvittelutehtävissä puheena ja sitä tukevana toimintana	ei varsinaista tuotosta
	draama Mira	tuotti runsaasti luovia ideoita	ei varsinaista tuotosta
	draama Mikko	tuotti runsaasti luovia ideoita	ei varsinaista tuotosta
	draama Sanni	osallistui toimintaan ja osallistui keskusteluun jonkin verran, ei luovia ideoita	ei varsinaista tuotosta
	draama Tia	osallistui toimintaan ja osallistui keskusteluun jonkin verran, ei luovia ideoita	ei varsinaista tuotosta
	draama Matti	osallistui toimintaan ja osallistui keskusteluun vähän, ei luovia ideoita	ei varsinaista tuotosta
	valokuvaus Merja, Ossi, Leo, Riitta	ei varsinaista luovuutta, lapsella valinnanmahdollisuuksia	Tuotos ilmentää lapsen valintaa, ei varsinaista luovuutta

Vertailin luovuuden ilmenemistä tuotoksessa ja prosessissa kolmiulotteisessa rakentamisessa ja piirtämisessä. Tarkastelin lapsen luovuutta prosessissa lapsen puheen välityksellä. Uusia ideoita lapset esittelivät sekä draamassa, piirtämisessä että rakentamisessa. Suunnittelua ja ideointia lapset tekivät paljonkin. Osaa ideoista voidaan pitää uutta luovina ratkaisuin. Vertailun tiivistelmä löytyy taulukosta 5 sivulta 52.

"Kuravelliporeallas" -luovuus kolmiulotteisessa rakentamisessa

Kolmiulotteisessa rakentamisessa luovuus ilmeni eri tavoin eri lapsilla. Aatu oli tuottelias rakentaja, mutta lopputuloksesta ei välity kaikki hänen ideansa. Niiden välittymiseen tarvitaan lisäksi hänen puhettaan, jota hän tuotti rakentamisen aikana. Aatun puheen perusteella voi päätellä, että hän tiedostaa hyvin rakentavansa kirjastoa, vaikka välillä kuulostaa siltä, että hän rakentaa uimahallia. Tässä koottuna Aatun omia ilmauksia, jotka kertovat hänen työstään.

Eiku hei siitä tulee viis miljoonan kerroksinen talo, kirjasto

Siitä todellakin vois tehdä 500-kerroksisen talon.

Hyppyallas

Täältä. Täs on tää maitoputki, niin sisälle pääsee täältä.

tääl on poreamme, monta poreammetta. Ja sitten tässä on pikkuvauvojen uima-allas.

Kuravelliporeallas.

Kirjastossa on hyppyallas. Tääl on hyppyallas, sitte hypätään kuraveteen, kuravelliin. Sit, elikkä, jos tää on kuravellissä, tää on kuravelli, kuravelliuima-allas, niin sit jos joku hyppää tänne niin hei, täähän oli kuravelliä.

Jos halua tänne isompaan altaaseen, niin pitää hypätä tällä, fiuu, plups. (hyräilee ja kiinnittää teippiä) ja sitte voi laskea liukumäkeä.

KUVIO 10. Aatun kirjastorakennus, josta lähtee suora putkiliukumäki kuraporealtaaseen

Alman kohdalla taas luovuus tulee enemmän esille tarkastelemalla tuotosta kuin hänen puheestaan tehtyä litteraatiota. Toiminnassaan hän on kovin puuhakas, mutta rakentamisen aikainen puhe käsittelee suurimmaksi osaksi värejä. Näyttää siltä, että värit ja maalaaminen ovat tällä hetkellä kiinnostavia asioita. Alman puheen kautta ei juurikaan välity muita näkemyksiä. Sen sijaan Alman rakentamasta kirjastorakennuksesta välittyy kokonainen näkemys kirjastosta, tosin siinäkin värien tärkeys tulee esille rohkeana värien käyttönä. Tässä Alman rakentamisen aikaista metapuhetta.

Vähän keltasta ja vähän punaista, sitten tulee oranssia.
Tästä tulee vielä parempi (puhuu itsekseen ja maalaa) Mä laitan tähän vielä väriä.
Teen yhden jekun. Ensin tarvitaan pinkkiä, sitten sinistä
Sitten tarvitaan punasta.
Ei pelkkää pinkkiä.”

KUVIO 11. Alman tekemä kirjastorakennus

Ilmin ja Ennin rakennus on vaikuttava luova tuotos väreine ja muotoineen. Tyttöjen kertomukset rakennuksesta tuovat kuitenkin lisää esille heidän ideoitaan. Ilmi ja Enni työskentelivät pareittain ja molemmat osallistuvat aktiivisesti rakentamiseen. He ottivat toinen toisiltaan vaikutteita rakentamisen aikana. Enni puhuu litteroidussa aineistossa vähän enemmän kuin Ilmi. Molemmat ovat kiinnostuneita erilaisista materiaaleista ja niiden käytöstä rakennuksessa. Heidän keskustelunsa koskee pääasiassa rakentamiseen liittyviä käytännön asioita. Rakennuksestaan he kertovat enemmän, kun heiltä siitä kysytään. Kummankin mielestä hienointa rakennuksessa on hissit. He kuvailevat myös tarkasti veden virtauksen ja reitin suihkulähteessä:

Enni: Me tehtiin nää hissitkin itte.

M(minä): Joo. Sull on ainakin hissi. Onko Ilmillä hissi?

Ilmi: Joo.

M: Se on hissi ja siellä on hissin nappulat.

Se on putki.
M: Mitäs sillä tehdään?
Enni: Sieltä tulee vettä.
M: Vettä tulee sieltä putkesta.
Enni: Tuolta välistä.
M: Onko se vesijohtoputki vai onko se suihkulähde?
Enni: Suihkulähde
Enni: Se menee näin. Näin. Alhaalta tulee vettä tuolta, sit se suihkuu täältä, sitte tuolta se liikkuu täältä tuohon väliin.
Enni: Toi hissi.
M: Hissi oli paras osa.
Enni: Se kääntyy tonne ja takasin.
Ilmi: Niin.
Enni: Jos tää olis ihan semmonen pelkkä pahvinen juttu, niin eihän siitä ois mitään hyötyä.
M: Mmmm.
Enni: Tällai se on paljon hausempi. (kolmiulotteinen rakentaminen, s. 43.)

KUVIO 12. Ennin ja Ilmin rakentama kirjastorakennus

Maija ja Sari haluavat tehdä parityötä. Maija selvästi nauttii työskentelystä. Sari vaikuttaa olevan kiinnostunut salissa olemisesta ja muiden seurasta. Hänen on välillä vaikea keskittyä tekemiseen. Sen sijaan hän käy katselemassa muiden

töitä ja keskustelemassa muiden kanssa. Maijalla on näkemystä ja taitoa tekemiseen. Hän ohjeistaa ja neuvoo Saria. Maija ei juurikaan puhu tehdessään. Tässä tapauksessa tyttöjen keskustelu ja puhe eivät tuo lisäselvitystä tuotokselle.

KUVIO 13. Sarin ja Maijan kirjastorakennus

”Siellä vois hyvin tuoksua popcornikin” - draamassa luovuus ilmenee prosessissa

Draamamenetelmällä toteutetusta tuokiosta ei tullut tuotosta, vaan luovuus ja uudet ideat ilmenivät prosessin aikana. Draamamenetelmätuokiossa työskenneltiin sekä yksin, että ryhmässä. Lasten luovat ideat syntyivät sekä ryhmäkeskusteluissa, leikissä että yksilöllisissä eläytymistehtävissä. Kaikki mukana olleet lapset osallistuivat tuokion kaikkiin vaiheisiin. Luovuuden näkökulmasta esiin nousi kuitenkin kaksi lasta: Mira ja Mikko, jotka tuottivat enemmän ideoita kuin muut.

Ryhmäläisten luova ideointi alkoi jo alkukeskustelussa, jossa kerron mitä ollaan tekemässä ja miksi. Mikko ideoi uuteen kirjastoon uusia toimintoja:

Mikko: Niin ja sieltä sais ilmaseks unileluja
M: Ai saisko sieltä lainata unileluja?
Mikko: Joo (draama s. 2.)

Kirjaston rakentamisvaiheessa yksi merkittävimmistä ideoista oli ulkokirjasto, joka tuotiin esille näin:

Mira: Siihen tulee semmosta, niinku toinen kirjasto siihen viereen
jonne voi tulla, se on vähän isompi se toinen
Sanni: Ja täältä tulee huiveja, jossa tulee pehmeitä, jos on kovaa.
Mira: Tää on semmonen ulkokirjasto, jos halua tulla ulos lukeen
kirjoja. (draama s. 7.)

Kirjaston rakentamisen jälkeen kokosin lapset kokoukseen keskustelemaan. Siinä yhteydessä lapset ottivat ulkokirjastoidean vielä uudelleen esille:

Mira: Mää tein ulkokirjaston.
M: Miltäs siellä ulkokirjastossa kuulostaa?
Mira: No siellä kuuluu ihan, siinä tuoksuu kukat ja tuuli, sitten tulis
kesä ja kesätuuli
Mikko: Siellä olis aika aurinkoista ja autoja vaan kuuluis. viu viuv viu
M: Entäs talvella, mitä ulkokirjastossa talvella tapahtuu?
Mira: No sitten ulkokirjasto menee kiinni.
M: Ai se pitää talvella olla kiinni.
sitten tulee kylmä
Mikko: Sisäkirjastoon voi vaan mennä. Ulkokirjastossa on myös
sellanen ovi, josta mennään tonne. (draama s. 11.)

Lopuksi pyysin heitä vielä kuvittelemaan uuteen kirjastoon liittyviä asioita. Lasten kommentteja tuoksuista:

Mira: No täällä haisee ihan tosi uudelle.
Mikko: Miltähän se uus tuoksuu?
Mira: No sillai hyvältä, että kaikki niinku olis hyväntuoksuista.
Mikko: ja siellä vois hyvin tuoksua popcornikin
Sanni: ja karkki
Mikko: Popcorni ja karkki
Sanni: Mää sanoin sen karkin.
Mikko: Tuolla olis popcorni ja karkkikoneet ja hattarakoneet tuolla ja
jäätelökoneet, herkkukoneet ja mehukoneet ja kaikki koneet mitä on
herkuissaja limsakoneet, kaikki koneet jotka kuuluu kaikkiin
herkkuihin ja ruokiin ja juotaviin ja semmosiin kaikenlaisiin (draama s.
10.)

Lapset kuvittelivat miltä kirjastossa kuulostaa:

M: Entäs jos olis semmonen kirjasto jossa ei saa olla hiljaista, vaan siellä pitäisi olla jotain ääniä. niin minkälaisia ääniä siellä olisi?

Ihan vähän ääniä

M: Mikko

Mikko: Tuulen ääniä (draama. s. 10 - 11.)

"Täällä voi sataa jäätelöä" - piirtämisessä luovuus näkyy sekä prosessissa että tuotoksessa

Piirtämässä olivat Salla, Eetu ja Usko. Kerron seuraavaksi siitä, miten luovuus näyttäytyi kunkin lapsista kohdalla. Eetu selitti paljon asioita itseksensä. Hän piirsi koko tuokion ajan samaa tuotosta. Hän toi esille, että piirustuksen olisi pitänyt olla kullan ja hopeanvärisen, mutta ei löytynyt sen värisiä kyniä. Eetun piirustus on täynnä yksityiskohtia, mutta kaikki yksityiskohdat piirustuksesta eivät avaudu ilman hänen selitystään. *"Tää lapsi laskee rappusia pitkin patjalla."* (piirtäminen, 9.)

Eetu kuvaili ideaansa kirjastorakennuksen sisällä olevasta liukumäestä ja jäätelösateesta.

Eetu: Tää lapsi laskee rappusia pitkin patjalla.

Tässä lukee pam, kun tää laskee.

Tuolta kuuluu PAM, koska ukkonen on PAM. Tässä lukee pam ja täälläkin lukee pam. (piirtäminen s.10)

Täällä voi sataa jäätelöä. Täällä sataa jäätelöä. Toi on vesitippa, mutta toi on jäätelöä, koska toi vesitippa putoo, sitten se alkaa tekeen jäätelöä. (piirtäminen s.15)

Lasten kerronnassa esiintyy toisinaan asioita, joita aikuisen ajattelulla on vaikea ymmärtää. Lime on aikuiselle ihan ymmärrettävä hedelmänä, mutta mitä se tekee kirjastorakennuksessa se jää epäselväksi, vaikka molemmat aikuiset yrittivät siitä kysyä.

M(minä): (Eetulle) Mikä tää olikaan?

Eetu: Lime

M: Ymhy, mikä se on semmonen lime?

Eetu: Se on limehedelmä.

M: Aha (piirtäminen s.13)

Salla oli tuottelias piirtäjä. Hän ehti piirtää kolme piirustusta eri näkökulmista. Salla selitti myös omaa tekemistään, mutta keskusteli myös erityisesti pikkuveljensä Uskon kanssa, mutta myös Eetun kanssa. Puheen litterointi kuvien yhteyteen toi Sallan luovat ideat paremmin esille kuin pelkät kuvat.

Salla: Keskeltä rautatieltä menee rappuset tonne autoon. Pohjasta tulee suoraan rappuset sisälle. (piirtäminen s.5)

Salla: Eetu, toi piikkipäinen, niin toi, sillä on tommonen piikkialusta. niin se laskee pitkin tota, siellä kirjastossa muka, muka on, muka jäätä sisällä. (piirtäminen s. 10)

KUVIO 14. Sallan kuva kirjastorakennuksesta

Salla kertoi suunnittelemastaan kirjaston sisäseinästä ja kuvitteli miltä kirjastossa tuoksuu.

Salla: Koko matkan tossa paperilla. Kolme sydäntä aina. KOLME SYDÄNTÄ AINA. koko seinään. Mun nimikin pitää vielä. Muista

sanoo niille miehille, jotka rakentaa sen niin teet siihen koko ajan
mun nimi... (piirtäminen s. 12.)
Salla: ...siellä tuoksuu päärynälle ja mansikalle. (piirtäminen s. 15.)

KUVIO 15. Uskon kirjasto

Uskon piirustus on täynnä värejä, mutta siitä ei erotu paljon yksityiskohtia. Usko selittää paljon itselleen. Iso osa puheesta koskee värejä. Luovimmat hetket Uskon piirtämisestä ja kertomisesta ilmenee hetkissä, jolloin kertomiseen sisältyy leikkiä:

Usko: Mä piirsin tollasen. Tuolta mahtuu toinen auto ja tuolta mahtuu toinen auto ja tuolta menee auto. Täältä. Huuuuuu Täältäki huuu. Menee samalle autotielle. Tänne näin. Se on iso autotie. Tuolta menee autot. Autot menee tuonne ylös. Sitte niistä voi tippua vähän ihmisiä, kun ne menee tonne ylös. (piirtäminen s.2.)

4.2. Kuntapäättäjien aineiston analyysi

Seuraavaksi kerron siitä, että miten kuntapäättäjät ottivat vastaan lasten näkemykset ja millaisia näkemyksiä kuntapäättäjillä on lasten kuulemisesta. Esittelin lasten näkemyksiä kirjastosta kirjastohankkeen ohjausryhmälle, vapaa-aikalautakunnalle, kasvatus- ja opetuslautakunnalle sekä lähidemokratiatoimikunnalle. Esittelytilanteessa pyysin heitä vastaamaan muutama kysymykseen. Sain vastauksia kaikkiaan 28 kappaletta.

”Ideoiden rikkaus riemastuttaa” – lasten näkemysten vastaanotto

Kaikki vastaajat olivat kokeneet lasten näkemykset kirjastosta positiivisesti tai neutraalisti. Positiivisella suhtautumisella tarkoitan sitä, että vastaajat kuvailivat lasten näkemyksiä virkistäviksi tai he olivat ilahtuneita tai positiivisesti yllättyneitä. Kahdenkymmenen kahden (22) vastaajan vastauksista löytyi tällaisia positiivisia ilmauksia.

”Ihania toiveita ja ajatuksia...” ”...ideoiden rikkaus riemastuttaa.”
”Positiivisia ajatuksia siitä, että lapset näkevät kirjastot monipuolisena paikkana, jossa on myös kaikkea muutakin toimintaa kuin pelkkää lainausta tai lukemista.

Yhdessätoista (11) vastauksessa tuli esiin lasten luovuusnäkökulma. Vastaajat olivat vaikuttuneita lasten luovista näkökulmista. Se näkyi vastauksissa näin:

”Luovuus lapsilla on ehtymätön.” ”Lapset osaavat ideoida ilman rajoituksia –mahdollistaa uudet oivallukset.” ”Lasten työt eivät ainakaan olleet kaavoihin kangistuneita, ideoiden rikkaus riemastuttaa” ”Päällimmäisenä jäi mieleen ennakkoluuloista vapaa luova ajattelu” ”Lapsilla vilkas mielikuvitus ja rohkeita ajatuksia.”

Seitsemässä (7) vastauksessa näkyi se, että vastaajat kokivat lasten ideoiden tai osan niistä olevan toteuttamiskelpoisia.

”Rakennusten pienoismallit huippuhienoja ja niissä on paljon toteuttamiskelpoisia ideoita: vesiaiheet, puisto, värit, lukupaikat ulkona, lippu jne.” ”Yllättävän moninaisia uusia ajatuksia, jotka ovat kuitenkin toteuttamiskelpoisia.” ”Ideoita voisi käyttää uuden kirjaston varustelussa.” ” Olisi hyvä, jos jotain näistä voisi siirtää kirjastohankkeeseen.”

Kuudessa (6) vastauksessa tuotiin esille lasten perspektiivi. Lasten ottamat mielipaikkakuvat olivat tehneet vaikutuksen sillä, että ne konkretisoivat lapsen perspektiiviä. Tätä kuvattiin muun muassa näin:

”Tosi tärkeää olisi huomioida lasten tarpeet ja mittasuhteet suunnittelussa (valokuvat puhuttelivat, koska niistä sai kuvan siitä, miten lapsi asiat ja ympäristön näkee!)” ”Valokuvissa lapsen perspektiivi hätkähdyttää.”

Kahdeksassa (8) vastauksessa nostettiin esityksestä mieleen jääneitä esimerkkejä. Tällaisia olivat värien käyttö, ulkokirjasto ja vesiaiheet. Neljässä (4) vastauksessa tuotiin esille vesiaihe ja neljässä (4) ulkokirjasto.

”Ulkokirjasto olisi mielenkiintoinen hanke osana kirjastoa. Vesielementti oli myös monissa mukana.” ”Tulee esille hienoja ideoita, joita välttämättä aikuinen ei keksi esim. ulkokirjasto.” ”Vesi elementtinä aito, tuore.”

Kaksi (2) vastaajaa pohti sitä, että ovatko lapset saaneet jotain ulkopuolista ohjausta näkemystensä toteuttamiseen ja toivottiin sitä, että olisi myös videokuvaa tilanteista, jolloin pääsisi itse näkemään ja kuulemaan lasten näkemyksiä.

”Kaikessa mikä yhtään koskettaa lapsia” – lasten kuulemista kaipaavat asiat kunnassa

Yksittäisenä kohteena selvimmin vastauksista näkyi kouluihin ja päiväkoteihin liittyvä suunnittelu ja rakentaminen, mutta myös niiden palvelujen järjestäminen ja toiminnan suunnittelu sekä välinehankinnat.

Yhdeksässä (9) vastauksessa tuotiin esille, että lapsia tulisi kuulla kaikissa sellaisissa asioissa, jotka koskettavat lapsia tai joissa lapset ovat käyttäjinä. *”Aina kun suunnitellaan esim. tiloja tai palveluita lapsille...”* *”Kaikessa mikä yhtään koskettaa lapsia.”*

Kolmessa (3) vastauksessa esitettiin, että lapsia voi kuulla lähestulkoon kaikissa asioissa, jos halutaan. *”Aivan kaikessa päätöksenteossa, siinä missä muitakin ryhmiä kuullaan.”*

Lähes jokaisessa vastauksessa lueteltiin useita yksityiskohtia ja asioita, joissa lapsia voitaisiin kuulla. Luetellut asiat liittyivät alueiden, rakennusten ja tilojen suunnitteluun, keskustan kehittämiseen, liikennesuunnitteluun, palvelujen

Pelkistin vastaukset niin, että poistin vastauksista ylimääräiset tekstit esimerkiksi sanat ja, jne. ja esim. Lisäksi poistin sisällön, joka ei vastannut kysymykseen. Sen jälkeen muutin vastauksissa olevat sanat samaan muotoon, esimerkiksi sanan päiväkotiki kaikki taivutusmuodot vaihdettiin sanaksi päiväkodit (päiväkodissa – päiväkodit). Tein sanoista sanapilven (KUVIO 16. s. 65), jossa tekstin koko on sitä suurempi, mitä useammin sana aineistossa toistuu.

Lapsille soveltuvat kuulemisen menetelmät

64

välineenä, toiminta välineenä, yhdessä aikuisten kanssa tasavertaisena, leikin avulla. Yksi vastaajista vastasi, että:

Taidekasvatuksen menetelmiä on hyvä yhdistää, kuten tässä tehtiin, koska kullakin muodolla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Vaikkapa valokuvauksessa kerrottu lapsen perspektiivin esiin nosto on vahvuus, mutta toisaalta valokuvaus välineenä rajautuu olemassa olevaan. Jokin toinen taidemuoto voisi paikkoa tätä rajoitetta.

4.3. Tulosten yhteenveto

Tein tuloksista yhteenvedon taulukkomuotoon. Taulukko 6

TAULUKKO 6. Yhteenveto tuloksista

	<i>Rakentaminen</i>	<i>Draama</i>	<i>Valokuvaus</i>	<i>Piirtäminen</i>
<i>Aikuisen rooli tilanteessa</i>	Hankkii materiaalit ja työvälineet ja ohjaa ja tukee lapsia niiden käytössä. Keskustelee tuotoksista lasten kanssa.	Suunnittelee tilanteen raamit ja hankkii mahdolliset materiaalit. Seuraa tilanteen kehittymistä ja ohjaa tarvittaessa. Keskustelee esiin nousseista asioista.	Hankkii kuvausvälineet ja opastaa niiden käytössä. Antaa tehtävät ja keskustelee tuotoksista lasten kanssa.	Hankkii välineet, antaa tehtävän ja keskustelee lasten kanssa tuotoksista.
<i>Mitä kuntapäättäjille kerrottiin?</i>	Esiteltiin kuvat rakennuksista sekä kerrottiin lapsen kertomat ideat.	Kerrottiin draamassa esiin tulleet ideat. Olisi ollut hyvä näyttää myöskin otteita draamatilanteen videosta.	Esiteltiin lapsen ottamat valokuvat ja lasten selitykset kuvista. Lisäksi tutkija kertoi omat havaintonsa kuvista.	Esiteltiin kuvat piirroksista sekä kerrottiin lasten kertomat ideat.
<i>Kuntapäättäjien ajatukset</i>	Lapset tuottivat luovia ja toteuttamiskelpoisia ideoita.	Lapset tuottivat luovia ja toteuttamiskelpoisia ideoita.	Kuvat konkretisoivat lapsen perspektiivin.	Lapset tuottivat luovia ja toteuttamiskelpoisia ideoita.
<i>Mitä kertoi lasten näkemyksistä</i>	Kuvasi kirjastorakennusta ulkopuolelta: muoto, väri, yksityiskohdat ja jonkin verran sisäpuolelta	Toi esille kirjaston sisäpuolella ja ulkopuolella olevia ominaisuuksia: toiminnot, tuoksut	Kertoi mikä on tärkeää lapsille kirjastossa: lempipaikka	Kuvasi kirjastorakennusta ulkopuolelta: muoto, värit, yksityiskohdat ja sisäpuolelta: värit, sisutus ja toiminnot
<i>Vuorovaikutus</i>	Lasten puhetta 47,9% dialoginen ja demokraattinen keskustelu	Lasten puhetta paljon 60,8% dialoginen ja demokraattinen keskustelu	Lasten puhetta vähiten 43,1% arvioiva ja kyselevä keskustelu	Lasten puhetta eniten 62,3% dialoginen ja demokraattinen keskustelu
<i>Osallisuus</i>	Shierin mallin tasoilla 1-3	Shierin mallin tasoilla 1-3	Shierin mallin tasoilla 1-2	Shierin mallin tasoilla 1-3
<i>Luovuus</i>	Luovuus tulee esiin sekä tuotoksessa, että prosessissa.	Luovuus tulee esiin prosessissa. Tällä kerralla ei tuotosta, mutta tuotos olisi mahdollinen.	Luovuus mukana rajatusti. Valokuvaus mahdollistaisi myös luovemman käsittelyn	Luovuus tulee esiin tuotoksissa ja prosessissa.

5 POHDINTA

Aluksi tarkastelen tuloksia, lapsen osallistumista kunnassa ja sitten pohdin tutkimusmenetelmiä, lasten osallistumisen eettisyyttä ja tuloksia. Sen jälkeen tuon esille jatkotutkimusaiheita ja lopuksi tarkastelen tutkimuksen luotettavuutta.

5.1. Tulosten tarkastelua

Lait ja suunnitelmat pyrkivät turvaamaan lapsen asemaa kunnassa. Lakitasolla lasten asemaa säädellään varhaiskasvatuslailla ja sen lisäksi erilaisilla laeilla, jotka joko suojelevat lasta tai koskevat lapsen perhettä tai vanhempia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017). Nuorisolain on tarkoitus käsitellä alle 29-vuotiaita, mutta pienimpien lasten näkökulma siitä kuitenkin puuttuu. Lakien tasolla lapsi nähdään siis enimmäkseen perheensä jäsenenä ja suojelun tarpeessa olevana. Varhaiskasvatuslaki huolehtii lapsen osallistumisen ja osallisuuden huomioon, mutta ongelmana on se, että varhaiskasvatuslain vaikutus ulottuu vain niihin lapsiin, jotka ovat varhaiskasvatuksen piirissä.

Pyrkimys lasten osallisuuteen on lisääntynyt varhaiskasvatuksessa ja se on osaltaan tuonut tilaa ja mahdollistanut lasten osallisuuden kuntalaisena. Ajattelen että, varhaiskasvatusikäisen lapsen kuulemisen tulisi olla virkamiesten vastuulla, niin että asiantuntemus ei ole vain varhaiskasvatuksesta vastaavilla virkamiehillä, vaan kaikkien alojen vastaavilla pitäisi olla perustiedot. Lautakuntien jäsenillä olisi hyvä myös olla tietoa aiheesta, jotta he voivat lautakuntatyössään valvoa osallisuuden toteutumista. Kunnan tulisi tarjota enemmän mahdollisuuksia myös varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistumiseen. Aikuisten tehtävänä on mahdollistaa osallistuminen.

Tutkimukseni perusteella näyttäisi siltä, että aikuiset eivät ole aktiivisena esteenä alle kouluikäisten lasten osallistumiselle. Päinvastoin, aikuiset pitivät lapsia kompetentteina ja lasten osallistumismahdollisuuksia tärkeinä. He kokivat myös, että lapset tuovat näkemyksillään rikkaita ja luovia näkemyksiä

suunnitteluun. Kuntapäättäjien lisäksi myös kasvattajat näyttävät pitävän tärkeänä lasten näkemysten kuulemista, Jonna Kankaan (2016) väitöstutkimuksen mukaan. Karen Malone (2012) havaitsi tutkimuksessaan, että lasten osallisuuden lisääminen oman elämänsä liittyneiden asioiden suunnitteluun on tärkeää. Myös Maiju Konttisen (2015) pro gradu -tutkielmassa ”Lapset osallistavaa puistosuunnittelua” tuli esille se, että julkishallinnon toimijat pitävät lasten ja nuorten osallistumista elinympäristönsä suunnitteluun tärkeänä. Lempäälän kunnassa on edistetty jo useita vuosia osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden edistämistä voisi laajentaa nykyistä enemmän myös alle kouluikäisten lasten osallistumiseen kunnassa.

Varhaiskasvatuksessa on olemassa jo dokumentoinnin käytännöt ja tavoite lasten osallisuudesta, siksi tämänkaltainen työskentely sopii hyvin varhaiskasvatuksen pariin. Lisäksi osallistumisen toteuttamiseen tarvitaan myös varhaiskasvatuksen työntekijän kiinnostusta yhteiskunnallisiin asioihin ja toimivaa tiedonkulkua kunnan virkamiesten ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden välillä. Tiedonkulku eri tahojen välillä mahdollistaisi lasten osallistumisen myös omaa päiväkotia laajemmin kunnan asioihin. Myös Anu Alanko tuo väitöksessään ”Osallisuusryhmä demokratian tilana” esille aikuisen roolin merkityksellisyyden. Hän sanoo, että aikuisen tulee ottaa vastuuta ja sitoutua lasten ja nuorten osallisuuden ohjaamiseen ja tukemiseen. Alanko näkee myös, että aikuisten asenteet ovat tärkeitä. (Alanko 2013, 222.) Anu Gretschel tuo myös esille, että kunnan työntekijät ovat tärkeässä välittäjäpersoonan roolissa. He ovat portinvartijoita, jotka mahdollistavat yhteistyön kunnan kanssa. (Gretschel 2002, 186.)

Voi olla, että tämänkaltaisen osallistumisen toteuttamiseen osa varhaiskasvattajista saattaisi tarvita koulutusta. Jonna Kangas (2016) totesi väitöstutkimuksessaan, että kasvattajien esteet lasten osallisuuden tukemisessa voivat olla institutionaalisia ja rakenteellisia, mutta ne voivat liittyä myös ammatilliseen osaamiseen ja käsityksiin lasten taidoista.

Tutkimukseni tuloksissa painottuu lasten osuus. Aikuisten päättäjien osuus on pienemmässä roolissa. Aikuisilta kuntapäättäjiltä saadut tulokset ovat kuitenkin tärkeitä lopputuloksen kannalta. Aikuisten löytämät ja tärkeänä pitämät asiat osoittivat lasten aineistosta tutkimisen arvoiset paikat.

Yksi kuntapäättäjistä nosti vastauksessaan esille huolen siitä, miten voimme olla varmoja, ettei aikuinen ole ohjaillut lasta kuulemistilanteessa. Tähän yhteyteen kaivattiin esimerkiksi videota todistamaan lasten näkemysten autenttisuudesta. Olen varma siitä, että lapsilla on jonkin verran ulkopuolisia vaikutteita näkemyksissään. Heihin on vaikuttanut muun muassa se, miten kotona on puhuttu asioista. Tutkimusaineistossa on kohtia, joissa lapset puhuvat siitä, mitä tai miten kotona on puhuttu eli vanhempien vaikutusta ei voi poissulkea. Myös kuulemistilanteessa läsnä olevat aikuiset vaikuttavat lapsen kuulemiseen, mutta sitä ei voi nähdä pelkästään kielteisenä, vaan läsnäolollaan aikuinen mahdollistaa lapsia tuomaan näkemyksensä esille. Myös toiset tilanteessa olevat lapset vaikuttavat. Parityötä tehdessä näkemyksiä ja vaikutteita vaihdellaan puolin ja toisin. Myös aikuisten näkemykset muodostuvat samalla tavalla, otamme vaikutteita ympäristöstä ja muilta ihmisiltä ja siitä huolimatta meillä on omat ja toisista eroavat näkemykset asioista.

Pohdintoja vuorovaikutuksesta

Puheenvuorojen laatu ja jakautuminen kuvaavat tuokioita, mutta niitä on vaikea vertailla keskenään, koska tuokiot ja niistä tehdyt litteroinnit olivat eri pituisia. Nostan taulukosta kuitenkin muutamia kohtia esille. Kolmiulotteisessa rakentamisessa lasten pyyntöjä oli 20, mutta muissa tuokioissa ei pyyntöjä ollut lainkaan. Tämä saattaa johtua siitä, että lapset tarvitsivat enemmän apua kolmiulotteisen rakentamisen toteutuksessa kuin muilla menetelmillä toteutetuissa tuokioissa. Aikuinen antoi kolmiulotteisessa rakentamisessa ohjeita 110 kertaa, kun muissa tuokioissa ohjeiden määrä oli 3-16 välillä. Myös tämä kertoo siitä, että ohjeita ja apua tarvittiin enemmän rakentamisen toteutuksessa.

Liisa Karlsson (2000) on tutkinut lasten asemaa analysoimalla heidän mahdollisuuksiaan osallistua aktiivisesti ja aloitteellisesti instituution toimintaan. Hän tutki aikuisten ja lasten puheen ja aloitteiden osuutta suomalaisen päivähoiton ja koulun kontekstissa. Aikuisten puheen osuus on ollut 70-90 % ja kaikkien lasten puheen osuus yhteensä on ollut 10-30 %. Voisin ajatella, että tämä on saattanut muuttua nykyisen osallisuutta suosivan kulttuurin myötä.

Karlssonin tutkimuksessa aikuisten vuorovaikutus muuttui sadutuksessa vastavuoroiseen, kuuntelemaan ja keskustelemaan suuntaan. Hän teki havainnon, että aikuisen puheen osuus väheni ja lasten lisääntyi. (Karlsson 2000, 66.)

Toteuttamissani kuulemistilanteissa lasten puheen osuus oli 43 % ja 62 % välillä. Samankaltaista lasten puheen osuuden lisääntymistä on havaittavissa näillä kuulemisen tavoilla toteutetuissa tuokioissa kuin sadutuksessakin. Lasten puheen suurempi osuus tarkoittaa sitä, että lapsilla oli enemmän tilaa ilmaista näkemyksiään, ja heillä oli enemmän valtaa.

Suurin osa tutkimukseni kuulemistilanteista sisälsi soljuvaa dialogista ja demokraattista keskustelua. Tähän varmasti vaikutti tutkimuksen lähtökohta, se että projektin tavoitteena oli lasten kuuleminen. Arvelisin että osallisuuden kulttuuri on vaikuttanut laajemminkin varhaiskasvatuksessa siihen, että soljuvaa dialogista ja demokraattista keskustelua on enemmän kuin aiemmin. Valokuvausmenetelmässä liikuttiin pääasiassa arvioivan ja kyselevän keskustelun piirissä. Tosin siinäkin lasten omien mielipiteiden ja ajatusten esiintuominen oli mahdollista. Lapsen ääni tuli kuuluviin joka tapauksessa valokuvan avulla. Uskon, että valokuvausmenetelmää voisi vielä kehittää niin, että siitäkin voisi saada vielä enemmän soljuvan dialogisen ja demokraattisen keskustelun.

Pohdintoja osallisuudesta ja osallistumisesta

Osallisuuden malleja voidaan kritisoida siitä, että niissä yritetään hahmottaa lapsen osallisuutta aikuisen toiminnan kautta. Varhaiskasvatusikäisten lapsen osallisuutta on kuitenkin haasteellista tutkia muulla tavoin. Vaikuttaa siltä, että näitä valmiita osallisuuden malleja käyttämällä on mahdollista saada kiinni ja kuvata vain osa osallisuuden olemuksesta ja läsnäolosta.

Osallistuminen, kuuleminen ja osallisuuden kokemus tulisi lapsen näkökulmasta olla mahdollisimman monella, ei siis edustuksellisesti vain joillain, kuten tässä tutkimuksessa. Kunnan ja aikuisten päättäjien näkökulmasta saattaisi riittää edustuksellinen osallistuminen, koska niin saadaan kuitenkin riittävästi lasten näkemyksiä esimerkiksi suunnittelua varten.

Tässä projektissa ideoitiin ja suunniteltiin, mutta varsinainen päätöksenteko ja toteuttaminen jäivät pois. Parhaassa tapauksessa osallisuuteen ja osallistumiseen kuuluu myös päätöksentekoon ja toteutukseen osallistuminen. Gretscher ajattelee, että parhaimmillaan osallisuus käsittää kaikki vaiheet ideoinnista toteutukseen ja arviointiin. Hän tuo esille myös, että kuntien käsitys osallisuudesta rajoittuu usein ideointiin ja päätöksentekoon. Kuntien

toimintakulttuurissa on niin totuttu siihen, että toteutukset tehdään kunnan omana työnä, ettei osata ajatella, että muutkin saattaisivat haluta osallistua myös toteutukseen. (Gretschel 2002, 179.)

Pohdintoja luovuudesta

Tuokioissa tuli esille sekä luovuuden prosessi – produkti -näkökulmat, että luovan lapsipersonallisuuden ominaisuudet. Usein käsitetään, että lapselle luovuudessa tärkeämpää on prosessi kuin lopputulos. Tietysti on niin, että lapselle itselleen prosessi voi olla tärkeämpi kuin lopputulos ja näin on myös siinä tapauksessa, että tuokioita pohdittaisiin oppimisen näkökulmasta. Kuulemisen näkökulmasta asia ei näyttäisi olevan kuitenkaan niin yksiselitteinen. Osalla lapsista tuotos ilmentää enemmän kuin heidän prosessinsa. Erityisesti kolmiulotteiseen rakentamiseen osallistuneista lapsista osalla oli näin: Alma, Maija ja Saara tekivät ilmaisuvoimaiset ja visuaaliset tuotokset, mutta heidän prosessinsa eivät juurikaan antaneet kuulemiselle lisäarvoa.

Alman prosessia voisi kuvailla monin tavoin luovaksi toiminnan tasolla. Hänellä oli omaperäisiä ideoita, erilaisia näkökulmia, mallista poikkeamista ja ideoiden yhdistelemistä. Osalla lapsista taas tuotoksesta ei käy ilmi kaikki tieto, vaan tarvitaan lapsen prosessia ja sen aikaista puhetta selventämään ja tuomaan esille lapsen näkemykset. Rakentamisessa Aatun, Ilmin ja Ennin työt ovat ilmaisuvoimaisia, mutta saamme tietää niistä lisää, kun luemme, mitä he ovat prosessin aikana kertoneet. Samoin piirtämisessä lisäarvoa saadaan, kun kuullaan, mitä lapset ovat piirtämisen aikana ja sen jälkeen kertoneet. Draamatuokiossa kaikki luovuus ilmenee prosessissa, koska varsinaista tuotosta ei siinä tällä kertaa tavoiteltu.

Tähän kuulemiseen ja tutkimukseen osallistuvat lapset olivat 3-5 -vuotiaita. Sarachon (2012, 110) mukaan jo sen ikäiset lapset pystyvät tekemään omaperäisiä ja korkealaatuisia luovia tuotoksia kun he saavat keskittyä luovaan prosessiin. Lapsen ikä ja kehitysvaiheet saattavat vaikuttaa kuitenkin siihen, miten lapsi kuulemiseen osallistuu ja miten hänen tuotoksensa ja prosessinsa tuovat esille uusia ideoita. Esimerkiksi piirtämiseen osallistunut Usko oli nuorin kaikista osallistujista. Uskon valmiista piirroksista näemme värit, mutta hänen prosessin aikainen kertova leikkinsä tuo esille enemmän luovia ideoita kuin pelkkä piirustus.

Draamatuokion litterointia tarkastellessa huomio kiinnittyy siihen, että kaksi lasta, Mira ja Mikko ovat eniten äänessä ja tuottavat eniten myös luovia ideoita. Lapsen kuulemiseen saattaa vaikuttaa siis lapsen persoonallisuuden piirteet ja ryhmän koostumus ja ryhmädynamiikka. Koen, että minun olisi pitänyt draamatilanteessa paremmin mahdollistaa kaikkien äänen kuuluminen, sen sijaan, että vain kaksi lasta toi rohkeasti ideansa esille. Toisaalta voi olla, että samat lapset, jotka olivat draamatuokiossa hiljaisempia, olisivat saaneet jollain toisella menetelmällä ideansa ja näkemyksensä paremmin esille.

Torrancen (1962, 78 - 81) mukaan luovien lasten tuotokset sisältävät huumoria, leikkimielisyyttä, joustavuutta ja tietynlaista rentoutta. Tällaista rentoa ja humoristista otetta oli näkyvissä rakentamisessa erityisesti Aatun tuotoksessa ja prosessissa, piirtämisessä kaikilla piirtäjillä ja draamassa erityisesti Miralla ja Mikolla.

5.2. Pohdintoja tutkimusmenetelmistä

Tutkimusmenetelmistä pohdin erityisesti taidelähtöisiä menetelmiä kuulemisessa ja aineistonkeruussa. Lisäksi pohdin lpadin käyttöä välineenä aineiston keruussa ja dokumentoinnissa.

Taidelähtöiset menetelmät kuulemisessa ja tutkimuksessa

Käytetyt kuulemisen menetelmät toivat kaikki lasten näkemyksiä esiin omilla tavoillaan. Menetelmien voi sanoa täydentävän toisiaan, jos ajatellaan sitä näkökulmaa, mitä ne välittävät kuntapäätäjille suunnittelun ja päätöksen tueksi. Valittu kuulemisen tapa ja siinä käytetyt välineet, toteutustapa ja ympäristö vaikuttavat lapsen mahdollisuuksiin toteuttaa näkemyksiään. Piirtämisessä Eetu olisi halunnut valita hopeanvärisen ja kullanvärisen kynän, mutta koska niitä ei ollut saatavilla, niin hän toteutti piirustuksensa sinisellä ja ruskealla. Samoin lasten näkemysten toteutuksia rajoittivat draamassa käytettävissä oleva tila ja varatut välineet ja valokuvauksessa kirjastotila, jossa tuokio toteutettiin.

Kuulemisen mahdollistaminen laajasti vaatii kuulemisen tavalta helppoutta. Tällaiseksi tavaksi omassa tutkimuksessani osoittautui piirtämisen ja kertomisen yhdistelmä. Piirustusmenetelmää on helpoin käyttää, koska siinä selviää

vähäisillä materiaaleilla ja sen voi toteuttaa isollekin ryhmälle. Tutkimuksesta saatujen kokemusten perusteella piirustuksia kannattaa teettää pareittain tai pienissä ryhmissä, koska lapset selittävät piirustuksia tehdessään asioita toisilleen. Havaintojeni perusteella paremman lopputuloksen saa, jos pystyy kuvaamaan työvaiheen, koska lapset kertovat tehdessään rikkaammin kuin jälkikäteen kysyttäessä.

Tutkimuksessani draama ja kolmiulotteinen rakentaminen kaipasivat eniten etukäteisvalmisteluja. Kolmiulotteisesta rakentamisesta on mahdollista saada näyttäviä lopputuloksia, mutta se vaatii eniten aikaa ja myös eniten aikuisen ohjausta ja opastusta. Draamatuokion suunnittelu vaatii aikaa, mutta kun lapset pääsevät vauhtiin syntyy runsaasti ideoita. Draamatuokion ideat saa parhaiten taltioitua videoimalla.

Tässä tutkimuksessa käytetyn valokuvausmenetelmän rajoitteena on se, että sillä voi kuvata vain olemassa olevaa, mutta kuten tuli ilmi, se kertoo aikuisille paljon laajemmin asioita, kuin mitä lapsi on siinä tarkoittanut kuvata. Lapsi kuvasi lempipaikkojaan kirjastossa: pehmeää lukemaan houkuttelevaa tuolia, kirjahyllyjä ja värityspaikkaa. Aikuinen näki kuitenkin kuvista myös sen, mikä on lapsen näkökulma. Lasten ottamat kuvat paljastivat että, lapsille tarkoitetut kohteet oli toteutettu liian ylös, niin etteivät lapset edes löytäneet niitä. Myös Raija Raittila (2008, 147) teki samankaltaisia havaintoja väitöskirjassaan lasten ja kaupunkiympäristön kohtaamisesta. Raittilan havainnon mukaan lapset kiinnittivät huomionsa heidän tasollaan oleviin pieniin tai pienehköihin kohteisiin. Raittila kutsui tätä ”lähelle katsomiseksi”. (Raittila 2008,147.) Vaikka tällä kerralla valokuvaus toi esille lapsen perspektiivin ja ”lähelle katsomisen”, niin valokuvaaminen ei sulje pois mielikuvituksen käyttöä. Tällä menetelmällä on mahdollista visioida ja toteuttaa myös kuvitteellisia paikkoja Tässä tutkimuksessa uusien paikkojen visiointi toteutettiin kuitenkin muilla menetelmillä.

Lasten valokuvailmaisua tutkinut Päivi Setälä puhuu lapsen äänen luulemisesta ja kuulemisesta. Hän sanoo, että lasten ottamien kuvien ilmaisu ei avaudu aikuiselle helposti. Kuvan katsominen vaatii tarkkaa tutkimista ja lapsen antamaa tietoa. Hän on huomannut, että lapsen ottaman kuvan ilmaisu ja sisältö saattavat avautua aikuiselle epäselvästi tai virheellisesti. (Setälä 2012, 243.) Tässä tutkimuksessa valokuvaus oli ainoa menetelmä, jossa lapsen tuotos tai ilmaisu välitti aikuiselle selvästi jotain muuta, kuin lapsi oli tarkoittanut sen

välittävän. Vaikutti siltä, että kolmiulotteisessa rakentamisessa, piirtämisessä ja draamassa aikuisen näkemät asiat olivat samoja kuin lapsi oli halunnut välittää. Tämä on erikoista siksi, että valokuva kuvaa kuitenkin olemassa olevaa ja muissa menetelmissä lapsi on pyrkinyt mielikuvituksellaan luomaan toiveidensa kirjastoa.

Menetelmät oli valittu yhdessä kunkin paikan johtajan tai lastentarhanopettajan kanssa, jolloin kunkin ryhmän lapsilla oli mahdollisuus osallistua vain valittuun toteutukseen. Parasta olisi varmaan, mikäli lapsi voisi valita itselleen mieluisimman tavan toteutukseen. Olisi myös mahdollista toteuttaa kuuleminen niin, että samat lapset saisivat osallistua eri menetelmillä toteutettuihin tuokioihin.

Ipadin käyttö aineiston keruussa ja dokumentoinnissa

Ipadia käytettiin kuulemistuokioiden dokumentoinnissa ja tuotosten dokumentoinnissa. Lisäksi valokuvausmenetelmässä lapset ottivat kuvia Ipadilla. Kuulemistilanteet kuvattiin kahdella Ipadilla. Tämä toimi kohtuullisen hyvin kaikissa muissa tilanteissa paitsi kolmiulotteisessa rakentamisessa. Siinä kaksi Ipadia ei riittänyt dokumentoimaan kaikkea, koska lapset työskentelivät pareittain, Ipad kuvasi lähinnä yhtä työparia kerrallaan, muiden jäädessä takalalle tai kokonaan kuvan ulkopuolelle. Kolmiulotteisen askartelun tuokiot olisi pitänyt kuvata useammalla Ipadilla, tai tuokiot olisi pitänyt järjestää niin, että lapsia olisi ollut vähemmän kerrallaan paikalla.

Valokuvausmenetelmässä Ipad oli toimiva ja helppokäyttöinen työväline. Kuvien katseluvaiheessa ja niistä keskustellessa olisi ollut hyvä pystyä heijastamaan kuvat esimerkiksi Apple Tv:n avulla valkokankaalle tai isommalle näytölle, jolloin kaikki olisivat nähneet esteettä.

Kuvasin lasten kolmiulotteisen rakentamisen tuotokset ja piirrokset myös Ipadilla. Dokumentointi Ipadilla on helppoa, mutta kuvien laatu ei ole paras mahdollinen. Kuvat olisi kannattanut ottaa myös parempilaatuista jälkeä tekevällä kameralla.

5.3. *Pohdintoja eettisyydestä*

Luottamuksellisuus ja tutkimuksen toteuttamisen eettisyys korostuvat lapsia koskevassa tutkimuksessa (Nieminen 2010, 37). Lasten kanssa tehtävässä tutkimuksessa on tärkeää lapsentasoisuus. Tämä projekti suunniteltiin lapsia varten sitä tarkoitusta varten, että kirjastorakentamisesta tiedotetaan lapsentasoisesti ja että lapset pääsevät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin myös kunnallisessa päätöksenteossa. Tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien johtajien kanssa neuvoteltiin toteutuksesta. Johtaja ja päiväkodin henkilökunta saivat vaikuttaa heidän päiväkotiinsa soveltuvan menetelmän valitsemiseen. Tutkimukseen osallistui kolme päiväkotia, niin että maantieteellisesti edustus tuli kunnan eri osista. Päiväkodinjohtajalle ja lastentarhanopettajalle annettiin ohjeeksi valita osallistujiksi sellaiset lapset, joille kirjasto on tuttu paikka ja jotka ovat käyneet kirjastossa päiväkodin kanssa.

Nieminen (2010, 35 - 36) kertoo, että tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista lapsille ja myös huoltajien suostumus tulee kysyä. Tutkimukseen osallistuneiden lasten huoltajilta pyydettiin suostumus tutkimukseen ja kuvaamiseen kirjallisesti. Heiltä pyydettiin suostumus käyttää videota kirjastohankkeen yhteydessä ja tutkimustarkoituksessa. Huoltajille annettiin myös saatekirje, jossa kerrottiin mistä on kysymys. Lapsille kerrottiin prosessin alussa, mistä on kysymys ja mitä on tarkoitus tehdä. Tässä vaiheessa varmistettiin lasten suostumus olla mukana. Jos lapsi jostain syystä olisi halunnut lopettaa toiminnan kesken, se oli mahdollista kaikissa vaiheissa. Tutkimusraportissa lasten ja aikuisten nimet on muutettu. Tutkimusraportti sisältää kuvia lasten tuotoksista, mutta myös lapsista. Vaikka lapset ja heidän vanhempansa ovat antaneet suostumuksensa myös kuvamateriaalin käyttöön, olen kuitenkin valinnut kuvat, joissa kasvot eivät tule esille. Liitteenä (liite 9) olevasta lehtiartikkelista on lapsen kuva ja kuvateksti poistettu anonymiteetin suojelemiseksi.

Tutkimuksen jälkeen tutkimusmateriaali jää tutkijan haltuun. Tutkimusmateriaalia käytetään ja näytetään ainoastaan tutkimustarkoituksessa ja tutkimuksen esittelyssä sekä lasten kirjastonäkemyksen esittelyn yhteydessä.

Lasten osallistumiseen on laadittu eettiset ohjeet, joista löytyy periaatteita lasten osallistumiseen. Tarkastelen nyt toteutunutta prosessia näiden periaatteiden avulla.

Kunnioittavuuden periaate tarkoittaa, että lasten näkemyksiin on suhtauduttava kunnioittavasti ja tilanteiden on oltava lasta rohkaisevia. Lapsella täytyy olla varmuus siitä, että aikuinen haluaa kuunnella mitä lapsella on sanottavaa. Huomiota tulee kiinnittää myös puhumisen tapaan, niin että puhe on lapsentasolla ymmärrettävää, mieluummin keskustelemaa kuin kuulustelua. Keskustelu tai kysymykset eivät saisi olla johdattelevia. Kunnioittavuuden periaatteen toteutumista varmistaa se, että tutkijalla on lastentarhanopettajan koulutus ja opetustyöstä yli kahdenkymmenen vuoden kokemus ja se, että muut tuokioissa läsnä olleet olivat myös kasvatusalan ammattilaisia. (Hipp & Palsanen 2014, 9.)

Vapaaehtoisuuden periaatteeseen kuuluu, että lasta ei saa painostaa kertomaan omista näkemyksistään. Lapsille tulee myös kertoa, että osallistumisen voi lopettaa milloin tahansa. Myös turvallisuus ja mahdolliset riskit on hyvä huomioida. Tutkimuksessani rakentamis- ja draamatuokiot tapahtuivat lasten päiväkodin omissa tiloissa. Lapset olivat siis tutussa ja turvallisessa ympäristössä. Perhepäivähoitoryhmä työskenteli heille tutussa kerhohuoneessa, jossa ovat aiemminkin useasti käyneet. Samoin valokuvaus-toteutukseen osallistuneille lapsille kirjasto oli entuudestaan tuttu paikka. Turvallisuuden tunnetta tilanteeseen loi myös se, että kaikissa tilanteissa oli mukana päiväkodin oma työntekijä. (Hipp & Palsanen 2014, 9 - 10.)

Kolmas periaate on, että osallistumisen tulee olla lapselle hyödyllistä. Toiminnan tulee olla sellaista, että lapsi voi kokea sen välittömästi hyödylliseksi, mutta monissa asioissa hyödyllisyys tulee esiin vasta myöhemmin. Toiminnan pitäisi olla hyödyllistä nimenomaan lapsen itsensä mielestä. Varhaiskasvatusikäisiltä saattaa olla hankalaa tiedustella, kokevatko he toiminnan hyödylliseksi. Mielestäni tuokiot oli suunniteltu niin, että niissä lapsella oli mahdollisuus oppia uusia asioita ja kokea elämyksiä ja lisäksi kokea itsensä hyödylliseksi, koska hän pääsi vaikuttamaan uuden kirjaston suunnitteluun. (Hipp & Palsanen 2014, 10 - 11.)

Lasten osallistumisen tulisi olla tarkoituksenmukaista. Lapsille tulee kertoa, mihin pyritään ja minkälaisiin asioihin he voivat vaikuttaa. Näin tehtiin tässä

tutkimuksessa. Myös kuulemisen tavat oli suunniteltu juuri tätä tapausta varten ja sellaisiksi, että ne soveltuvat hyvin varhaiskasvatusikäisille lapsille. (Hipp & Palsanen 2014, 11.)

Osallistumisen tulee olla näkyvää ja avointa. Avoimuuden periaatteeseen liittyy se, että lapselle on annettava hänen ikäänsä nähden tietoa siitä, miksi häntä kuullaan ja mihin hän on osallistumassa. Ketä ovat tilanteeseen osallistuvat aikuiset ja se, että osallistuminen on vapaaehtoista. Päiväkodin aikuiset olivat etukäteen kertoneet lapsille ja heidän vanhemmilleen, mistä on kysymys. Lisäksi toimitin kaikille lapsille ja lasten vanhemmille kotiin laput, jossa kerrotaan siitä, mitä ollaan tekemässä ja miksi. Lisäksi jokaisen tilanteen alussa kerrottiin mitä ollaan tekemässä ja miksi. (Hipp & Palsanen 2014, 13.)

Parasta olisi, jos kuuleminen varhaiskasvatusikäisillä lapsilla ei olisi edustuksellista, vaan että kaikki halukkaat taustasta, iästä ja taidoista riippumatta saisivat halutessaan osallistua. Parasta olisi, mikäli lapsi voisi vielä valita haluamansa kuulemisen toteutustavan. Käytännössä se voi tarkoittaa sitä, että pitäisi pysytellä kuulemistavoissa, jotka on helpointa järjestää laajasti. Tällaisia voivat tutkimuksen perusteella olla esimerkiksi piirtäminen ja valokuvaus.

Osallistumiseen sisältyvät vastuu ja valta tulee olla tiedostettua. Aikuinen jakaa lapsille tietoa käytännöistä ja toimintatavoista. Näin tehdessään hän jakaa samalla lapsille valtaa. Tässä tutkimuksessa jaettiin lapsille tietoa siitä, että kuntaan ollaan suunnittelemassa uutta kirjastoa. Aikuisella on kuitenkin aina vastuu tilanteiden sujumisesta ja ajatusten ja tunteiden purkamisesta. (Hipp & Palsanen 2014, 13 - 14.)

Osallistumiseen on tärkeää sisällyttää arviointia. Arviointi tulee suhteuttaa asetettuihin tavoitteisiin. Lapset itse arvioivat omaa työskentelyään ja lopputulostaan. Lasten omaa arviointia ilmeni tuokioiden aikana ja myös tuokioiden loppupuolella tutkijana keskustelin senkaltaisista asioista. Tässä tutkimuksessa myös arvioitiin sitä, että keiden lasten ääni kuului, ja keiden ei, sekä sitä, mistä syistä. (Hipp & Palsanen 2014, 14.)

Osallistumiselle tarvitaan toimintaa tukevat rakenteet. Rakenteiden tulee tukea toiminnan tavoitteita. Parasta olisi, jos lapset saisivat osallistua toiminnan rakenteiden suunnitteluun yhdessä aikuisten kanssa. Tässä tutkimuksessa toiminnalle oli suunniteltu etukäteen selkeä rakenne, johon kuului kuulemisen toteutus neljällä erilaisella menetelmällä. Parasta olisi, jos lapset pääsisivät

valitsemaan itselleen mieluisan osallistumisen tavan. (Hipp & Palsanen 2014, 15.)

Osallistuminen vaatii yhteiskunnan voimavaroja. Toiminta vaatii yleensä resursseja, vähintäänkin ammattilaisen työaika. Tällä kertaa kuulemisen prosessi oli osa yliopistoharjoittelua ja tutkijan opinnäyteprosessia. Varhaiskasvatuksen sisällä tämän kaltaiset kuulemisprosessit sopisivat hyvin esimerkiksi lastentarhanopettajan työtehtäviin. (Hipp & Palsanen 2014, 16.)

Ylitarkastaja Terhi Tuukkanen (2015) lapsiasiavaltuutetun toimistosta piti lasten oikeuksien päivän -seminaarissa esityksen siitä, mitä on avoin hallinto lasten näkökulmasta. Hän esitti puheenvuorossaan lasten osallisuuden ja kuulemisen seitsemän periaatetta. Tuukkasen esittelemät periaatteet ovat: avoimuus, vapaaehtoisuus, turvallisuus, kunnioittavuus, lapsiystävällisyys, aikuisten osaaminen ja merkityksellisyys. Näistä periaatteista osa oli samoja kuin mitä tuli esille edellä esitellyissä kymmenessä periaatteessa, mutta käsittelen vielä Tuukkasen esittelemistä kohdista lapsiystävällisyyden ja merkityksellisuuden

Lapsiystävällisyyden periaate tarkoittaa muun muassa sitä, että toimintaympäristö on lapselle soveltuva. Lisäksi kaiken muun tilanteessa esille tuleva tulee olla mietitty lasten näkökulmasta. Aiemmissa kohdissa tulee esille jo se, että tutkimukseni on lapsiystävällinen tilojensa ja siihen osallistuvan henkilökunnan puolesta. Aikuisten toiminnan tulee olla osaavaa, rehellistä ja luotettavaa. Ratkaiseva asia on aikuisen asenne. Toimintatapojen tulee olla osallisuutta edistäviä. (Tuukkanen 2015)

Merkityksellisuuden periaate tarkoittaa, että asioilla joissa lasten näkökulmia kysytään, tulee olla lapselle merkityksellisiä ja lasten pitää voida osallistua sellaisten asioiden suunnitteluun, jotka ovat heille merkityksellisiä. Tässä kuulemisessa kysyttiin uuteen kirjastotaloon liittyviä asioita. Tuokioissa ilmeni, että kirjasto on lapsille tuttu paikka ja he tietävät millaisia toimintoja kirjastossa on. Lapset tarttuivat tehtäviin innokkaasti ja tuottivat omia näkemyksiään. Näistä asioista voi päätellä, että kirjaston suunnittelu oli lapsille mieluisaa ja merkityksellistä. Merkityksellisuuden periaatteeseen kuuluu myös, että lapsille on kerrottava, miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut kyseiseen asiaan: Onko lasten näkemyksiä huomioitu prosessin aikana ja näkykö se lopputuloksessa. Tämä on tämän kuulemisen ja tutkimuksen heikko

kohta, koska lasten kuulemisesta on niin pitkä aika siihen, että voidaan nähdä, millaisia vaikutuksia lasten näkemyksillä tulee olemaan. (Tuukkanen 2015)

5.4. Luotettavuuden tarkastelua

Laadullisessa tutkimuksessa arvioinnin kohteina ovat tutkijan tekemät teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida jokaisen tutkijan tekemän ratkaisun kohdalta. Arvioiminen edellyttää, että raportti on kirjoitettu niin, että lukija saa selville tutkimuksen eri vaiheet ja valintojen perustelut. Olen pyrkinyt kirjoittamaan raportin niin, että tutkimuksen vaiheet, valinnat ja niiden perustelut olisivat selkeitä. (Eskola & Suoranta 2000, 208, 210.)

Aineiston riittävyys on yksi tutkimuksen luotettavuutta lisäävä asia (Eskola & Suoranta 1998, 157). Jos tutkimukseen olisi osallistunut suurempi joukko lapsia ja aineisto olisi laajentunut, niin se olisi saattanut vaikuttaa tutkimuksen valintoihin eri vaiheissa. Toteutuneen projektin ja tutkimuksen näkökulmista ajattelen, että kuntapäättäjät saivat riittävästi näkemyksiä lapsilta, jos ajatellaan kuulemisen näkökulmaa. Lasten näkökulmasta olisi hyvä, jos kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. Tutkimuksen kannalta olisi ollut parempi, jos kuulemiseen osallistuneita lapsia olisi ollut enemmän, mutta opinnäytteen rajauksen näkökulmasta määrä oli mielestäni riittävä.

Yksi tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on toistettavuus. Tutkimus pitäisi olla tutkimusraportissa annetuilla tiedoilla toistettavissa. Laadullisessa tapaustutkimuksessa täysin saman tutkimuksen toteuttaminen ei ole mahdollista, mutta vastaava tutkimus samankaltaisesta tilanteesta olisi mahdollinen. Hanna Vilkan näkemyksen mukaan toisen tutkijan tulisi löytää vähintään se tulkinta, jonka tutkija on esittänyt. Olen pyrkinyt siihen, että tutkimusteksti kuvaisi riittävästi tutkimusprosessia, päättelyä ja tulkintaa sekä sisältäisi aineistokatkelmia. (Vilkka 2015, 127.)

Tulkintaan ovat vaikuttaneet tutkijan position kautta tehdyt valinnat. Uskon, että toinen tutkija löytäisi aineistosta ainakin osittain samoja asioita kuin itse löysin. Tällaisia asioita ovat muun muassa vuorovaikutuksen ominaispiirteet ja luovuuden läsnäolo ja merkitys.

Luotettavuuteen liittyy myös puolueettomuusnäkökulma, koska tutkimuksen tulee olla arvovapaata. (Vilkka 2015, 127). Tässä tutkimuksessa puolueettomuus

tarkoittaa sitä, että kerron mahdollisimman tarkasti oman positioni. Oma kiinnostukseni yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, taidelähtöisyyteen ja luovuuteen ovat vaikuttaneet siihen minkälaisen tutkimusasetelman loin ja millaisia valintoja tein tutkimuksen eri vaiheissa. Myös se on vaikuttanut, että minulla on tutkijana ollut toimintatutkimuksellinen ote, olen halunnut edistää lasten osallistumista ja osallisuutta kunnassa. Eskolan ja Suorannan (1998, 152) sanoin ”tutkija on tutkimuksensa tärkein tutkimusväline”. Pysin kuitenkin aineistonkeruutilanteissa antamaan vain välttämätöntä ohjeistusta, niin etten ohjailisi liika lasten osallistumista ja näkemyksiä. Raija Raittila (2008,151) kuvaa itsellään olleen samankaltaista kamppailua aikuisen roolista, kuin mitä itsekin koin. Raittila pyrki siihen, että puuttuisi mahdollisimman vähän tapahtumien kulkuun ja sen myötä hänen vaikutuksensa syntyneeseen tutkimusaineistoon olisi mahdollisimman vähäinen. (Raittila 2008,151.)

Voidaan ajatella, että tutkimuksen luotettavuutta lisää triangulaatio. Vaikka Eskola & Suoranta (1998, 51-56) kertovat että triangulaation käyttöä voidaan myös kritisoida ja kyseenalaistaa monenlaisin argumentein, niin tässä tutkimuksessa triangulaatio on tullut luontevasti mukaan tapauksen luonteen myötä. Triangulaatiota käyttämällä on mahdollisuus saada monipuolisempi kuva tästä tapauksesta. Tässä tutkimuksessa on käytetty aineisto- ja menetelmätriangulaatiota.

Eskolan & Suorannan (1998, 155) mukaan tutkijan on valmistauduttava aineiston merkittävyyden puolustamiseen. Tämän tutkimuksen ja sen aineiston merkittävyys on siinä, että se tuo näkyväksi esimerkin avulla sitä, miten alle kouluikäiset voivat osallistua kunnassa. Toteutettu kuulemisen projekti vaikutti projektiin osallistuneisiin lapsiin ja päättäjiin. Projekti kiinnosti myös paikallislehteä, joka teki aiheesta jutun (liite 9). Toivon myös, että tekemäni työ hyödyttää alle kouluikäisten parissa toimivia lasten osallistumisen lisäämiseen.

5.5. *Jatkotutkimusaiheita*

Tutkimukseni lähtökohdat ja tapaustutkimuksen luonne haastoivat tutkimaan tätä tapausta useammasta näkökulmasta. Ajattelin, ettei yhden näkökulman tutkiminen anna riittävää kuvaa tästä tapauksesta. Jatkossa voisi tutkia tarkemmin jotain näistä aiheista, joita nyt nousi esille. Koen että tulosten

analyysissä olisi voinut edetä pidemmälle jokaisella osa-alueella. Kaikkien silmälasien, vuorovaikutuksen, osallisuuden ja luovuuden silmälasien, läpi voisi katsoa vielä syvemmälle ja nähdä tarkemmin. Mielestäni sain kuitenkin tutkimuskysymyksiini vastauksia ja sain luotua monipuolisen kuvan tapauksesta. Mikäli haluaisin jatkossa syventää analyysyä, katsoisin vielä enemmän videotallenteita ja lasten toimintaa niissä. Nyt analyysi perustui suurimmaksi osaksi videotallenteista tehtyihin litteraatioihin, ja videotallenteet ja omat havainnot tukivat niistä tehtyjä tulkintoja.

Toimijuuden käsite liittyy tutkimukseni avainkäsitteisiin osallisuuteen ja osallistumiseen. Lapsen toimijuuteen liittyy kompetentin lapsen käsite. Lasten kuulemista ja osallistumista kunnassa voisi tutkia myös toimijuuden ja kompetentin lapsen näkökulmista.

Keräämäni tutkimusaineisto lasten kuulemistilanteista mahdollistaisi myös lasten keskinäisen vuorovaikutuksen sekä aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksen ja valtasuhteiden tarkastelun. Tällaista vuorovaikutuksen ja valtasuhteiden tarkastelua on tehnyt Holkeri-Rinkinen (2009). Hän havaitsi, että aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksessa aikuinen oli aloitteen tehtyään yleensä vuorovaikutusta hallitseva osapuoli ja valta ei yleensä vaihtunut aikuiselta lapselle. Leikkitilanteissa valta oli kuitenkin lapsella. (Holkeri-Rinkinen 2009, 6.) Valtasuhteen tarkastelu kuulemistilanteissa olisi mielenkiintoista, koska ajattelen, että kuulemistilanteissa vallan tulisi pääsääntöisesti olla lapsella.

Vaikuttaa siltä, että päättäjät ovat valmiita vastaanottamaan pientenkin lasten näkemyksiä, mutta helposti käyttöönotettavat rakenteet puuttuvat. Tarvittaisiin lisää siis sellaista tutkimusta, jonka pohjalta alle kouluikäisten lasten yhteiskunnalliseen osallistumiseen saataisiin kehitettyä toimivia rakenteita. Eri tieteenalojen näkökulmista tutkiminen todennäköisesti tuottaisi monipuolisempia ja vaikuttavampia tuloksia.

6 LÄHTEET

- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lasten instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino 9 - 30.
- Alanko, A. 2013. Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana -tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Alasuutari, M. & Karila, K. 2014. Päivähoito ja varhaiskasvatus lapsen silmin: raportti varhaiskasvatusta valmistelevan työryhmän tueksi. Teoksessa Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 63 - 88. (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja -selvityksiä 2014:13).
- Alasuutari, M. 2014. Voicing the Child? A case study in Finnish early education. *Childhood* 2014, vol 21(2). 242 - 259.
- Auvinen, K. 2016. puhelinkeskustelu 23.2.2016.
- Duffy, B. 1998. Supporting creativity and imagination in the early years. USA & UK: Open University Press
- Eriksson, P. & Koistinen K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Gretchel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hart, R.A. 1997. Children's Participation. UK: Unicef.
- Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.

- Heinonen, S-L. 2000. Ilmaisuleikit tarinan talossa. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
- Hipp, T. & Palsanen, K. (toim.) 2014. Lasten osallistumisen etiikka -lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Horelli, L., Kyttä, M. & Kaaja, M. 2002. Lasten ja nuorten osallistumista tukevia menetelmiä. Teoksessa Gretchel, A. (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. 31 - 47.
- Joensuu, M. 2008. Millaista roolia lapselle tarjoavat kuntien lapsipoliittiset ohjelmat? Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura julkaisuja 77. 144 - 155.
- Kangas, J. 2016. Enhancing children's participation in early childhood education through participatory pedagogy. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro: ammattikäytännön perinteet murroksessa. Väitöskirja. Helsinki: Stakes. Edita.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus
- Karppinen, S. 2001. Kädentaidot -väline itsen ja ympäristön hahmottamiseen. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (toim.) Taiteen ja leikin lumous. Tampere: Oy Finnlectura Ab. 106 - 119.
- Karppinen, S. 2009. Kädentaidot ja käsityökasvatus. Teoksessa Ruokonen, I., Räsänen, S. & Välimäki, A-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 54 - 64.
- Kiilakoski, T. 2008. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura julkaisuja 77. 8 - 19.
- Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010- luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura julkaisuja 118. 9 – 33.

- Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat - Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta, Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjasto, Julkaisuyksikkö.
- Konttinen, M. 2015. Lapset osallistavaa puistosuunnittelua. Pro gradu. Tampere: Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu.
- Korpela, M. 2014. luento 5.11.2014. Tampereen yliopisto
- Kuntalaki 365/1995.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kuntalaki> (viitattu 1.11.2015)
- Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lapsuus Lempäälässä -vahva silta tulevaisuuteen, Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2017. Sivistyslautakunta 15.8.2017.
https://lempaala-fi.aldone.fi/site/assets/files/1236/paikallinen_varhaiskasvatussuunnitelma_1_emp_1_2017_27_7.pdf
 (viitattu 2.9.2018)
- Lehikoinen, K. & Vanhanen, E. (toim.) 2017. Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2017. Arts Equal.
- Leinonen, J. 2010. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen päiväkodin toimintakulttuurissa. Pro Gradu. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Lempäälän kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2017 - 2019. 2018. Lempäälän kunnanvaltuusto.
<http://www2.lempaala.fi/d5web/kokous/20185565-4-1.PDF> (viitattu 29.8.2018)
- Lempäälän kunnan päivähoiton laatukäsikirja 2013 - 2017. 2013.
- Lempäälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2012 - 2016. Sosiaali- ja terveyslautakunta 14.6.2012.
- Malone, Karen. 2012." The future lies in our hands": children as researchers and environmental change agents in designing a child-friendly neighbourhood. Local Environment 18:3, 372 - 395.

- Mäntylä, N. 2011. Lasten ja nuorten osallistumisen oikeudelliset ongelmat. Teoksessa Mäntylä N. (toim.) Lapset ja nuoret yhteiskunnan toimijoina. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia, 297.
- Nivala E. & Ryynänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. 9 - 41.
- Nuora. 2011. Raportti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007 - 2011 toteutumisesta. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 44.
- Oikeusministeriö. 2007. Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman loppuraportti. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-466-589-6> (viitattu 1.9.2018)
- OKM. Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa. 2007. Euroopan neuvoston politiikkatutkinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-065-0> (viitattu 1.9.2018)
- Oksanen, U. 2012. Merkkejä tietoyhteiskunnan maisemasta vuonna 2015. Näkökulmia käytäntöperusteisen semiotiikan teoriaan ja metodologiaan sekä lukiolaisten piirrosten tulkintaan. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Opetusministeriö. 2007. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007 - 2011. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-465-8> (viitattu 1.9.2018)
- Perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki> (viitattu 1.11.2015)
- Peuhkuri, T. 2005. Tapaustutkimuksen valinnat. Esimerkkinä Saaristomeren rehevöitymis- ja kalankasvatuskiista. Teoksessa Räsänen, P. & Anttila, H-A. & Melin H. (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-kustannus. 291 – 308.
- Raittila, R. 2008. Retkellä: lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raittila, R. 2009. Lasten paikka yhteiskunnallisena ilmiönä. Terra: 121/2009:1.
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rose, G. 2016. Visual Methodologies: an introduction to researching with visual materials. Sage Publications.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 13.1.2016.)
- Saracho, O. N. 2012. The Creative Process in Early Childhood Education. Teoksessa Saracho, O.N. Contemporary Perspectives on Research in Creativity in Early Childhood Education. USA: Information Age Publishing. 109 - 133.
- Setälä, P. 2012. Lapsi kuvan takana: erityisiä piirteitä lasten valokuvailmaisussa. Väitöskirja. Aalto-yliopisto.
- Shier, Harry. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society 15 (2001). 107 - 117.
- Sisäasiainministeriö, Suomen kuntaliitto, Viherympäristöliitto. 1999. Luovuutta suunnitteluun -osallisuutta toteutukseen. Helsinki: Viherympäristöliitto ry.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2017. Lapsia, nuoria ja perheitä koskeva lainsäädäntöä. osoitteessa stm.fi/lainsaadanto/lapset-nuoret (viitattu 20.11.2017)
- Stenius, T., MLL:n osallisuusverkostolaiset, Karlsson, L. 2005. Yhdessä lasten kanssa -seikkailu osallisuuteen. MLL Taideteollinen korkeakoulu http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/14111_totea.html (viitattu 13.1.2016.)
- THL. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu/lapsen-mielipiteen-selvittaminen> (viitattu 16.1.2016)
- Thomson, P. 2008. Children and young people: voices in visual research. Teoksessa Thomson, P. (toim) Doing visual research with children and young people. Usa & Canada: Routledge. 1 – 19.
- Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 30 - 34.
- Torrance, E. P. 1962. Guiding creative talent. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. 41 - 53.
- Uusikylä, K. 1996. Isät meidän. Luovaksi lahjakkuudeksi kasvaminen. Jyväskylä: Atena
- Uusikylä, K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valtioneuvosto. 2015. http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10623/lapsen_aani_tarhoittaa_etta_on_valinnanvapautta_ja_sita_etta_saa_puhua. (viitattu 14.10.2017.)
- Valtioneuvoston kanslia. 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a/Kataisen+hallituksen+ohjelma.pdf> (viitattu 1.9.2018)
- Valtioneuvoston kanslia. 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netiti.pdf (viitattu 1.9.2018)
- Varhaiskasvatustilaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2018/20180540> (viitattu 2.9.2018)
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. 2016. Määräykset ja ohjeet 2016: 17. Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf (viitattu 4.9.2018).
- Varto, J. 2011. Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: Lyhyt katsaus lyhyen historian juoneen. Teoksessa Anttila, E. (toim.) Taiteen jälki, taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu.
- Veltor (toim.). 2017. Uusi nuorisolakikirja.
- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi" Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Socca, VKK-Metro

- Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen. Päivähoitohenkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. 83 – 98.
- Viljamaa, E. 2012. Lasten tiedon äärellä. Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Helsinki: University of eastern Finland.
- Vuorisalo, M. 2013. Lasten kentät ja pääomat. Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Walsh, D., Bakir, N., Lee, T., Chung, Y., Chung, K. & Colleagues. 2007. Using Digital Video in Field-Based Research with Children. teoksessa Hatch, J.A. (ed.) Early Child-hood Qualitative Research. Routledge. New York.
- Yhdistyneet kansakunnat.1989. Lapsen oikeuksien sopimus. http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko. (viitattu 1.11.2015)

LIITTEET

Liite 1. Suunnitelma ja tiedote kirjastohankkeen ohjausryhmälle ja Lempäälän sivistysjohtajalle

Lasten osallisuus ja kuuleminen Lempäälän kirjaston suunnittelutyössä

Kerään huhti - toukokuun aikana Lempääläisten päiväkotien lapsilta näkemyksiä ja toivomuksia kirjastoon liittyen. Näkemyksiä kerätään valokuvauksella, piirrättämällä ja askartelemalla sekä yhdistämällä näihin kaikkiin visuaalisiin menetelmiin myös kertominen. Kerrontatilanteet kuvataan videolle.

Työskentely voi tapahtua yhdessä päiväkodissa, mieluummin kuitenkin useammassa. Työskentelyyn voisi osallistua 3 - 5 eri ryhmää, joista kukin ryhmä osallistuu eri sisältöiseen toteutukseen. On mahdollista, että myös esikouluikäiset osallistuisivat näillä menetelmillä.

Kerätyistä näkemyksistä, visioista ja toiveista voidaan koota näyttely ja kuvaesitys. Myös raporttimuotoinen kooste on mahdollinen. Näyttely voisi olla esillä päiväkodissa/päiväkodeissa joissa projekti toteutetaan tai näyttely voisi olla esillä esimerkiksi kirjaston lastenosastolla. Luonnollisesti lasten näkemykset tulee esitellä kaikille kirjaston suunnitteluun osallistuville.

Toivomuksena olisi, että voisin saada tutkimusluvan tähän toimintaan, niin olisi mahdollista käyttää kerättyä materiaalia tutkimustarkoituksessa esim. gradussa.

Sen tyyppisiä menetelmiä, joita valitsin, on käytetty lapsuudentutkimuksen menetelminä ja lasten kuulemisessa aiemminkin.

Alasuutari ja Karila (2014, 69) käyttivät valokuvausta ja valokuvista kertomista menetelmänä tutkimuksessaan jossa he tutkivat päiväkodin ja perhepäivähoidon lasten näkökulmia. Tutkimuksessa lapset ottivat kuvia päivähoitopaikan tiloista, paikoista tai asioista, jotka olivat heille mieluisia ja vastaavasti asioista ja paikoista jotka olivat epämieluisia. Lisäksi he saivat ottaa kuvia paikoista, jotka olivat heille tärkeitä jostain

muusta syystä. Sen jälkeen kaksi tai kolme paria koottiin yhteen kertomaan toisilleen kuvistaan. Keskustelut tallennettiin. Huomionarvoista Tutkimuksessa oli se, että valokuvan nimeäminen tiettyyn ryhmään ei tuonut merkitystä. Kuvasta käyty keskustelu antaa selvästi lisää merkityksiä. (Alasuutari & Karila, 2014, 69.)

Myös Mari Korpela on tehnyt lapsuudentutkimusta. Hän on tutkinut elämäntapasiirtolaisten lasten elämää Goalla etnografisella metodilla, osallistuvalla havainnoinnilla. Hän on haastatellut lapsia ja kerännyt myös piirustuksia lapsilta eri aiheista ja käyttänyt niitä osana tutkimusta. (Korpela, 5.11.2014).

Lähteet:

Alasuutari, Maarit & Karila, Kirsti (2014) Päivähoito ja varhaiskasvatus lapsen silmin: raportti varhaiskasvatusta valmistelevalle työryhmälle. Teoksessa Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 63-88. (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja -selvityksiä 2014:13).

Korpela, Mari, 5.11.2014, luento, Tampereen yliopisto.

Liite 2. Tutkimuslupahakemus

Haen tutkimuslupaa Lempäälän kunnan päiväkodeissa toteutettavalle tutkimukselle.

Tutkimuksen teemana on lasten osallisuus kuntarakentamisessa/päättämisessä.

Tutkimus liittyy osaksi lasten osallisuutta ja kuulemista Lempäälän kirjastorakennuksen suunnittelutyössä.

Lasten kuulemisessa ja osallistamisessa käytetään varhaiskasvatukseen soveltuvia, toiminnallisia taidekasvatuksen menetelmiä. Menetelminä ovat valokuvaus, piirtäminen, kolmiulotteinen askartelu ja draamamenetelmät. Taiteellinen toiminta on varhaiskasvatuksen suunnitelman mukaan lapselle ominaista toimintaa. Tämän kaltaisia menetelmiä on käytetty lasten kuulemisessa ja lapsuudentutkimuksessa aiemminkin. Kaikessa toiminnassa huomioidaan lapsilähtöisyyden periaatteet.

Tutkimusmateriaalina on lasten prosessin aikana syntyneet tuotokset, niistä otetut valokuvat ja videotallenteet prosesseista sekä videotallenteet keskusteluista lasten kanssa.

Tutkimuksen eettisyys

Lasten kanssa tehtävässä hankkeessa on tärkeää lapsentasoisuus. Tämä hanke on nimenomaan suunniteltu lapsia varten, siihen, että kirjastorakentamisesta tiedotetaan lapsentasoisesti ja että lapset pääsevät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin myös kunnallisessa päätöksenteossa. Tutkimukseen osallistuvien päiväkotien johtajien kanssa on neuvoteltu toteutuksesta. Johtaja ja päiväkodin henkilökunta ovat saaneet vaikuttaa heidän päivä kotiinsa soveltuvan menetelmän valitsemiseen. Tutkimukseen osallistuu kolme päiväkotia, niin että maantieteellisesti edustus tulee kunnan eri osista. Päiväkodinjohtajalle ja lastentarhanopettajalle on annettu ohjeeksi valita osallistujiksi sellaiset lapset, joille kirjasto on tuttu paikka ja jotka ovat käyneet kirjastossa päiväkodin kanssa.

Tutkimukseen osallistuvien lapsen huoltajalta pyydetään suostumus tutkimukseen ja kuvaamiseen kirjallisesti. Huoltajille on annettu myös saatekirje, jossa kerrotaan mistä on kysymys. Lapsille kerrotaan prosessin alussa, mistä on kysymys ja mitä on tarkoitus tehdä. Tässä vaiheessa varmistetaan lasten suostumus olla mukana. Jos lapsi jostain syystä haluaa lopettaa toiminnan kesken, se on mahdollista kaikissa vaiheissa.

Tutkimuksen jälkeen tutkimusmateriaali jää tutkijan haltuun. Tutkimusmateriaalia käytetään ja näytetään ainoastaan tutkimustarkoituksessa ja tutkimuksen esittelyssä sekä lasten osallisuushankkeen esittelyn yhteydessä.

Liite 3. Päätös tutkimusluvasta

LEMPÄÄLÄN KUNTA		VIRANHALTIJAPÄÄTÖS	
Sivistysjohtaja		29.4.2015	22 §
Asia	TUTKIMUSLUPA / MARJO PURO		
Selostus ja perustelut	<p>Marjo Puro hakee tutkimuslupaa Lempäälän kunnan päiväkodeissa toteutettavalle tutkimukselle. Tutkimuksen teemana on lasten osallisuus kuntarakentamisessa/päätöksissä ja se liittyy osaksi lasten osallisuutta ja kuulemista Lempäälän kirjastorakennuksen suunnittelutyössä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu lasten osallisuudesta, taidekasvatuksesta ja varhaiskasvatuksen pedagogiikasta.</p> <p>Tutkimuksen jälkeen tutkimusmateriaali jää tutkijan haltuun ja sitä käytetään ja näytetään ainoastaan tutkimustarkoituksessa ja tutkimuksen esityksessä sekä lasten osallisuushankkeen esittelyn yhteydessä.</p>		
Ratkaisu perustuu	Sivistystoimen johtosääntö 5.1.3.		
Päätös	<p>Lupa myönnetään seuraavin ehdoin:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä.2. Tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään ja arkistoidaan henkilötietolaissa edellyttämällä tavalla.3. Mahdollisesti tarvittavassa suostumusasiakirjassa tulee ilmetä haastateltavan lupa käyttää häntä koskevia tietoja, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja henkilöiden mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessaan.4. Tutkimuslupa ei oikeuta hakemaan tietoja sivistystoimen tietojärjestelmistä.5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan asianomaiselle yhteyshenkilölle.6. Jos tutkimus keskeytyy, siitä ilmoitetaan yhteyshenkilölle ja tutkimusluvan myöntäjälle.7. Lupa voidaan peruuttaa, jos lupapäätöksen ehtoja rikotaan, jolloin luvansaajien on palautettava tutkimusta varten saamansa tieto.		
Tiedoksi	Marjo Puro, kasvatus- ja opetuslautakunta		
Allekirjoitus	 Sivistysjohtaja Nina Lehtinen		
<hr/>			
Oikaisuvaatimusohjeet	<p>Tästä päätöksestä ei saa tehdä kuntalain 91 §:n mukaan oikaisuvaatimusta eikä kunnallisvalitusta, koska päätös koskee vain valmistelua tai täytäntöönpanoa.</p>		

LEMPÄÄLÄN KUNTA		VIRANHALTIJAPÄÄTÖS	
Sivistysjohtaja		29.4.2015	22 §
Pöytäkirja yleisesti nähtävillä	8.5.2015		
Tämä päätös on annettu tiedoksi			
Lempäälässä	30.4.2015 		
Todistaa	Hallintosihteeri Raisa Anttila		

Liite 4. Tiedote lasten vanhemmille tutkimusluvan pyytämisen yhteydessä

23.4.2015

Lempäälään suunnitellaan uuden kirjaston rakentamista. Lapset ovat tärkeä kirjaston käyttäjäryhmä ja lapsia halutaan kuulla kirjaston suunnitteluvaiheessa. Lasten osallistamisen ja kuulemisen tarkoituksena on sekä tiedottaa lapsentasoisesti meneillään olevasta kirjastohankkeesta, että saada lapset osalliseksi kirjastohankkeen suunnitteluun. Ajatuksena on, että lapsi ei vain harjoittele tulevaisuutta varten, vaan jo itsessään osallistuu yhteisten asioiden hoitoon.

Suunnitelmana on kerätä huhti - toukokuun aikana Lempääläisten päiväkotien lapsilta näkemyksiä ja toivomuksia kirjastoon liittyen. Näkemyksiä kerätään valokuvaamalla, piirtämällä, kolmiulotteisella askartelulla ja draamamenetelmällä sekä yhdistämällä näihin kaikkiin visuaalisiin menetelmiin myös kertominen. Sekä prosesseja että kerrontatilanteita videoidaan.

Työskentely tapahtuu useassa päiväkodissa. Mukaan ovat lupautuneet Kuusimäki Sääksjärveltä, Mansikkamäki Kuljusta ja Saturanta keskustan alueelta. Kustakin päiväkodista työskentelyyn osallistuu kahdeksan hengen lapsiryhmä. Kukin ryhmä osallistuu eri sisältöiseen toteutukseen.

Kerätyistä näkemyksistä, visioista ja toiveista voidaan koota näyttely ja kuvaesitys. Myös raporttimuotoinen kooste on mahdollinen. Luonnollisesti lasten näkemykset esitellään kaikille kirjaston suunnitteluun osallistuville päättäjille. Tehdyt tuotokset ja tallenteet muodostavat tutkimusmateriaalin, jota voidaan käyttää Tampereen yliopiston tutkimustyössä lasten osallisuuden tutkimuksessa. Kerättyä materiaalia käytetään ainoastaan kirjaston suunnitteluprosessissa ja tutkimustarkoituksessa.

Marjo Puro, Lempäälän kirjastohankkeen ohjausryhmän jäsen
Tanssinopettaja AMK, lastentarhanopettaja, kk,

kasvatustieteen maisteriopiskelija, Tampereen yliopisto

marjo.puro@tyk.info

0505439866

Tutkimus- ja kuvauslupa

Saturannan päiväkoti

Annan luvan _____

lapsen nimi

osallistua kirjastorakentamista koskevaan työskentelyyn. Annan luvan videokuvaamiseen ja siihen, että kuvamateriaalia saa näyttää kirjastohankkeen yhteydessä ja tutkimustarkoituksessa.

Paikka ja päivämäärä

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennös

Liite 5. Kyselylomake päättäjille

Lasten näkemyksiä kirjastosta/Kirjastohankkeen ohjausryhmä

Keille kaikille ”lasten näkemyksiä kirjastosta” tulisi esitellä?

Minkälaisia ajatuksia tai kysymyksiä ”lasten näkemyksiä kirjastosta” –esitys sinussa herätti?

Mitkä muut asiat tai osa-alueet kunnallisessa päätöksenteossa kaipaivat lasten kuulemista ja osallisuutta nykyistä enemmän?

Annan luvan käyttää vastauksiani tutkimustarkoitukseen

Lempäälä 8.6.2015

allekirjoitus
nimen selvennös

Liite 6. Lasten näkemyksiä kirjastosta – esittely päättäjille

Lasten näkemyksiä kirjastosta

Koonnut Marjo Puro kevät 2015

Miksi lasten kuuleminen?

- Perustuslain 6. pykälä toteaa, että heidän on saatava kehitystasonsa mukaan vaikuttaa kunnan päätöksentekoon
- Kuntalain 27. pykälässä sanotaan, että kuntalaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan päätöksentekoon.
- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa 12. pykälässä korostetaan alle 18-vuotiaiden oikeuksia toimijana.
- (Kiilakoski, 2008)

Miksi kunnan tulee olla kiinnostunut?

- Lapset ovat kuntalaisia siinä missä muukin väestö
- Lapset tulee nähdä toimijoina, joilla on perusteltuja näkemyksiä itseään koskevista ilmiöistä
- Toimivan demokratian edellytyksiä luodaan jo kasvuvaiheessa
- (Kiilakoski, 2008)

- Lasten kuuleminen toteutettiin touko-kesäkuussa 2015 neljässä paikassa:

- Päiväkoti Keskustan alueella (lapsia 6)
- Päiväkoti Kuljun alueella (lapsia 5)
- Päiväkoti Sääksjärven alueella (lapsia 4)
- Perhepäivähoitoryhmä (lapsia 3)
- Lapset iältään 3 - 5-vuotiaita.

Menetelminä taidekasvatuksen menetelmät

- Kolmiulotteinen rakentelu(Keskusta)
- Draamamenetelmä (Kulju)
- Valokuvaus (Sääksjärvi)
- Piirtäminen (perhepäivähoito)
- Jokaisessa toteutuksessa mukana tutkija/aineiston kerääjä Marjo Puro sekä kunkin päiväkodin yksi työntekijä. Tilanteet videokuvattiin ja valmiit tuotokset valokuvattiin.
- Lasten näkemykset on nostettu esiin heidän tuotoksistaan sekä heidän puheistaan ja keskusteluistaan.

Lasten näkemyksiä kirjastorakentamisesta: Kolmiulotteinen askartelu

Teoksessa 1 yhdistyy kirjasto ja uimahalli. Kirjasto on iso rakennus oikealla, monta kerrosta, ei hissiä. Kirjastosta voi laskea liukumäkeä porealtaaseen.

Lasten näkemykset ovat osaltaan hyvin konservatiivisia (esim. kirjastossa pitää olla hiljaa), realistisia (kirjastossa luetaan, ollaan satutunnilla ja lainataan kirjoja ja cd-levyjä) mutta myös luovia (ulkokirjasto, liukumäet, teltat)

Teos 2. Materiaaleina teoksissa pahvilaatikat ja päiväkodin askarteluvälineet

Yhteisiä piirteitä töissä: Runsas värien käyttö: turkoosi, kulta ja pinkki. Vesiaihe: useammassa työssä solisee vesi, Talon katolta liehuu lippu

Ulkotilaa hyödynnetty: ulkopuolella vesiallas, terassi tai suihkulähde, ulkona voi kesällä myös lukea, ulos tehty pehmeitä lukutiloja. Ulkokirjastossa tuoksuu kukat. Talvella ulkokirjasto on kiinni. (kolmiulotteinen askartelu, draamamenetelmä)

Teos 3

Kirjastossa tuoksuu uudelta, hyvältä, popcornilta, karkilta, limsalta ja jäätelöltä(draamamenetelmä) Kirjastossa tuoksuu päärynältä ja omenalta (piirtäminen)

Kirjastossa on hiljaista, mutta jos siellä olisi ääniä siellä kuuluisi tuulen huminaa(draamamenetelmä)

Teos 4 Katolta kuvattuna

Kirjastosta pitää saada popcornia, karkkia, mehua, limsaa, jäätelöä ja donitseja (rakentelu ja draamamenetelmä)

Lasten puheissa, teoissa ja kuvissa tulevat esille kirjat, cd-levyt ja dvd-levyt ja satutunnit. Kirjojen lukeminen ja lainaus.

Piirtäminen, kuva 1: Liila kirjasto, jossa monta kerrosta. Lipputanko. Ulkona vesiallas, jossa kilpikonna ui.

Kuva 2. Kirjasto sisältä: Pyöreät pöydät ja tuolit. Tuolien takana teltat, joiden sisällä leikkipuhelimia ja pehmoleluja. Lisäksi patjoja.

Kuva 3. Kirjaston seinän tapettimalli: sydämiä ja nimiä. Vihreällä merkki, joka kertoo, että kirjastossa saa puhua.

Kuva 4. Tekijän tarkoituksena oli tehdä kirjasto hopean ja kullanvärisiksi, mutta ei löytynyt sopivia kyniä.

Tarkennuksia edelliseen kuvaan

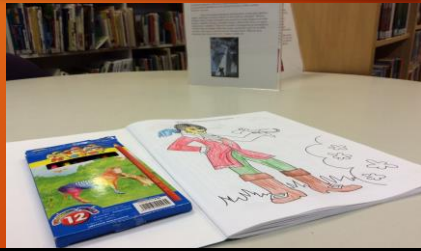
- Kerroksesta toiseen lasketaan patjalla liukumäkeä tai portaita pitkin.
- Ulkoseinässä on graffiteja
- Yläkerran ikkunasta näkyy, että lapset ovat satutunnilla.
- Kirjaston ulkopuolella keinut ja hiekkalaatikko

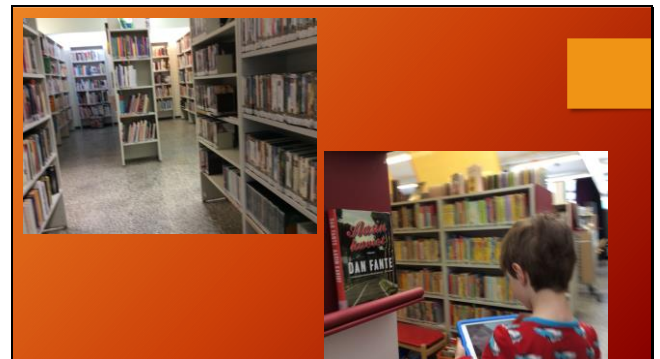
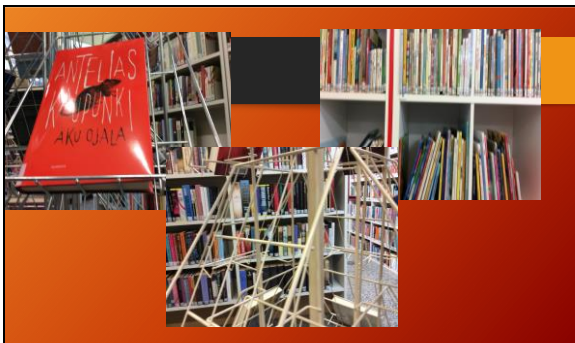
Valokuvaus: Sääksjärven kirjasto lapsen näkökulmasta. Tämä tuoli on kirjaston lempipaikka. Se oli kolmen(3/4) lapsen kuvassa. (valokuvausmenetelmä)

Mahdollisuus värittämiseen eli värityskirja ja kynät olivat kahden (2/4) lapsen kuvissa.

Muita lasten ottamia kuvia Sääksjärven kirjastosta: dvd-levyjä, kirjahylly, cd-levyt.

- Valokuvaustoteutuksessa Sääksjärvellä esiin nousi se, että lapsille suunniteltaessa tärkeää olisi lasten mittasuhteiden ja perspektiivin huomioiminen
- Esimerkiksi Sääksjärven kirjastossa on runsaasti kivoja lapsille suunnattuja yksityiskohtia, mutta koska ne eivät ole lapsen korkeudella, lapset eivät ehkä edes havaitse niitä.
- Lasten kuvaamat valokuvat olivat lapsen korkeudelta, eikä niissä näy hyllyjen päällä ja katossa olevat lapsille suunnatut kohteet.

MINNIA JOENSUU

KUUVIO 1. Kuinka paljon voi osallisuus – osallisuuden portaat. (Leinonen 2007; Floj 1999; Saloniemi 1997; Föj barnet till ungdomstid 1997).

Tieto-osallisuus Lapset kertovat kokemuksiaan aikuisille, asettele päättävälle. Lasten voimaistuu koulutuksella, mutta aikuisen rooli lapsellisen päättämisen.	Konsultatio-osallisuus Lapset kertovat kokemuksiaan aikuisille, asettele päättävälle, tämä käytännön koulutuksen ja lapsilla kysytään mielipiteitä suunnittelun eri vaiheissa tai heille esitellään erilaisia vaihtoehtoja, joista he voivat valita mielipiteensä.	Päätöksentekosallisuus Aikuiset päättävät lapsilla on tärkeitä asioita, ei ainoastaan aikuisilla.	Tähtäinosaaminen Lapset osallistuvat päätöksiin, yksin tai yhdessä aikuisen kanssa ja pohdivat miten päätetty asia viedään käytäntöön, eli mitä tehdään, mitä tarvitaan, mitä tarvitaan, jotta asia voidaan toteuttaa.	Tähtäinosaaminen Liikentele lähdetään lasten omista ideoista ja ajatuksista, eli lapsilla on mahdollisuus esittää asioita, joille he haluavat jotain tehdä tai lapset saavat ehdottaa omia projektiaan toteutettavaksi, päätetään niistä ja toteutetaan niitä.
---	--	---	--	--

Kiitos!

Liite 7. Ote litteroinnista ja analyysista

Episodi 7

s. 9

Liikutaan Shierin tasoilla 1 - 2

Episodissa aikuinen pysähtyy kuuntelemaan, kun lapsi haluaa jutella, lapset kertovat aikuiselle heitä kiinnostavia asioita ja aikuinen mahdollistaa jokaisen lapsen mielipiteenilmaisun.

Keskustelu on dialogista ja demokraattista, vaikka aloitteen tekee aikuinen

M: No niin tänne on siis rakennettu uusi hieno kirjasto, ja te ootte ny kokeillu sitä pari päivää ja ootte käyny lainaamassa sieltä kirjoja ja ootte ollu töissä täällä kirjastossa, niin miltäs täällä tuoksuu? uusi ihana kirjasto, minkälaisia tuoksuja täällä on? Voit laittaa vaikka silmät kiinni ja vähän haistella. **Aikuisen puhe, kysymys ja ohje**

Mira: Mää tiiän. **Lapsen puhe, vastaus**

M: No Mira sano. **Aikuisen puhe, ohje**

Mira: No täällä haisee ihan tosi uudelle. **Lapsen puhe, vastaus**

M: Miltähän se uus tuoksuu? **Aikuisen puhe, kysymys**

Mira: No sillai hyvältä, että kaikki niinku olis hyväntuoksuista. **Lapsen puhe, vastaus**

Mikko: ja siellä vois hyvin tuoksua popcornikin, **Lapsen puhe, idea**

Sanni: ja karkki. **Lapsen puhe, idea**

M: Popcorni ja karkki, **Aikuisen puhe, vahvistus**

Mira: Mää sanoin sen karkin. **Lapsen puhe, selitys**

Mikko: Tuolla olis popcorni ja karkkikoneet ja hattarakoneet tuolla.

ja jäätelökoneet, herkkukoneet ja mehukoneet ja kaikki koneet mitä on herkuissa

ja limsakoneet, kaikki koneet jotka kuuluu kaikkiin herkkuihin ja ruokiin ja juotaviin ja

semmosiin kaikenlaisiin. **Lapsen puhe, idea**

M: eli jos te saisitte päättää, miltä tuoksuu siellä kirjastossa, niin siellä tuoksuisi uudelta ja hyvältä, popcornilta, karkilta ja mehulta. **Aikuisen puhe, vahvistus**

Turkoosilla värillä merkitty lapsen ideat, jotka on otettu myös luovuuden analysointiin mukaan

TEKSTI: Katariina Rannaste
KUVAT: Katariina Rannaste

Lapset kirjastoarkkitehteina

Millainen olisi lasten kirjasto? Aina-kin siellä olisi liukumäki, siellä tuoksuisi popcornille ja kauhuisi kevyt tuulen hu-
mina. Varsinkin kirjasto olisi turkoon, kallel ja pirkki-
värinen. Muun muassa näin
tuomasivat lempääläilap-
set, kun Marjo Puro teki ke-
viän aikana päiväkotilapsia
osallistavan projektin kirjas-
ton suunnittelusta.

Puro pyysi 3–5-vuotiaita
päiväkotilapsia näkemys-
Lempäälän suunnitella
olevasta uudesta kirjastosta
taidekasvatuksen menetel-
min. Lapset askartelivat kol-
miulotteisia kirjastoraken-
nuksia pahvista sekä toivat
ajatuksiaan ja huomioitua
julkii valokuvauksen ja il-
maisun keinoin. Mukana
oli neljästä päiväkodista yh-
teensä 18 lasta.

Tuloksena oli hellyttäviä
ja tarkkoja huomioita. Ku-
ten vaikkakin, että kirjastossa
pitää olla kirjoja ja sen piha-
maalla lippusallissa liehuva
lippu. Kirjaston perinteiset
toiminnot olivat Puron mu-
kaan lapsille tärkeitä, mutta
luovia ja välilläkin ratkaisuja
syntyi.

Yhdessä työssä kirjasto
yhdistyy uimahalliin. Kork-
keasta kirjastorakennuksesta
pääsee lukemaan liukumä-
keä uimahalliin. Siinäpä aja-
rusta Lempäälässä käytyyn
uimahalli-keskusteluun,
Puro naurahtaa.

Vesielementejä oli
useissa töissä. Kirjastossa
voisi olla myös vesiallas,
jossa ui kilpikonnia.

Kirjasto oli monelle lap-
selle entuudestaan tuttu
paikka, ja siellä pitää olla

hiljaa, tiesivät lapset kertoa.
Ehkä juuri tästä syystä yh-
teen työhön oli sisällytetty
symboleja, joilla leikki sal-
litaan.

Lapset tietävät, että
nykyisessä kirjastossa ei ole
ulkokehikkoja, joten mon-
essa työssä oli tosi hienor-
ja ajatuksia siitä ja esitetty
muun muassa ulkokirjastoa.

Lapset saivat myös kuva-
ta Sääksjärven kirjastossa
ja heidän kuvistaan selvisi
jotain tärkeää suunnittelun
kannalta.

Lapsen katseen korkeu-
della olevat hyllyt ovat har-
maat ja lattiakin harmaansä-
vyinen. Kirjastossa on esillä
nalleja, mutta ne ovat hyl-
lyjen päällä, niin korkealla,
etteivät lapset näe niitä.

Lasten kuulemista ja tiedon välittämistä

Lasten osallisuusprojektiä
on tarkoitus tuoda eri taho-
jen tietoisuuteen. Sitä on jo
esitellyt Lempäälän kirjas-
tohankeen ohjausryhmälle
ja vapaa-aikaurakunnalle.
Suunnitelmissa on myös
kertoa siitä kirjastoa suun-
nitteleville arkitehdeille.

Muillakin, jos kiinnos-
tusta aiheesta koetaan löytyy,
Marjo Puro toteaa.

Aikuinen tekee lopul-
lisen päätöksen, mutta olisi
ihanaa, jos tulevan kirjaston
ulkoasussa tai edes lasten
osastolla otettaisiin oikeasti
huomioon lasten ajatuksia.
Alle kouluikäisten lasten
osallisuus kun näkyy enim-
mäkseen päiväkotikontek-
stissa, ei niinkään kunnan

muissa toiminnoissa Päivä-
koti-ikäisille ei ole vakiin-
tunutta kuulemisen väylää,
isommille lapsille jo on op-
pilaskuntia ja muita kanavia,
Puro miettii.

Samalla kun lasten mie-
lenteitä kuultiin, saivat he
tietoa siitä, mitä kunnassa
tapahuu. Uutta kirjastoa
sis ollaan suunnittelemas-
sa. Se herätti lapsissa paljon
mielenkiintoa ja kysymyksiä
esimerkiksi siitä, mihin uusi
kirjasto tulee sijoittumaan.

Puro on tehnyt projektin
osana kasvatustieteen mais-
teriopintojaan. Harjoittelu-
työstä tuli myös gradun aihe.

Marjo Puro pyysi
lapsia suunnit-
tellaan uuden
kirjaston. Tu-
lokselta puhuvat
lasten erilaisista
näkökulmista ja
huomioista.

Liite 9. Tutkimusprosessin kuvaus

